

Universitat de Barcelona
Facultat de Formació del professorat
Departament de Didàctica de les Ciències Socials

TESI DOCTORAL

ANÀLISI DELS ESPAIS DE PRESENTACIÓ ARQUEOLÒGICS DE L'EDAT DELS METALLS

Programa de Doctorat: Didàctica de les Ciències Socials i Patrimoni.
Bienni 2003-2005

Clara Masriera i Esquerra

Director: **Dr. Joan Santacana i Mestre**

Barcelona, 2007

CAPÍTOL V: ANÀLISI I INTERPRETACIÓ DE LES RESPOSTES

1.- Introducció

Per tal d'analitzar i interpretar els resultats hem procedit a organitzar el discurs de la manera que exposarem tot seguit. En un primer bloc, es desenvolupa l'anàlisi qualitatiu, la metodologia i els objectius del qual s'ha especificat en el capítol anterior.

En un segon bloc, es descriuen els resultats sortints de les enquestes efectuades en el públic de cinc jaciments ibèrics de Catalunya – Ullastret (Girona), Turó de Ca n'Olivé (Barcelona), El Molí de l'Espígol (Lleida), la ciutadella ibèrica de Calafell (Tarragona) i la Moleta del Remei (Tarragona) -. Primer es descriuen els resultats generals de les enquestes i, posteriorment, els resultats

per tipologia de jaciments, ja que la finalitat és comparar el tipus de públic i les seves respostes en els dos models de presentació del patrimoni arqueològic objecte d'anàlisi. Aquest segon bloc doncs, conformaria el que anomenem anàlisi quantitatiu. Una vegada portat a terme ambdues anàlisis, estarem en condicions d'abordar la problemàtica de la presentació del patrimoni arqueològic de la cultura ibèrica del país.

2.- Primera part: Estudi qualitatiu

2.1.- Anàlisi de contingut de l'estudi qualitatiu.

A continuació mostrarem l'anàlisi dels resultats de cadascuna de les preguntes que es formulaven als experts. En l'anàlisi destacarem els punts més coincidents i consistents, així com els més divergents i dissidents. D'aquesta manera obtindrem una visió de conjunt del què s'ha dit respecte cadascuna de les qüestions alhora que constatarem com han quedat organitzades les aportacions.

En síntesi, els tres grans temes que recullen les preguntes del guió de l'entrevista semiestructurada, previ a mostrar l'anàlisi que hem fet de cadascuna d'elles, són els següents:

- Sobre la gestió i sistemes de finançament i sostenibilitat dels equipaments
- Sobre la dinàmica de públics i tipus de visita
- Sobre el concepte de intervenció patrimonial volumètrica en arqueologia

2.1.1.- Sobre la gestió i sistemes de finançament i sostenibilitat dels equipaments

Les qüestions que fan referència als sistemes de gestió, en el fons, estant molt

relacionades amb el sistema de finançament de cada un dels equipaments. Encara que aquest tema sigui marginal per l'objectiu final de la nostra recerca, és evident que de la gestió se'n deriven conseqüències fonamentals que no podien ser obviades.

La majoria d'equipaments que hem analitzat corresponen a jaciments arqueològics sobre els quals hem desenvolupat el treball de camp en la seva vessant quantitativa. El nostre informant número 1 (I1), va deixar ben clar que *“Bàsicament és finançament públic. En un moment, els ingressos van arribar a ser bastant considerables. En aquests moments, augmenten els ingressos que provenen de visites escolars, amb monitors... Ara, la veritat és que no hem experimentat el creixement que vam pensar que tindríem. En aquests moments, estem treballant enèrgicament per ampliar la ruta de visita. De fet, els últims anys ja s'ha ampliat bastant, perquè hi havia zones del jaciment que estaven molt i molt cobertes de vegetació i molt malmeses. Aquests últims anys hem netejat molt, hem restaurat, consolidat bàsicament. Hem obert un trosset més de visita, per tant, la gent veu moltes més coses que 10 anys enrere. Ara el nostre objectiu és obrir la porta 4 i poder fer un itinerari que s'entri per una porta i surti per l'altre.*

L'obertura de la vessant de llevant del jaciment amb la presentació de l'itinerari de natura, no s'hi veuen excessives restes arqueològiques però hem obert al públic una part considerable. (...) Hem netejat tota una vessant i haurà més possibilitat de visitar el puig. Aquest any hem ampliat l'excavació i ens hem trobat la sorpresa que el jaciment arriba ben bé fins la riera, és a dir, que tenim ben bé unes dues hectàrees més. El pitjor és que estan fora del que és propietat nostre. Afortunadament, tenim la protecció com a BCIN. És un propietari bastant civilitzat, és l'antic jutge de pau, i el seu nét em sembla que li agrada l'arqueologia.”

És a dir, es tracta de diners públics administrats en el fons mitjançant un sistema funcional. Aquest esquema es repeteix arreu, tan si es gestiona un jaciment com si es gestiona un conjunt o una ruta cultural. El problema més important, en la majoria de casos, és la manca d'autonomia financera, ja que els ingressos dels equipaments van a parar al departament d'economia i finances, i les despeses surten dels pressupostos votats en el Parlament. Per tant, ingressos i despeses són dos conceptes que no tenen res a veure. En aquest sentit, un altre informant (12) manifestava que *“Nosaltres som pressupostos públics bàsicament. Tenim el problema que som una entitat autònoma del Departament de Cultura, això vol dir que a efectes administratius, el taquillatge va a parar a Economia i Finances, per tant, el que guanyem no ho reinvertim en els jaciments, sinó que va al Departament d'Economia i Finances. Nosaltres tenim un pressupost a l'any que aprova el Parlament i el que guanyem va al Departament. Per tant, això porta a situacions surrealistes, per exemple, hi ha un any que una expo temporal funciona molt bé i es demanen moltes visites, això fa que arriba un moment que no podem pagar més visites perquè no hi ha més pressupost per aquella partida, per tant, hi ha escoles que no les podem atendre, encara que l'escola pagui perquè els seus diners van a economia i finances, no al nostre pressupost. Això ens ha passat en els últims 3 o 4 anys. Perquè vegis que la gestió pressupostària és molt complexa”*.

Hi ha alguns casos, on la font de finançament públic queda camuflada perquè es fa a través o mitjançant organismes interposats que, encara que siguin de gestió privada, operen com a públics. En aquest sentit, hi ha institucions com “La Caixa”, companyies d'aigües i, fins i tot fons europeus que assumeixen subsidiàriament el finançament dels equipaments; això és així en equipaments petits, on algunes corporacions comprometen pagaments normalment petits. Un informant (13) descrivia aquesta situació d'una manera molt gràfica:

“Es va començar a excavar el jaciment entre els anys '50 i '60 on estava situat un Parc Infantil i el dipòsit d'aigua.(...) El 1986 es continua excavant el turó entre Agost i Setmana Santa (...) Als anys '90 es descobreix un nou jaciment ibèric i és on es centralitzen els esforços.(...)1996-1997 arriben fons FEDER i es replanteja la posada en marxa del jaciment per tal que esdevingui un parc arqueològic, cal donar però una alternativa a la companyia d'aigües: museïtzar, excavar i restaurar (...) Durant els caps de setmana ibèrics és quan es presenten les noves descobertes fetes arran de les excavacions.(...) Es porta a terme un conveni amb AGBAR i es comencen a fer les visites els diumenges d'11h a 14h. Les visites les fan les persones del Col·lectiu de recerques arqueològic de Cerdanyola (CRAC) que publica la revista LIMES. Finalment, l'Ajuntament acabarà contractant gent del CRAC, més o menys, el 1994 i crea el Servei de Patrimoni. El CRAC presenta un programa d'activitats a l'ajuntament. Tothom del CRAC s'involucra en les activitats, tots són voluntaris, d'entre 25 i 45 anys. Actualment però, el voluntarisme entre els joves ja no funciona, els estudiants actuals han canviat.(...) De tan en tant es fan activitats amb l'empresa TEA que se'ls paga degut a un conveni amb l'ajuntament que hi posa les infraestructures necessàries.(...) El 2005 s'aconsegueixen 400.000 € del fons FEDER per fer un museu de lloc al poblat i es recupera el perfil del turó.(...) No hi ha entrada i la visita és gratuïta, hi ha un monitor per primària i un per secundària, les demandes són externes.” En definitiva, voluntariat que va a menys i algunes ajudes públiques puntuals.

Hi ha vegades que els arqueòlegs parlen d'esponsorització i d'ajudes empresarials, però normalment es tracta d'aportacions gairebé ridícules “A Olèrdola s'ha parlat amb els empresaris del ciment Uniland i les Caves Hill ofereix un most de vi, però més enllà d'això, no hi ha temps per acordar convenis de finançament” (12). També cal dir, que sovint, la manca de finançament obliga a reduir les activitats al mínim i transforma les subvencions municipals en aportacions

“gracioses” que en cap cas impliquen compromisos de l’administració pública en els equipaments culturals: *“La gestió del jaciment es porta a terme degut a un conveni entre l’ajuntament, que està a la junta del Museu, i el Museu Comarcal que porta la gestió del jaciment. L’ajuntament és bàsicament la font financera que paga a l’arqueòloga, a una conserge i el manteniment.(...) Les activitats que es porten a terme al jaciment són les de la Ruta dels Ibers (12 activitats) que són gratuïtes.(...) Es paga entrada excepte els dos dies de Pasqua quan és gratuït (2€ general i 1€ reduït), els caps de setmana hi ha visites guiades”* (I4).

De tots els jaciments estudiats en la nostra recerca, sols n’hi ha un que es gestiona de forma privada, mitjançant una empresa. Per la seva singularitat, transcrivim una part significativa de l’entrevista a l’I5: **“Quin any comença l’empresa a gestionar el jaciment?** *El 1996 s’obra el jaciment i era gestió purament municipal, consistia amb un home amb una gorra que anava traient herbes i una noia més o menys bonota a la porta. Per tant, calia una bona gestió.(...)El 1998 ens enterem que es vol fer una gestió mixta entre l’Ajuntament i empresa privada i és quan ens hi posem.*

Vosaltres ja existíeu com a empresa privada? *Si, nosaltres érem una empresa d’arqueologia que anàvem excavant per aquí i per allà. Un dia vaig passar per aquí davant i vaig veure a un arqueòleg traient herbes i li vaig preguntar què feia i em va explicar la intenció de l’ajuntament de donar la gestió a una empresa privada i que sortiria a concurs. Així que ens hi vam presentar.(...) Tanmateix, al ser una empresa recentment creada ens vam aliar amb “Sistemes didàctics interactius” el de les audioguies.*

Quina ha sigut la vostra trajectòria des del 1998 fins el 2003? *Del 1998 fins el 2003 va acabar la concessió conjunta. Del 2003 al 2004 vam guanyar el concurs de la concessió sols i a partir del 2004 ens han anat dient que el concurs sortiria*

però no acaba de sortir. Ens han dit que l'1 de gener 2007 sortirà i aquí estem de manera il·legal. Per tant, no hem pogut fer inversions perquè no sabem si ens ho quedarem, però com que la corba de visitants ha anat davallant, no volíem ser copartíceps de la davallada i, per tant, aquest any hem decidit fer veure que és nostra i invertir-hi.”

En el cas que estem comentant de l'I5, és evident que el finançament és *“Bàsicament tiquetatge perquè no fem sopars ni botiga. De l'administració pública, quan cau un sostre l'han de pagar, però el que fem nosaltres és organitzar botifarrades per fer sostres, perquè l'ajuntament s'escaqueja de pagar.(...) Els sous també els traiem del tiquetatge, aquí no tenim res de subvencions de ningú. Quan la Generalitat donava diners era per excavar, per les campanyes.”*

És a dir, en el cas de jaciments com el que estem comentant, l'administració pública, ja sigui municipal o autonòmica, s'inhibeix absolutament i delega en empreses privades la seva obligació, per llei indelegable del manteniment del patrimoni públic. Per tant, el model de gestió privada, lluny de ser un exemple modèlic, és el resultat d'una mala gestió pública. Això, el nostre informant ho posa de manifest prudentment, quan parla de les dificultats que té un arqueòleg, com és el seu cas, per aprendre a gestionar: *“A aquí no tenim la costum que els jaciments no siguin públics i gestionar-los d'una altra manera. A la facultat i a les excavacions mai he après la llei de mecenatge i els problemes laborals més enllà que picar...(...)”*.

Malgrat la poca professionalitat a què evoquen les carreres universitàries en aquest camp, el nostre informant planteja un problema clau respecte la gestió d'aquesta mena de patrimoni, quan diu: *“La Ruta jo la gestionaria diferent, més com una agència de viatges, a la carta, aconseguir autocars i fer rutes amb bons guies, arqueòlegs...(...)”*.

Si fins ara hem analitzat informants de l'àmbit català, sobretot, pertanyents a centres patrimonials damunt els quals n'hem fet també l'anàlisi quantitativa, és interessant comparar el sistema de gestió i finançament dominant a Catalunya amb el d'altres conjunts patrimonials de naturalesa similar a centre-europa i els Estats Units.

L'17, que participa dels òrgans de direcció d'un d'aquests centres, concretament, el de Biskupin (Polònia), preguntada sobre aquest tema, va dir que en el centre *“hi ha treballant de forma fixa unes 40 persones entre personal tècnic i professional (veterinaris, biòlegs i arqueòlegs), manteniment i administratiu. (...) Les fonts bàsiques de finançament són els festivals²³¹, sobretot el festival que s'organitza el setembre, que alberga més de 100.000 visitants cada any i va en augment. A més a més, també s'aconsegueix finançament a través d'ajudes governamentals, programes europeus, el preu de l'entrada i el dels tallers. (...) Hi ha vinculació directa amb la Universitat de Varsòvia.”*

És a dir, es tracta d'un model mixt en el qual les aportacions públiques constitueixen una part important del finançament i garanteixen el control de l'administració sobre el patrimoni; aquest finançament públic està complementat per aportacions privades i, sobretot, pels ingressos generats tan pels drets d'entrada com per festivals i altres activitats extraordinàries. Aquest model és el que hem vist a altres indrets, com per exemple, Unteruhldingen (Alemanya), Lejre (Dinamarca) o Parco Montale (Itàlia).

En aquest darrer cas, la gestió i el finançament el coneixem detalladament i sabem que els drets d'entrada cobreixen prop d'un 35%²³².

²³¹ Amb posterioritat a l'entrevista, la sra. Roksana Chowianec va presentar l'experiència de Biskupin des del punt de vista de les activitats i dels events a un “congrés internacional” que va organitzar una empresa privada a Manresa a finals del mes de Novembre del 2006. Amb tot, no hi havia cap nota rellevant.

²³² Per gentilesa de Ilaria Pulini, responsable del Parco della Terramara di Montale, tenim un estat detallat del pla econòmic i financer que adjuntem tot seguit: “La convenzione fra il Comune di Modena e il Comune di Castelnuovo Rangone stabilisce che le attività siano regolate da un piano finanziario annuale in cui si individuano le voci di costo con la relativa previsione di spesa e si fa una stima dei possibili introiti da biglietti e dal servizio di bookshop.

2.1.2.- Sobre la dinàmica de públics i tipus de visita

El primer que cal dir sobre la dinàmica de visites, és que el sistema que normalment es considera ideal en els nostres jaciments és el de guies oficials i

Voci di costo*	Anno 2004 (apr.-dic.)		Anno 2005	
	<i>previsione</i>	<i>consuntivo</i>	<i>previsione</i>	<i>consuntivo</i>
<i>Operatori</i>	30.000,00	48.873,33	69.000,00	74.446,68
<i>Attività sperimentali, didattica e formazione</i>	7.500,00	25.011,79	28.500,00,00	52.543,08
<i>Pulizie</i>	8.250,00	3.135,17	4.200,00	3.361,47
<i>Gestione sicurezza</i>	3.000,00	3.147,34	2.000,00	4.263,94
<i>Materiali di consumo</i>	3.750,00	689,72	1.200,00	2.906,07
<i>Utenze</i>	3.750,00	4.625,72	6.000,00	7.681,68
<i>Comunicazione e promozione</i>	70.000,00	50.327,54	35.000,00	49.996,77
TOTALE	126.250,00	135.810,61	145.900,00	195.199,69

**dalle voci di costo sono esclusi i costi fissi del personale dipendente dei due enti e le spese di manutenzione. Per queste ultime la spesa stimata su base annua è di circa € 50.000.*

Entrate	Anno 2004 (apr.-dic.)		Anno 2005	
	<i>Bookshop e biglietti</i>	15.000,00	36.904,00	40.000,00
<i>Comune di Modena</i>	97.500,00	82.713,59	82.266,67	100.978,72
<i>Comune di Castelnuovo Rangone</i>	13.750,00	16.193,02	23.633,33	25.490,97

Tab. 2 – Budget di previsione e consuntivo della gestione 2004 e 2005

A consuntivo il disavanzo di gestione viene suddiviso in ragione di 2/3 per il Comune di Modena e di 1/3 per il Comune di Castelnuovo Rangone. Non rientrano fra i costi da ripartire le spese per la manutenzione ordinaria e straordinaria che vengono sostenute da ciascuno dei due enti in relazione ai beni di propria pertinenza e i costi per la promozione che sono interamente a carico dal Museo di Modena. Autonomamente i due Enti ricorrono a contributi e sponsor esterni per finanziare le diverse attività del parco.

Nella tabella 2 si riporta il budget annuale di previsione e consuntivo riferito agli anni 2004 (da aprile a dicembre) e 2005. L'aumento rispetto alle previsioni iniziali dei costi relativi al "personale" e alle "attività sperimentali", necessari da un lato per rispondere alla crescente domanda da parte del pubblico e delle scuole e dall'altro per adeguare l'offerta alle aspettative del pubblico, ha determinato un aumento generale dei costi di gestione, che, calcolati su un anno a pieno regime (2005) risultano essere di poco inferiore ai 200.000 euro (250.000 inclusa la manutenzione), senza considerare i costi fissi del personale dipendente dei due enti. In parallelo si può osservare però come ci sia stato un aumento significativo delle entrate da biglietteria e bookshop che da una previsione per i due anni di 55.000 euro sono praticamente raddoppiate (105.634 euro). Nel 2005 le entrate hanno coperto circa il 35% dei costi vivi, un risultato particolarmente significativo per un ambito quale quello dei beni e le attività culturali dove raramente anche nelle realtà più attente all'aspetto economico, i proventi da biglietti e da vendita gadget superano il 15-20% dei i costi vivi di gestione."

els monitors són la segona opció. Bé és cert, que molt pocs jaciments poden gaudir d'aquests serveis. El nostre primer informant (I1) ens deia que: “Nosaltres tenim unes visites convencionals que, per grups turístics, doncs són amb guies oficials de la Generalitat, titulats, i després tenim les visites amb monitor”. Normalment, quan es tracta de visites escolars, el sistema és el de monitors que estant contractats en el marc d'empreses privades; l'administració és doncs qui contracta l'empresa i aquesta és qui selecciona els monitors: “Les visites s'ofereixen les mateixes per a escoles però amb monitors d'una empresa de monitoratge, i es poden complementar amb uns tallers o activitats que es feien en època ibèrica”.

Finalment, alguns jaciments tenen un programa d'activitats de caps de setmana i durant alguns períodes de vacances, és el cas de les visites teatralitzades o similars, que també es subcontractan a empreses especialitzades: “Després oferim activitats de diumenge, amb l'entrada, no s'ha de pagar res especial. Cada primer diumenge, des d'abril a setembre fem una visita teatralitzada, el que passa és que això de les visites teatralitzades ja comença a estar una mica massa explotat i és una cosa que potser ens ho hem de replantejar.(...)I després hi ha altres activitats. Ara per Setmana Santa farem unes activitats amb una empresa d'aquestes que fa coses de difusió sobre l'alimentació en època ibèrica i, bé, fem activitats d'aquests tipus els diumenges al matí. Les visites teatralitzades les fem Juliol i Agost, dissabte i diumenge. I bé, són coses que si després un grup ho vol demanar pel seu compte, també ho pot fer”. En altres llocs, s'aprofiten esdeveniments especials com: “Les jornades europees de patrimoni coincideixen amb el cap de setmana ibèric i el dia de les nits d'ocells, això ho aprofitem per lligar-ho tot (...) El cap de setmana ibèric també coincideix amb el festival de Rialles.(...) Collserola aporta gent, no en treu.(...)”

Les activitats que fem són per escoles i famílies, són: visita teatralitzada amb un

arqueòleg i un actor amateur; visites arqueològiques al setembre per presentar el què s'ha excavat i s'explica l'arqueologia; visita clàssica; jocs de pistes amb nens/es i tallers com la mòlta i elaboració del pa...(…) En els tallers venen entre 20 i 40 persones i duren una hora i mitja aproximadament. El seu avantatge és que estan fets per arqueòlegs”. (I3)

Alguns d'aquests jaciments organitzen tallers: “Nosaltres el que procurem és que sigui molt participatiu. No és que el monitor expliqui una cosa i que els altres escoltin. L'activitat està prevista que el monitor explica com ho feien els ibers, i ells ho han de fer.(…) Per exemple, en el taller de teixit tenim un teler vertical que fa servir el monitor que ells també poden utilitzar però, al mateix temps tenim uns telers petits que ells mateixos es fan el teixit i se l'emporten. El taller d'agricultura veuen com s'omple una sitja, tenen el forat fet, la preparen, tiren el gran, tapen... i després tenim reproducció de molins i molem el gra. El de cistelleria fan un cistell i se l'emporten. Nosaltres considerem que ells no venen allà a mirar una activitat sinó que han de sortir d'allà sabent com es fa. A més, una de les coses que hem procurat sempre és que treballin amb uns materials el més semblants als de l'antiguitat”. (I1)

Gairebé sempre es tracta del mateix tipus d'activitats, la qual cosa fa que tots ells siguin homogenis pel que fa a l'oferta que promouen i no se'n singularitzi cap. Amb tot, hi ha centres que neguen la utilitat del taller, així ho esmenta l'I3: “No es fan tallers d'arqueologia perquè penso que és trivialitzar una feina, és a dir, que els metges tampoc t'ensenyen a operar. Partim de l'experiència de Flor de Maig²³³.”

²³³ La referència a Flor de Maig fa menció d'una interessant experiència de tallers d'arqueologia desenvolupats sota la direcció de la Dra. Paloma González Marcén en un laboratori propietat de la Diputació de Barcelona anomenat “Flor de Maig”. L'experiència intentava ensenyar la metodologia d'anàlisi de l'arqueologia mitjançant pràctiques riguroses i que, en cap cas, eren vulgaritzacions ridícules. Actualment, aquesta experiència ha estat aprofitada per un nou camp d'aprenentatge del Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya sobre la Prehistòria, instal·lat a Sant Llorenç de Montgai.

L'arqueologia és tan complexa que amb 4 dies no ho entenen. A Flor de Maig coordinaven i quadriculaven la superfície a excavar i aquesta tècnica no s'usa en totes les èpoques". Contràriament, a l'opinió de l'informant anterior, un altre tècnic que dirigeix un jaciment arqueològic d'aquests (I5), troba en els tallers un element important per dinamitzar les visites: Ara hem canviat els tallers que fem nosaltres i farem el taller d'arqueologia on seguirem tot el procés d'excavació, anàlisi de granes, fer puzzles i un petit informe... Això encaminat a les escoles".

Aquest mateix informant, va manifestar l'interés per atreure diversos tipus de públic, ja sigui el familiar, els tours i d'altres. Amb tot, cal recordar que en aquest cas específic, el jaciment arqueològic regentat per I5, no viu de les ajudes públiques i ha de recavar finançament gràcies a iniciatives privades. Per aquest motiu l'informant ens diu que: "Pel públic familiar, cal renovar l'attrezzo interior i fer una botiga digna.(...)Pel públic adult, hem anat a buscar els tour operators, perquè a l'estiu el públic davalla, excepte a les nits ibèriques, el nostre client més fort és l'escolar.(...) Aquest estiu farem un bar provisional (...) Hi ha el projecte de fer una caseta nova i tal però fins que no es resolgui el tema de l'Ajuntament que ha de pagar, no podem fer res i encara tenim les casetes provisionals del 1996.(...) Els tallers els fem nosaltres, com que la idea d'aquest jaciment ja és original en sí, únic i diferent, continuem aquesta filosofia. Després hem vist que altres empreses han copiat les nostres idees, i també consultem amb els professors de l'ensenyança reglada com introduir temes en el currículum.(...) Aquest és un altre problema, de moment oferim sopars a les nits. Anem a hotels de cinc estrelles i els hi oferim aquests sopars que fem sota les "haimes" amb un servei de "càtering", amb una visita a les 19:30 i 20h, això és molt atractiu però fins que l'Ajuntament no ens doni permís i doni una tarifa nova, no es pot fer res. Estadets de nits i tal també hauríem d'esperar.(...) El principal problema, l'administració.(...) A les nits ibèriques d'agost fem visites dramatitzades.

El que és important és que el monitor sigui arqueòleg, el mimem molt, el convidem a sopars i cerveses perquè s'imbueixin de cultura ibèrica i sàpiguen anècdotes. A fora fem una obra de teatre que canviem cada dos anys i fem nosaltres mateixos. Agafem un text de Tit Livi amb una companyia de teatre amateur, els que parlen són actors i els que no parlen són els de l'equip de reconstrucció històrica”.

Finalment, sobre l'existència o no d'estudis de públic, la situació és molt desigual, i va des dels centres que bé o malament han fet sempre recomptes encara que no pròpiament estudis, fins els que no s'han preocupat mai de qui ve ni quants venen. Només en els darrers anys, es comença a notar la preocupació per estudiar els públics. La nostra informant (I1) apunta respecte el jaciment del qual n'és responsable: “Estudis se'n han fet poc perquè quan era de la Diputació eren uns estudis una mica “sui generis”. Es sabien els visitants que entraven perquè les entrades anaven enumerades i, els guardes apuntaven els grups turístics, jubilats i quanta gent havia vingut. El que passa és que sempre ens hem trobat que el visitant que ve pel seu compte i no entra en el museu, com no siguin els mesos d'estiu en els quals es cobra l'entrada a baix, és molt difícil de comptabilitzar. Els números aquests, de fet, no reflecteixen l'activitat, perquè tu hi vas un diumenge al matí i, al museu t'hi entren 25 persones i a fora n'hi ha uns 70 o 80, però és així. Actualment, a les enquestes diàries ja hi ha un apartat que diu gent que no entra, perquè tota persona que passa per davant del museu i el guarda el veu, els apunta en una columna específica.(...) A partir que va haver-hi els traspassos de cultura, es van començar a passar unes enquestes que van anar qGuallant d'una manera determinada (individuals, de pagament, no pagament, els que només visitaven el jaciment, grups per tipologies: infantils, primària, ESO, Batxillerat, universitaris, 3ª edat i altres). Passem les enquestes i a les escoles també se'ls hi passa una enquesta diferent.(...) 10 dies per Setmana Santa hi ha el guarda a baix. 1 juny a 30 setembre també”.

D'altres informants, justifiquen l'absència d'estudis de públic dient que: "No ens dóna temps a fer estudis de públic, només ens dóna temps de recollir les dades i fer una gràfica. Jo et puc dir a grans trets què veiem però no hi ha un estudi de públic rigorós al darrera. El MNAC per exemple, té gent que només es dedica a fer estadística.(...)Per recollir les dades dels diferents jaciments de la ruta dels ibers és molt complicat perquè no tots els jaciments tenen la mateixa condició. Per exemple, a Ullastret sempre hi ha personal, poden recollir dades, horaris d'obertura... o el Castellet de Banyoles, Puig Castellet o l'Arbeca que estan oberts permanentment i no poden tenir una estadística fiable dels visitants de la ruta dels ibers. Amb tot, pots agafar els 4 jaciments que si que tenen horari d'obertura i el que es veu és que hi ha una major sensibilitat vers el patrimoni que no hi havia abans, per tant, realment la gent es mou el cap de setmana, té ganes de visitar un jaciment, un monestir... a més de fer la calçotada. També hem notat l'exigència de la gent.(...) A Tornabous, el públic ha davallat pel tema de gestió perquè ha estat un jaciment que quan estava a l'oficina de gestió de monuments es va fer el centre de interpretació... però amb els anys, si no hi ha una política de dinamització, el jaciment va perdent. Per exemple, el cap de setmana ibèric (1r cap de setmana octubre) al Molí de l'Espígol abans l'organitzava el museu comarcal de l'Urgell i feien un munt d'activitats, en els últims 3 anys hi ha hagut un seguit de problemes perquè ells organitzaven però la gestió era nostra, també hi havia l'ajuntament... no hi havia una figura clara... També el cap de setmana coincideix amb la festa major i l'ajuntament deia que els hi treia protagonisme a la seva festa... i això ha fet que es diluís les activitats... Això ha fet que baixés molt el públic. De 1000 persones ha passat a 300 el cap de setmana ibèric a Tornabous" (I2).

D'altres informants, justifiquen l'absència d'estudis de públic dient que: "No ens dóna temps a fer estudis de públic, només ens dóna temps de recollir les dades i fer una gràfica.

Jo et puc dir a grans trets què veiem però no hi ha un estudi de públic rigorós al darrera. El MNAC per exemple, té gent que només es dedica a fer estadística.(...)Per recollir les dades dels diferents jaciments de la ruta dels ibers és molt complicat perquè no tots els jaciments tenen la mateixa condició. Per exemple, a Ullastret sempre hi ha personal, poden recollir dades, horaris d'obertura... o el Castellet de Banyoles, Puig Castellet o l'Arbeca que estan oberts permanentment i no poden tenir una estadística fiable dels visitants de la ruta dels ibers. Amb tot, pots agafar els 4 jaciments que si que tenen horari d'obertura i el que es veu és que hi ha una major sensibilitat vers el patrimoni que no hi havia abans, per tant, realment la gent es mou el cap de setmana, té ganes de visitar un jaciment, un monestir... a més de fer la calçotada. També hem notat l'exigència de la gent.(...) A Tornabous, el públic ha davallat pel tema de gestió perquè ha estat un jaciment que quan estava a l'oficina de gestió de monuments es va fer el centre de interpretació... però amb els anys, si no hi ha una política de dinamització, el jaciment va perdent. Per exemple, el cap de setmana ibèric (1r cap de setmana octubre) al Molí de l'Espígol abans l'organitzava el museu comarcal de l'Urgell i feien un munt d'activitats, en els últims 3 anys hi ha hagut un seguit de problemes perquè ells organitzaven però la gestió era nostra, també hi havia l'ajuntament... no hi havia una figura clara... També el cap de setmana coincideix amb la festa major i l'ajuntament deia que els hi treia protagonisme a la seva festa... i això ha fet que es diluís les activitats... Això ha fet que baixés molt el públic. De 1000 persones ha passat a 300 el cap de setmana ibèric a Tornabous” (I2).

Malgrat la inexistència d'estudis, hi ha la percepció d'una certa davallada de visitants que es justifica de moltes maneres: “És molt difícil de dir perquè no fem estudis de públic. Ara hi ha molta oferta, hi ha molta competència d'activitats a tot arreu i això és un factor important. També, per exemple, Ullastret té molt a veure amb la climatologia, depèn de l'estiu que faci hi haurà més o menys visitants.

La gent es mou molt més, és més exigent, busca, pregunta i truca molt però a nivell estadístic el públic baixa.(...) A Tornabous és diferent perquè no s'ha fet una bona promoció del jaciment, ara ho volem redreçar.(...) Una de les causes és la gran oferta que hi ha ara, la gent es diversifica molt més. Ara qualsevol poble vol tenir un centre de interpretació o un museu i , és clar, tampoc pot haver-hi un centre de interpretació o museu a cada poble. Per tant, hi ha un accés. També tots fem el mateix (teatralitzacions, escenificacions) i ens hauríem de diversificar. I el problema també és qui ho fa, no hi ha recursos econòmics... per tant, no sé si això de l'oferta i també un altre tema important és el canvi en les vacances, períodes de vacances més curts. També, no ens enganyem, el turisme interior surt més car anar a la Costa Brava que anar una setmana a Tunis on, a més es canvia de cultura. Ara la gent té més oportunitats de sortir a fora" (12).

Per acabar, hi ha jaciments que ni tan sols han pensat en fer estudis de públic, encara que això no vol dir que no hagin pensat en el públic que els visita: "No, això ens vam donar compte quan vas aparèixer tu, vaig dir òstia! això és una vergonya perquè val la pena perquè veus objectivament com van les coses.(...) Entre el públic hi ha de tot, gent que li agrada i gent que no. Una diputada, la Tura, ens va enviar una carta felicitant-nos amb l'organització de les nits.(...) Ah! Les nits ibèriques les subvenciona l'Ajuntament: equip de so, actors... el que té l'Ajuntament és que és lenta, falta agilitat. Aquest Ajuntament el critico però pocs municipis tenen una ciutadella, una cova, un castell... tanmateix, gran part és gràcies a la gent i no pas a la institució. Nosaltres tenim bona fama al poble perquè veuen que fem moviment de gent" (15).

Aquesta situació a Catalunya, contrasta molt amb la dels jaciments que hem pogut conèixer i estudiar de prop, en especial, els de Lejre (Dinamarca), Unteruhldingen (Alemanya), Parco Montale (Itàlia) i Biskupin (Polònia).

Tots ells, disposen d'estudis de públic adequats a les seves necessitats²³⁴.

2.1.3.- Sobre el concepte de intervenció patrimonial volumètrica en arqueologia

És evident que l'existència a Catalunya de intervencions patrimonials de tipus volumètric a escala 1:1, planteja a molts tècnics la necessitat de pronunciar-se sobre la conveniència o no d'aquest tipus d'intervencions. L'opinió de la majoria dels entrevistats per nosaltres, responsables de jaciments arqueològics que es presenten al públic sota formules museogràfiques clàssiques, és clarament contrària a les restitucions i a les rèpliques; amb tot, mesuren molt les seves frases que sovint amaguen un judici negatiu. Així doncs, la majoria de les opinions diuen que a Catalunya, amb un jaciment que estigui restituït, ja n'hi ha prou, és a dir, mostren la por que aquest sistema es generalitzi. Tal com esmenta la informant I1: "Jo penso que és un tema que és positiu que n'hi hagi alguna però no és bo que es facin restitucions a mansalva. Primer que s'han de fer de forma molt assenyada i segona que han de tenir un manteniment molt important.(...) Està bé que a Catalunya hi hagi un jaciment que estigui restituït perquè el tenen bé, molt vigilat i hi estan a sobre, però això no es pot fer d'una forma generalitzada". La informant I1 realment expressa la seva verdadera opinió en aquesta frase: "Jo penso que el nostre jaciment no és un lloc per fer-hi restitucions. Això no vol dir que en un moment determinat es pugui fer una restitució puntual però de moment és un tema que no el plantejem." Val a dir que aquesta opinió és amplament compartida, com ja s'ha dit.

²³⁴ Per Parco Montale, a la nota a peu de pàgina número 222 es reproduïx part de l'article cedit per la Dra. Ilaria Pullini. Pullini, I. (2006) *Mostrare il passato: turismo archeologico al parco della terramara di montale* [En premsa]. Pel parc arqueològic d'Unteruhldingen (Alemanya) destaca per la seva originalitat i resultats, l'estudi de públic realitzat l'any 2003. Strassmeir, A. (2002/03) *Op. Cit.* Pel centre arqueològic de Lejre, vegeu: *Historisk Arkaeologisk Forsogscenter*, (2004). *Op. Cit.*

Els arguments que es solen donar davant la negativa a acceptar restitucions, són sempre de tipus tècnic i no pas ideològic, encara que els arguments tècnics apuntats són més que dubtosos; van des de la frase: “Estem a la part central del jaciment i totes les cases tenen una planta singular, molt grans, molt complexes i, evidentment allò no es pot restituir. Ara estem excavant una casa que té 1000 i pico metres quadrats”. L’argument amaga la idea que les cases grans no es poden restituir, o bé que sols es poden restituir quan són construccions fetes en sèrie, totes iguals, però no quan són complexes. Naturalment, amb aquests arguments no s’hauria pogut fer cap restitució ni cap rèplica de la majoria d’assentaments d’aquest tipus a Europa, ja que tots els jaciments arqueològics són complexes i les extensions restituïdes en alguns casos són de grans dimensions. La idea que les restitucions sols es poden fer quan es tracta de cases de tipus semblant, la nostra informant la reforça quan afegeix que en un determinat sector, excavat d’antic: “no et dic que no es pugui restituir alguna cosa perquè tot són cases que donen al carrer, totes tenen una planta semblant adossada a la muralla. És curiós que davant de les reconstruccions s’arriba a demanar prudència amb l’argument que la gent li resultarà difícil entendre-ho, com si el fet de deixar la ruïna vista, superposada i sense interpretar, fos més fàcil de comprendre: “Tanmateix, cal anar en compte perquè és difícil que la gent entengui com funcionava. Nosaltres, ara ho solucionem amb dibuixos i explicant a la gent, mira això és així”.

Un altre informant (I2), tot i pensar que les restitucions “no són infantils, ja que és molt difícil pensar volumètricament, fins i tot, pels arqueòlegs”, manté que “no cal reconstruir tots els jaciments a Catalunya, ja hi ha Calafell, el que si que cal és una rigurositat científica al darrera”. És a dir, veiem repetida la mateixa opinió, aquesta vegada sota l’exigència aparent de rigor científic. La confusió que molts tècnics manifesten en aquest tema és gran, ja que sovint posen en el mateix sac reconstruir, restituir, replicar o traslladar.

Si més no, això sembla desprendre's de la frase següent: “El que demana la gent és l'originalitat: Al Baix Aragó, es va traslladar tot el jaciment i a la gent no li va agradar perquè perdia l'emplaçament original. Un original ben explicat no necessita reconstrucció del jaciment” (I2).

Encara a risc de fer-nos pesats, voldríem incloure l'opinió d'un altre informant (I3) que manifesta que “amb un Calafell ja n'hi ha prou, però amb una petita reconstrucció a cada jaciment aniria bé”.

Fins i tot els tècnics i arqueòlegs que estan al front de jaciments arqueològics reconstruïts a escala 1:1, s'afegeixen a l'opinió encoberta que amb un ja n'hi ha prou: “Si, reconstruir més però amb altres funcions: camps de sitges... i també abastar el territori català: Girona, Lleida, Tarragona... El turisme de Girona és molt diferent, de més nivell econòmic”. El nostre informant considera que Girona, amb “ més nivell econòmic” és diferent, és a dir, no necessita tenir jaciments restituïts. És clar que, en aquest cas, al tractar-se d'una empresa que gestiona l'únic jaciment arqueològic restituït de Catalunya, pot haver-hi la temptació de no generar competència.

Les entrevistes realitzades fora de Catalunya, tenen en comú, la defensa de l'autenticitat enfront de la rèplica i posen de manifest que: “la falsificació i la irrealitat són factors negatius” (I6).

Un factor diferencial dels responsables dels jaciments arqueològics similars europeus és el convenciment que tots ells tenen del valor de l'arqueologia experimental com a base i suport de qualsevol intervenció, ja sigui de restitució o bé de rèplica. L'entrevista a l'informant que participa en un dels més importants centres de restitució volumètrica in situ d'Europa (I7), deixava ben clar aquest extrem quan ens deia que en el seu jaciment,

al principi, “s’havia fet in situ substituint els materials originals per materials del mateix origen però nous, tots ells treballats amb rigor com a l’època. Al principi, no es feia reconstrucció experimental, ja que les fustes es tallaven en serra... Aquesta reconstrucció no es va fer totalment sinó d’un sector que és un terç del tancat i dos habitacles d’un total de 12 fileres de cases. Amb tot, es van prendre algunes llicències, per exemple, la porta d’accés que es va reconstruir molt diferent de l’actual i, a més a més, es va desplaçar uns metres per tal de facilitar la visualització de les restes originals de la porta que, actualment es troben a la vista i els hi és aplicat un tractament de conservació de la fusta.(...) En el jaciment hi ha un taller que disposa de maquinària necessària pel manteniment de les estructures, a més, a prop de jaciment hi ha les instal·lacions del laboratori on hi guarden tots els materials originals i arqueològics (...) Des del punt de vista de l’arqueologia experimental hi ha dos àrees diferenciades i no accessibles al públic que són les dedicades a l’experimentació amb animals i plantes, on intenten aconseguir regressions genètiques i, ho fan amb ovicàprids, cavalls i bòvids, especialment, el cavall polonès més petit i amb les cames més curtes. Pel que fa a les plantes, es fa regressió de cereals i selecció d’herbes, mongetes”.

2.2.- Conclusions generals de les entrevistes verificades per la observació participant:

Malgrat que l’anàlisi qualitativa s’ha efectuat sobre la base de molts informants, una bona part dels quals participaven directa o indirectament en la gestió d’equipaments arqueològics europeus, hem preferit, per coherència amb l’anàlisi quantitativa, utilitzar de forma gairebé exclusiva, els informants que tenien responsabilitats sobre equipaments arqueològics catalans i, per tant, el número d’opinions rellevants en aquest anàlisi, s’ha reduït considerablement. Això ens ha permès entrar a fons en les seves respostes i en el seu pensament i anar més enllà del què deien.

La primera conclusió extreta de l'estudi en profunditat ens ha mostrat la situació de la gestió i el finançament dels equipaments arqueològics estudiats i que tal vegada podria extrapolar-se a un marc geogràfic molt més ample.

Es pot dir que tots els conjunts estudiats pateixen una mala i insuficient gestió pública. Això és així perquè o no estan finançats i depenen del voluntarisme d'alguns responsables públics - "com que a l'alcalde li agrada l'arqueologia, ens dóna alguns diners"-, o bé dels sistemes fortament burocratitzats d'una administració centralitzada que recull els ingressos per una banda, i atorga subvencions per l'altra sense que hi hagi cap relació entre els dos elements. És per aquest motiu, que els responsables públics d'aquests equipaments deleguen les funcions de divulgació, difusió i didàctica a empreses subcontractades i a personal sobrecarregat.

El fet que de tots els jaciments analitzats, tan sols es cobri entrada a dos llocs és significatiu, ja que indica que el total d'ingressos de les entrades no cobriren el salari del personal de portes.

L'únic jaciment on el sistema de gestió es diferencia fortament és el de la Ciutadella Ibèrica de Calafell. En aquest cas, la gestió és privada i està en mans d'una empresa que genera els seus ingressos fonamentalment del taquillatge i en molta menys mesura de la botiga. Als drets de taquillatge cal afegir la realització de tallers especialitzats en públic de l'ensenyament reglat que és un visitant pràcticament majoritari. Dins d'aquest sector, a aquest tipus d'ingressos, cal afegir-hi les anomenades "Nits ibèriques" que són visites teatralitzades que es fan determinats dies de l'estiu coincidint amb caps de setmana i amb les fases més àlgides del turisme canicular. Es tracta d'un xou que reproduïx els suposats darrers dies de la Ciutadella i el posicionament del seu cabdill enfront de l'exèrcit romà. El xou acaba amb una beguda d'un pseudo hidromel.

Encara que es tracta d'un esdeveniment de baixa qualitat, amb torxes d'attrezzo teatral, infinits anacronismes històrics, molt massificats i amb un guió teatral que es ven com a rigorós però que no té cap base, les nits ibèriques són un component important dels ingressos de la Ciutadella. El seu èxit depèn, sobretot, de l'existència d'un petit grup d'arqueòlegs que porten l'anomenat "Grup de restitució històrica", i que és un grup de reenactment del període ibèric.

La Ciutadella també rep ajudes puntuals per part de l'administració local que s'inscriuen en el marc de la "generositat" del regidor de torn. Normalment, aquestes ajudes, s'atorguen per la realització de les "nits ibèriques", o per fer determinades obres de manteniment. La veritat és que l'administració local, de qui hauria de dependre el monument, freqüentment se'n desentén i traspasa la responsabilitat a l'empresa privada.

Amb els diners de les entrades, s'ha de finançar l'empresa adjudicatària, el monitoratge extern llogat, el manteniment de l'equipament, la recerca arqueològica i la publicitat. És evident, que com que els ingressos no donen per tot, hi ha dos elements que se'n ressenten fortament: la recerca que pràcticament s'ha acabat, i que a la pràctica està en mans de grups universitaris, en el fons aliens a la gestió de la Ciutadella i que, en tot cas, no en cobren res; i també el manteniment. El resultat de tot plegat és que l'equipament, després de gairebé quinze anys d'existència, lluny d'esdevenir un centre de recerca en arqueologia experimental, que alimenta una museografia potent, va esdevenint cada vegada més una escenografia del món ibèric on l'arqueologia experimental ha desaparegut i la recerca depèn del voluntarisme.

Així doncs, i com a resum, es pot dir que Catalunya té els dos extrems dels models de gestió i en pateix sobretot les conseqüències negatives dels dos models; per una banda, la conseqüència negativa d'una administració burocratitzada i

i amb recursos insuficients i, per altra banda, les conseqüències negatives d'una gestió privada que explota els recursos culturals sense poder-hi invertir.

La segona conclusió a la que s'arriba fa referència a la gestió dels públics d'aquests centres. El primer que s'observa és l'estandarització de l'oferta d'activitats, ja que a tot Catalunya es repeteixen sempre les mateixes. Es tracta d'activitats pensades per públics infantils, i com a molt juvenils. Algunes de les observacions fetes in situ durant la recerca, pels nostres observadors han apuntat frases com "Ull! Per la tercera edat no hi ha res pensat!"²³⁵. Com que tots els equipaments fan el mateix, l'oferta no s'ha diversificat mai; així per exemple, pràcticament no hi ha ofertes per a grups familiars, i una observadora nostra apuntava: "seria interessant ofertar tallers per a nens/es que no venen en grup, és a dir, que venen amb la família"²³⁶.

El segon element a apuntar, és la manca d'estudis de públic, fet que comporta deficiències importants en els jaciments i en podríem posar molts exemples, així tenim el cas que "molta gent de fora de Catalunya compara el jaciment amb d'altres de Celtibers o castros"²³⁷. Naturalment, aquesta comparació és lògica si atenem el fet que una bona part de la població espanyola té com a únic referent per la Protohistòria els "castros" celtibèrics, tipològica i morfològicament molt diferents dels assentaments ibèrics. Un estudi de públic ben fet, se n'hauria adonat d'aquests extrems. Per altra banda, hi ha molts altres detalls que avui s'escapen

²³⁵ Observació feta a la Ciutadella de Calafell el 15 de Juny del 2006.

²³⁶ Observació feta a la Ciutadella de Calafell el 23 de Juny del 2006.

²³⁷ Observació feta a la Ciutadella de Calafell el 5 de Juliol del 2006

als gestors d'aquests jaciments, com és la importància dels visitants de la tercera edat, als quals no es pot tractar com a infants i requeririen condicions especials de visita²³⁸.

No cal dir, que el coneixement que molts gestors tenen del comportament del públic és empíric, basat en observacions esporàdiques i no sistemàtiques, es tracta més de impressions que no pas d'altra cosa. Aquesta manca d'estudis impedeix planificar i cal relacionar-la amb la ineficàcia dels mecanismes de gestió.

Respecte al perfil de públic que visita els assentaments, ens remetem a l'estudi quantitatiu, que en aquest cas, és més definitori que el qualitatiu. Amb tot, en l'estudi qualitatiu s'observa que hi ha insuficiències idiomàtiques en la majoria d'assentaments (manca de senyalitzacions en francès, en castellà, etc.) i, sobre-tot, manca de senyalització viària²³⁹.

La tercera conclusió rellevant que se'n treu de les entrevistes efectuades sobre els responsables de centres europeus extra-peninsulars, és la pràctica unanimitat en la defensa del valor científic i didàctic de l'experimentació arqueològica.

²³⁸ "Ha vingut un grup d'avis d'un casal de Barcelona que volien anar a la platja però feia molt de vent i el conserge del casal els hi ha recomanat la ciutadella. Han vingut perquè volen conèixer els seus avantpassats/des. Han entrat molt reticents a pagar però al final han pagat. A la sortida, comenten que és molt xungo caminar i tal per les pedres (m'ho ha dit més gent), però els hi ha agradat molt la casa del ritual i el taller de l'entrada amb l'alfabet". Observació feta a la Ciutadella Ibèrica de Calafell el 23 de Juny de 2006.

²³⁹ Observacions fetes a Ullastret: "La gent quan es queixa de la senyalització es queixa de la que fa referència a abans d'arribar a les ruïnes, ja que no està gaire ben indicat." (28 de Juny de 2006). "Queixes sobre la senyalització del jaciment. Falta senyalització a les carreteres (autopista, carreteres nacionals i comarcals)" (4 de Juliol de 2006). "Més queixes sobre la senyalització" (13 de Juliol del 2006). "Les queixes més generals solen ser la calor (especialment dins el museu on no hi ha aire condicionat) i l'aspecte de l'idioma (del que només es queixen els espanyols). Una altra queixa bastant generalitzada ha sigut el tema de la senyalització externa per arribar al museu i, també la interna, es diu que els números i les explicacions que hi ha a tot el jaciment estan molt bé, però que estan posades d'una manera que per seguir-les ordenadament vas de punta a punta del jaciment; personalment, crec que estan ben ordenats, però la gent m'ha comentat això" (28 de Juliol 2006).

De fet, una bona part d'aquests jaciments arqueològics europeus, estant agrupats en xarxes més o menys organitzades que reben finançaments públics normalment comunitaris i que, a més, participen de punts de vista molt semblants. El model que hem vist generalitzat a Lejre és realment un model canònic, pel que fa a la funció didàctica d'un equipament de rèplica emblemàtic, que ha marcat moltes pautes a Europa²⁴⁰. Les pràctiques didàctiques desenvolupades pels tècnics de Lejre (Dinamarca) ja porten mig segle i han estat els models emprats en la majoria dels conjunts europeus dels últims anys.

Les entrevistes realitzades en el centre patrimonial d'Unteruhldingen (Alemanya) van posar de manifest el valor de l'arqueologia experimental per un centre turístic d'alta qualitat, ja que aquest equipament està a prop del llac de Constança, en un enclau turístic. També cal dir que en jaciments arqueològics molt rigorosos amb la metodologia d'excavació i de presentació, com Parco Montale (Itàlia), on es mostra la complexitat de les estructures arqueològiques i de l'estratigrafia de les Terramara, l'arqueologia experimental, amb un caire demostratiu està plenament desenvolupada. Així doncs, es pot ben afirmar que la majoria de responsables del patrimoni arqueològic, que hem tingut ocasió d'entrevistar, destaquen aquest factor i el posen com a fonamental. Aquesta línia ideològica també és coherent amb el pensament manifestat per John H. Jameson, Jr. que en la seva entrevista va insistir en el valor de l'autenticitat i de l'experimentació arqueològica²⁴¹.

Aquestes opinions reflectides en les entrevistes, contrasten fortament amb la prevenció mostrada pels arqueòlegs i responsables dels centres catalans amb

²⁴⁰ Masriera, C. (2005): Informe tècnic referent al centre experimental de Lejre (Dinamarca). vegeu annex núm. 9

²⁴¹ "To a modern archaeologist or architectural historian connected to these projects, a potential ethical conflict emerges when on-site reconstructions and restorations contribute to the damage or destruction of the original archaeological record. Another potential ethical issue for archaeologists is that reconstructions can be a catalyst for archaeological investigation and data recovery, giving them jobs. For agencies and site managers, the overriding issues are whether the reconstruction effort is justified in the first place, that is, are we being too speculative and misleading, and has the agency properly evaluated and planned for long-term maintenance costs". (12 de Juliol de 2004)

qui hem parlat. En efecte, la impressió que s'obté, amb tots ells, gairebé sense excepcions, és que l'experimentació com a base de les reconstruccions no es discuteix però "amb un que n'hi hagi, n'hi ha prou", mostrant un pensament científic conservador i allunyat dels corrents dominants a Europa i als Estats Units.

Per altra banda, és significatiu que alguns dels responsables d'equipaments arqueològics considerin que en el cas d'acceptar-se models de restitució, aquests s'haurien de fer damunt de sectors dels jaciments arqueològics excavats d'antic i no pas en les àrees on la recerca és actual i recent. Aquesta concepció, en el fons, amaga un desconeixement sobre l'arqueologia experimental, ja que, l'experimentació sols es pot fer amb garanties, quan es disposen de dades d'excavació i d'analítica moderna. Sols quan sabem el tipus de fusta emprada en les cobertes, la temperatura dels focs, l'anàlisi dels residus greixosos de les restes ceràmiques, etc... podem realment experimentar i fer propostes científicament vàlides i rigoroses. Contràriament, en contextos arqueològics antics, en els quals no hi ha cap mena d'analítica ni es van fer registres gràfics o fotogràfics complets, no hi ha experimentació possible, i l'únic que es pot fer és inventar, la qual cosa porta o dona com a resultat uns models pobres, repetits i sense valor científic. Per tant, quan es proposa que l'experimentació es faci sobre sectors marginals i poc investigats, el pensament que realment hi ha darrera, és que l'arqueologia experimental és un entreteniment, que no s'atreveixen a negar-lo, però que no hi confien, ja que en desconeixen les bases científiques. Naturalment, aquest pensament va aparellat amb la creença ferma que el coneixement científic, sols és aplicable a l'excavació arqueològica pròpiament dita, i no pas a l'experimentació, les tècniques de difusió o a la didàctica del patrimoni. És de tot aquest conjunt de pensaments que en surt l'eslògan "això està bé però amb un ja n'hi ha prou".

3.- Segona part: estudi quantitatiu

3.1.- Introducció

L' estudi quantitatiu és la clau d'aquesta recerca ja que constitueix l'instrument mitjançant el qual hem de intentar demostrar la hipòtesi principal d'entrada, i que en aquest punt creiem important recordar. La hipòtesi de treball diu:

En la mesura que la majoria de persones tenen dificultats en la conceptualització de l'espai físic, la visita a un jaciment arqueològic restituint hauria de portar a una major comprensió d'aquests.

Abans d'iniciar aquest estudi, és el moment de reflexionar sobre les implicacions que té la hipòtesi. En efecte, aquesta parteix d'un axioma que diu que la majoria de persones tenen dificultats en la conceptualització de l'espai físic. En aquesta recerca no analitzem el tipus de dificultats que comporta la comprensió de l'espai, ni tampoc analitzem si aquestes dificultats canvien en funció de l'edat. En tot cas, com que l'espai de referència és un jaciment arqueològic, cal pensar que hi ha dificultats afegides que es deriven de la pròpia naturalesa de l'arqueologia, és a dir, murs incomplets, superposició d'estrats que fa que a vegades es vegin simultàniament murs que mai van coincidir en el temps i, sobretot, contextualització de les restes en un eix temporal que, a la vegada, és un eix cultural. Tot això, és prou complex per a la majoria de persones no expertes i la hipòtesi té present aquesta complexitat, encara que, com ja s'ha dit, no ens atrevim a analitzar-la a fons, ja que no és l'objectiu de la recerca.

La segona part de la hipòtesi, fa referència a la major "comprensió". La paraula "comprensió" és ambigua, ja que fa referència a "aprendre en conjunt" a fer-nos nostre un concepte o idea. Amb tot, per "comprendre" cal prèviament saber

coses – ningú comprèn en el buit conceptual -, i cal també saber interpretar dades que, en aquest cas, són els ja esmentats murs trencats o sobreposats. Com quantificar el comprendre? Cal examinar sobre les coses que els visitants saben? Es tracta de conèixer si els satisfà el que han après? És necessari mesurar el grau d'interès que els ha despertat el conjunt? És evident que un pot comprendre un concepte, però no necessàriament l'ha de satisfer. La satisfacció no sempre té a veure amb la comprensió i, per tant, caldrà esbrinar també si la visita a un jaciment arqueològic restituït, com és el cas, provoca o no més satisfacció. És ben cert, que hi ha moltes persones que el que les satisfà és la veneració de la ruïna i l'autenticitat de la mateixa. La restitució els sobra.

3.2.- Enquestes:

3.2.1- Descripció dels resultats de les enquestes

Abans de passar a descriure els resultats de les enquestes, és important tenir en compte les respostes políticament correctes que moltes vegades es donen en respondre una enquesta, de manera que poques vegades s'apunten respostes negatives o pejoratives de l'objecte avaluat. 3.2.1.1.- Enquesta A (Entrada)

La primera de les enquestes ha estat realitzada a l'entrada dels cinc jaciments arqueològics d'època ibèrica anteriorment esmentats. Els autors de les enquestes han estat sempre els mateixos, quatre persones a més de l'autora d'aquesta recerca, que s'ha portat a terme en les dates detallades en el cronograma que s'adjunta en l'apartat d'annexos²⁴². El criteri de persona enquestada va ser aleatori, escollida a l'atzar. L'enquesta estava dividida en tres blocs de preguntes. En un primer bloc, consistent en quatre preguntes, s'intentava caracteritzar la relació del visitant respecte el tipus de visita.

²⁴² Annex núm. 10

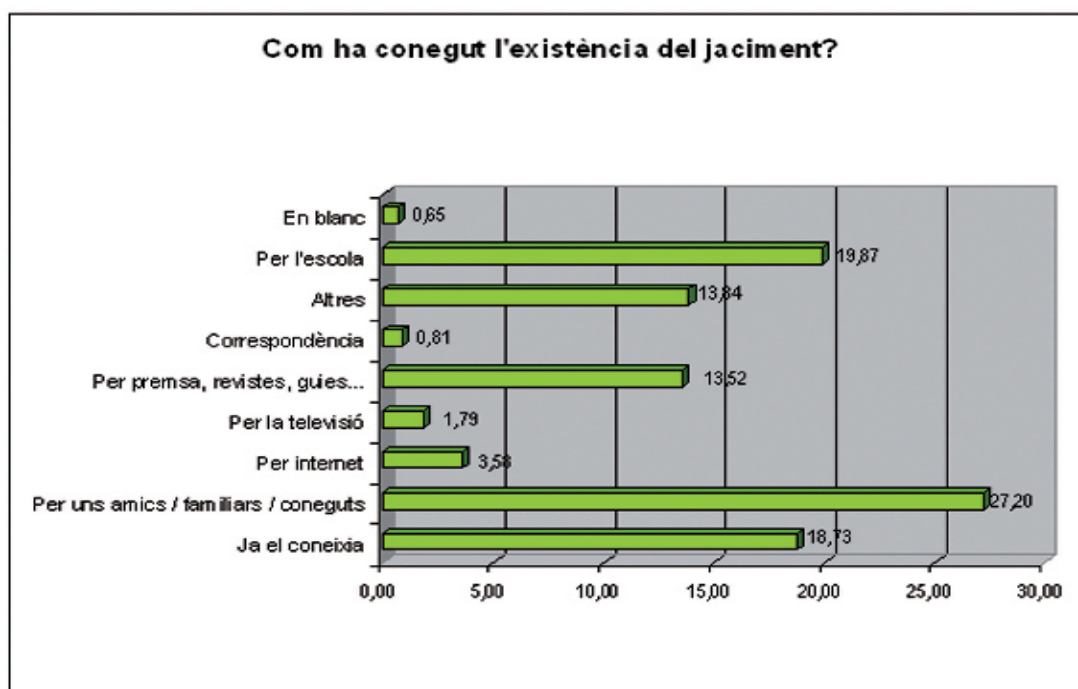
Un segon bloc, intentava esbrinar el nivell de coneixements del visitant respecte a l'objecte de visita a través de sis preguntes. Finalment, en el tercer bloc d'altres sis preguntes el que s'intentava caracteritzar és el tipus de visitant.

Els resultats per blocs els oferim tot seguit, esporgats ja de les taules de respostes²⁴³ i presentats mitjançant gràfiques de columnes, barres, circulars i línies.

3.2.1.1.1.- Bloc 1:

En aquest bloc de preguntes s'ha volgut conèixer el públic que visita els jaciments arqueològics avaluat des del punt de vista del perquè visita aquell centre, a través de quins canals l'ha conegut i si ja n'havia visitat prèviament.

■ Pregunta 1:

Gràfica 1

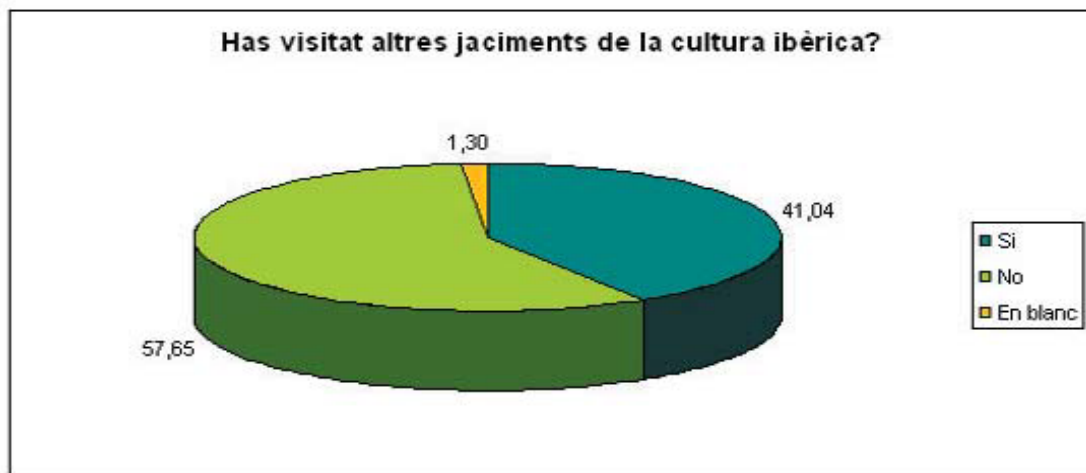
L'anàlisi de la primera pregunta mostra com a resultats més significatius que hi ha dos grans grups de visitants: els que coneixen el jaciment mitjançant el boca-orella i, per tant, fan referència a cercles d'amics i familiars, i els que ho coneixen a través de la xarxa escolar. Els dos blocs sumen gairebé la meitat dels visitants.

Per altra banda, les guies i la premsa escrita hi tenen també un paper rellevant, encara que molt menor i per sota dels dos esmentats. En canvi, la televisió hi té poca incidència i, de fet, està per sota d'Internet. Les trameses de fulletons i informació per correu no tenen pràcticament incidència.

Hi ha un bloc de visitants que afirmen que ja ho coneixien i, per tant, no podem saber el canal pel qual hi ha arribat. És un grup important de visitants que, en tot cas, demostra que es tracta de persones que tenen alguna vinculació amb l'arqueologia, ja que repeteixen visita. No s'ha d'excloure que algunes d'aquestes persones el coneguin gràcies a dedicar-se professionalment a l'arqueologia o bé, a l'ensenyament i, en aquest cas, podria ser que es tractés d'un sector de públic que fonamentalment coneix el jaciment gràcies al factor educatiu.

En tot cas, el que es dedueix, és el pes que té el sistema escolar en el coneixement dels jaciments arqueològics d'aquest període, i més tenint en compte que dins dels currículums educatius, el tema dels Ibers no hi figura d'una forma concreta i obligada, per tant, es pot estimar que el percentatge és alt, si es té present que aquesta no és matèria d'estudi obligada. Pel que fa al boca-orella, es confirma que segueix sent un dels sistemes més eficients de comunicació del patrimoni.

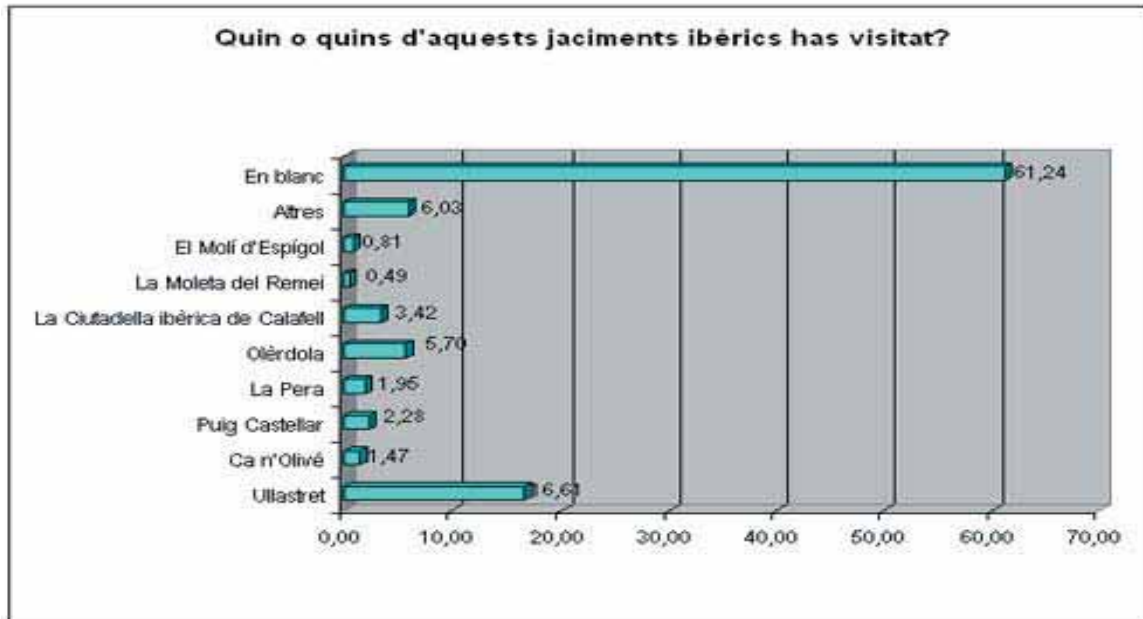
■ Pregunta 2:

Gràfica 2

El resultat de l'enquesta mostra que gairebé el 60% és públic que no coneix l'arqueologia ibèrica, per tant, és un visitant ocasional, ja sigui escolar o familiar. Malgrat que els que visiten un jaciment ibèric per primera vegada són el grup dominant, el que aquí ens importa és que el 40% ja coneix altres jaciments i, per tant, forma part del que en podríem anomenar "turisme cultural", és a dir, un sector de visitants que caldrà definir sociològicament però que tenen costum d'efectuar aquesta mena de visites. En tot cas, no és menyspreable el fet que un 40% dels visitants siguin públic habitual en aquesta mena d'equipaments culturals.

■ Pregunta 3:

Gràfica 3

Aquesta qüestió inclou set jaciments arqueològics importants en el territori català i que constitueixen fites significatives de qualsevol ruta ibèrica –Ullastret, Ca n'Olivé, Puig Castellar, Olèrdola, Calafell, Moleta del Remei i Molí de l'Espígol –, juntament amb un jaciment ibèric inexistent que hem anomenat “La Pera” que correspon a un poble de l'Empordà i que ha estat esmentat per tal de conèixer la fiabilitat de les respostes dels enquestats.

El resultat de quins són els conjunts monumentals més visitats d'època ibèrica pels enquestats destaca clàssicament el d'Ullastret, ja que representa un 16,61%, el segueix el jaciment d'Olèrdola amb un 5,70; la Ciutadella Ibèrica de Calafell amb un 3,42%, el Puig Castellar situat a Santa Coloma de Gramenet

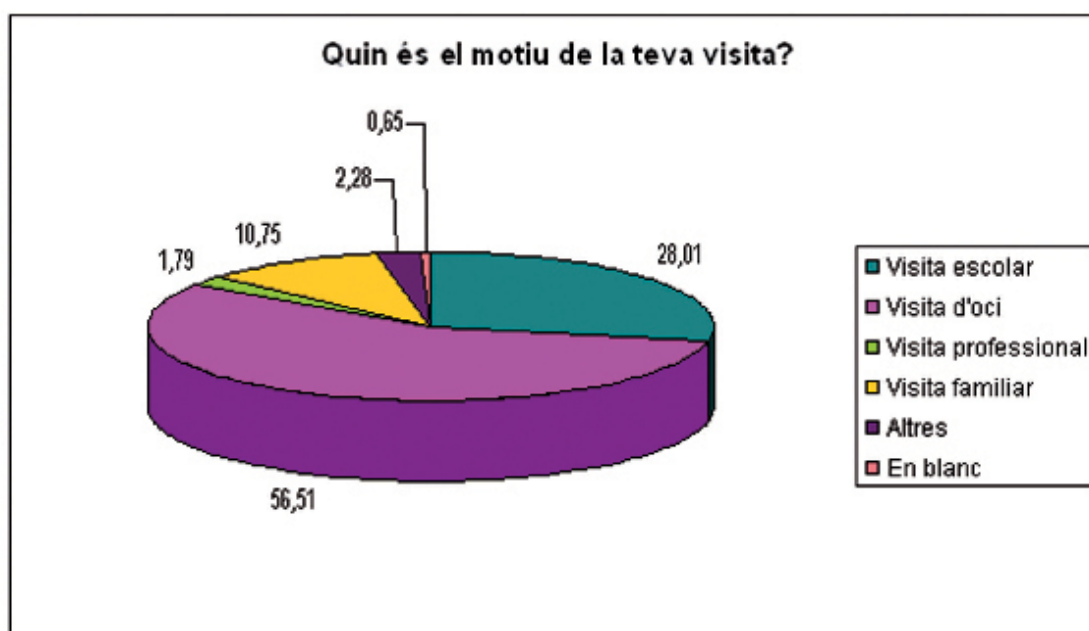
ANÀLISI I INTERPRETACIÓ DE LES RESPOSTES

amb un 2,28%; el Turó de Ca n'Olivé amb un 1,47% de la població enquestada, el Molí de l'Espígol a Tornabous amb un 0,81% i la Moleta del Remei, a Alcanar, amb un 0,49%.

El fet que el jaciment de La Pera ens doni un 1,95% de visitants ens descobreix que els índexs d'error o engany són relativament baixos, encara que aquí caldria sumar els que han esmentat "altres" jaciments i que arriben a un 6,03%.

El fet que Ullastret encapçali la llista de jaciments més visitats no sorprèn, ja que es tracta del més complet i que fa més anys que està obert al turisme, també cal dir que el fet d'estar ubicat a l'Empordà, a prop d'Empúries i no lluny de les àrees costaneres, segurament n'és un dels motius. Els altres jaciments els segueixen a gran distància essent Olèrdola el segon de la llista, a gairebé onze punts del primer.

■ Pregunta 4:

Gràfica 4

D'un total de 610 respostes marcades, més de la meitat 56,5% aleguen que el motiu de la seva visita és d'oci; cal tenir en compte que la majoria d'enquestes han estat realitzades en cap de setmana i durant els mesos de Juny i Juliol del 2006. El 28% corresponen a visites escolars que són una forta font de la qual s'alimenten aquest tipus de recurs cultural. Amb tot, cal prendre en precaució aquesta xifra donat que les enquestes es van fer en caps de setmana i durant la setmana en el darrer del tercer trimestre escolar; per tant, no reflecteix de ben segur el conjunt de visites escolars que es podrien registrar el primer trimestre, en dies lectius. Un 10,7 % han marcat la casella de visita familiar que també podria equiparar-se a visites d'oci ja que són dues categories que no s'exclouen entre elles i ambdues són realitzades en cap de setmana i període de vacances. Tan sols l'1,8% són visites professionals.

3.2.1.1.2.- Conclusions més rellevants del bloc 1:

De l'anàlisi del bloc 1 de l'enquesta d'entrada se'n desprèn en primer lloc, que els jaciments arqueològics són coneguts fonamentalment per sistemes del boca a orella, mentre que els altres factors són poc significatius. El fet que, molta gent – 18,73% - diu que “ja el coneixia” fa pensar també que aquest tipus d'equipaments estant relacionats amb el que en podríem dir coneixements culturals previs, que normalment han estat introduïts, o bé pel sistema educatiu en els seus diversos nivells, o bé per la seva presència textual o amb imatges en llibres de text o similars. Es tracta doncs d'uns equipaments culturals estretament relacionats amb el nivell cultural del públic.

En segon lloc, cal dir que una bona part – 41,04% - de les visites corresponen a persones que són habituals d'aquesta mena de turisme i, per tant, interessats en conèixer aquest aspecte de la cultura material.

Ens trobem doncs davant un tipus de públic que repeteix visites, i això significa que en fa un cert seguiment. El fet que jaciments com Ullastret, conegut i investigat des de la segona meitat del segle XX, amb una gran tradició de recerca, monumentalitzat i, en gran part, restituït, sigui el més visitat, no fa res més que reforçar la constatació anterior, i ens avança ja el que el públic deu buscar en aquest tipus de visites. Cal tenir present que Ullastret actualment presenta un aspecte de jaciment ibèric “autèntic”, és a dir, sense reconstruccions de cap mena. El cert és que el seu descobridor i primer excavador, Miquel Oliva Prat, es va passar més de dues dècades reconstruint, aixecant parets i recol·locant pedres amb l'aleshores inestimable ajuda de la Diputació gironina. A l'època en la que Oliva feia aquestes reconstruccions, els criteris actuals de intervenció no existien i, per tant, no sempre es diferenciava entre allò original i allò sobreaixecat o restituït. Aquest fet confereix a Ullastret una patina d'autenticitat i, a la vegada monumentalitat, que explica també les preferències del públic.

Finalment, cal dir com a conclusió del bloc, que les visites tenen com a motiu fonamental l'oci, ja que aquest ítem ens dona un 56,51% del total, però cal sumar-li un 10,75% que s'autoanomenen visites familiars²⁴⁴.

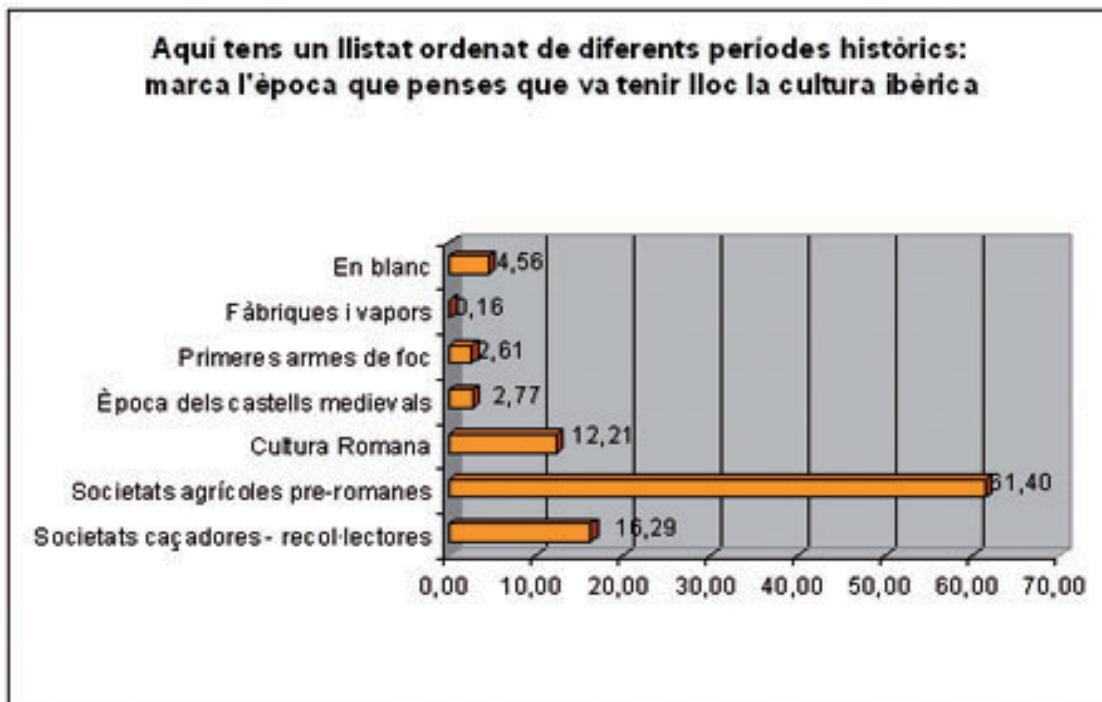
3.2.1.1.3.- Bloc 2 :

En aquest segon bloc de l'enquesta que s'ha fet al públic abans de fer la visita s'ha volgut testar el coneixement previ que aquest té sobre la cultura ibèrica. Es tracta d'esbrinar els conceptes fonamentals que té el visitant, la seva capacitat de relacionar jaciments ibèrics en el context històric del món antic,

²⁴⁴ La major part d'enquestats masculins consideren que la seva visita és d'oci cultural, mentre que la major part de les enquestades femenines consideren que la seva visita és del tipus familiar; en realitat, es tracta del mateix tipus de turisme, és a dir, grups petits relacionats per parentiu o amistat que aprofiten els festius per conèixer aspectes variats del territori en funció dels interessos d'algun d'ells.

i sobretot de conceptualitzar el temps. Les qüestions que proposem en aquest bloc, sovint fan referència al coneixement del que podríem anomenar “vida quotidiana” o “formes de vida”, i no poden ser respostes correctament sense coneixements previs de tipus mitjà. Es tracta doncs de qüestions que teòricament haurien d’haver estat explicades per l’escola primària i secundària. Els resultats, es descriuen tot seguit.

■ Pregunta 5:

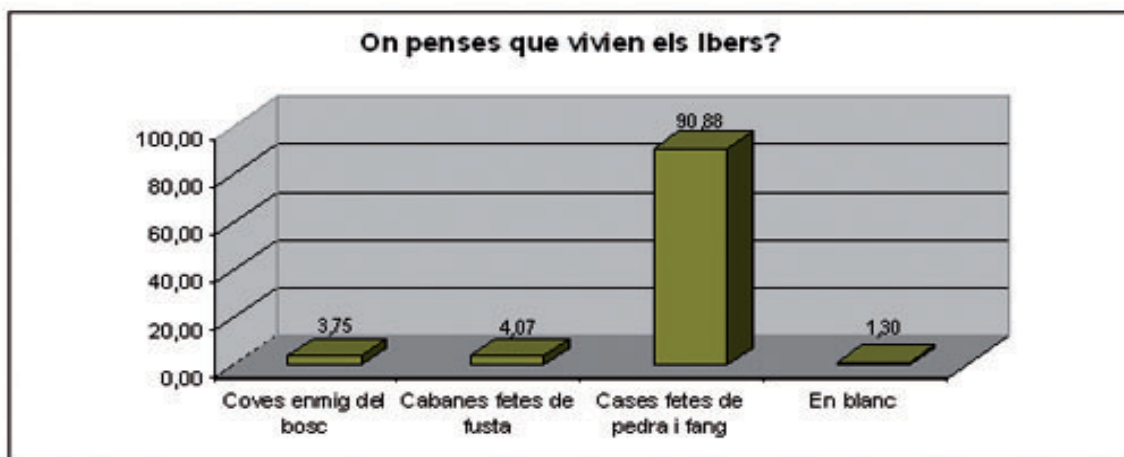

Gràfica 5

ANÀLISI I INTERPRETACIÓ DE LES RESPOSTES

D'un total de 586 respostes, més de la meitat, un 61,4% han encertat la resposta situant la cultura ibèrica dins les societats agrícoles preromanes. Amb un percentatge molt més baix però significatiu, un 16,29 % de les respostes la situen en les societats caçadores-recol•lectores i un 12,21 % dins la cultura romana. En època medieval, un 2,77% i en les primeres armes de foc un 2,61%. La poc significativa dada de 0,16% respon a les persones que han relacionat la cultura ibèrica amb les fàbriques i els vapors. Per tant, podem dir que la ubicació crono-cultural és correcte en la majoria dels casos, i que les confusions més grans es donen a l'entorn de les societats caçadores i recol•lectores. El motiu d'aquesta confusió, tal vegada resideix en el fet que el període ibèric és conegut fonamentalment a través de les seves restes arqueològiques, i per molta gent l'arqueologia afecta sols a la Prehistòria, època dominada pels caçadors i recol•lectors. Les respostes clarament errònies, i que demostrarien una nul•la ubicació del visitant en el context cronològic i cultural representen un 5,54%, xifra realment baixa si es té en compte que les conclusions del bloc anterior els visitants bàsicament pertanyen al turisme familiar, és a dir, dins un mateix grup hi ha nivells culturals molt diferents, tan per edat com per condició.

■ Pregunta 6:

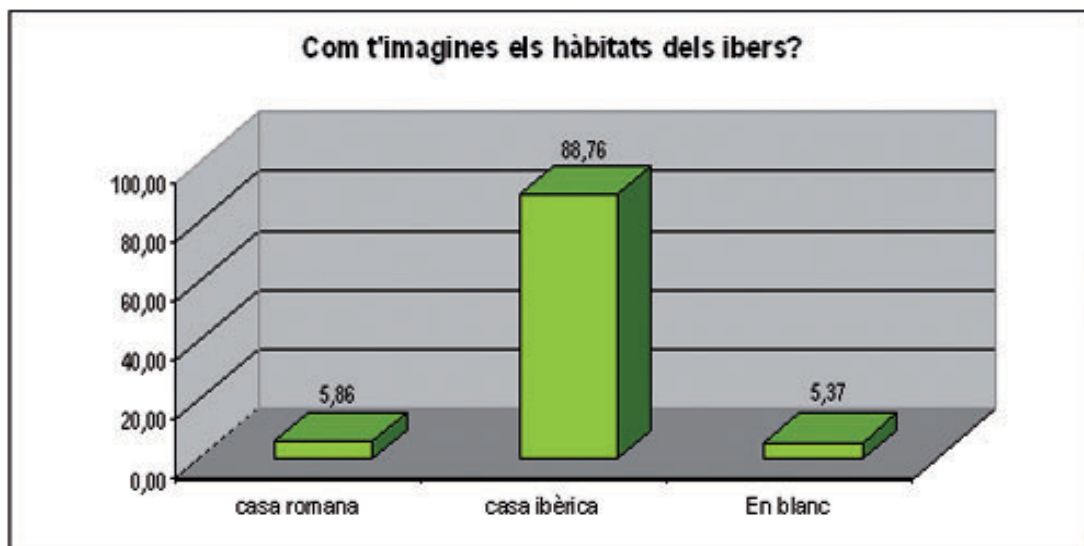

Gràfica 6

ANÀLISI I INTERPRETACIÓ DE LES RESPOSTES

De les 606 respostes obtingudes, un 90,88% han respost que els Ibers vivien en cases fetes de pedra i fang, la qual cosa és correcte. Tan sols un 4,07% han apuntat que vivien en cabanes fetes de fusta i un 3,75 % en coves enmig del bosc. El resultat abrumadorament correcte de les respostes cal atribuir-ho al fet que les enquestes s'han fet davant mateix del jaciment, just abans d'entrar i a la vista de les restes arqueològiques, que si bé no són interpretables per un públic no especialitzat, si que es perceben com a restes de cases de pedra. Aquesta pregunta, encara que era previsible el resultat i sembla supèrflua, creiem que calia formular-la especialment per poder fonamentar altres qüestions sobre reconstrucció volumètrica dels edificis.

■ Pregunta 7:

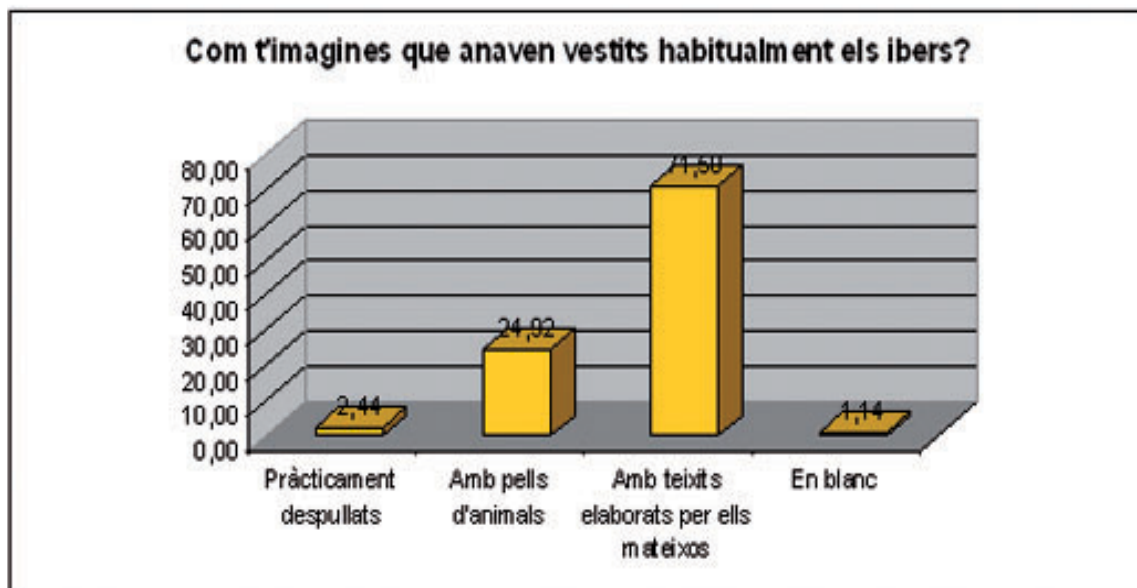

Gràfica 7

A la pregunta número set es mostren dues imatges, la primera correspon a un dibuix d'una casa romana i la segona a un dibuix d'una casa ibèrica. Davant d'aquestes dues imatges, d'un total de 581 respostes, un 88,76 % han respost correctament i identifiquen l'hàbitat ibèric amb una casa amb dos o tres habitacions,

construïda amb uns fonaments de pedra i aixecada amb maons de tova acabant amb una teulada feta de canya i elements vegetals. Tan sols un 5,86% han relacionat l'hàbitat ibèric amb la imatge de la casa romana. Per tant, també en aquest cas, el nombre elevat de respostes correctes, podia ser previsible, ja que es basava en il·lustracions molt clares.

■ Pregunta 8:

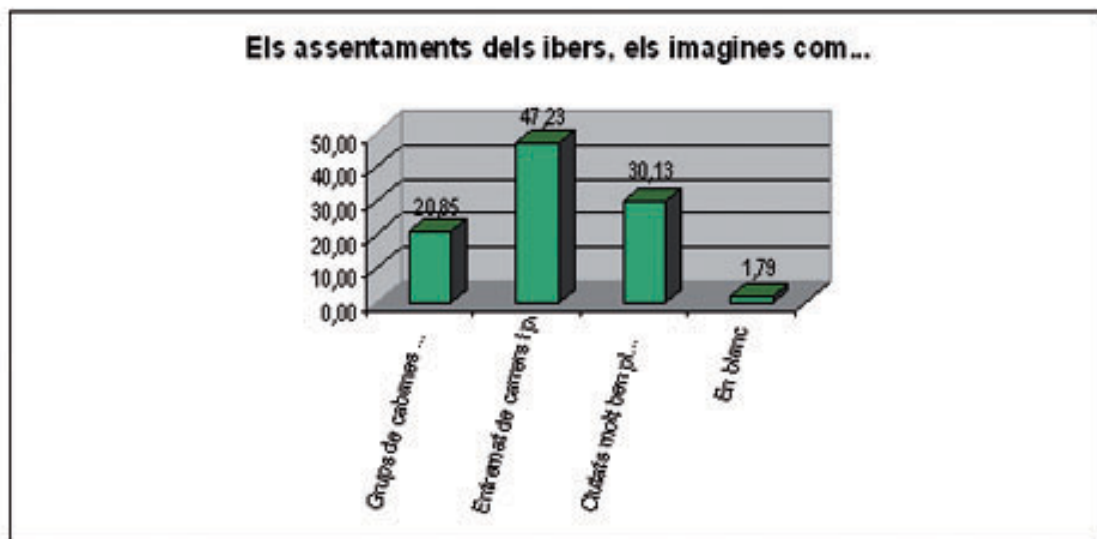

Gràfica 8

Davant les tres respostes possibles que tenia aquesta pregunta, un 71,50% han encertat dient que els ibers vestien amb teixits elaborats per ells mateixos. Un 24,92% de les 607 respostes afirmen que vestien amb pells d'animals i tan sols un 2,44% responen que anaven gairebé despullats. És ben clar que, a mesura que les qüestions es van endinsant en coneixements de cultura material més específics, les respostes incrementen el percentatge d'errors. El fet que un 27,36% creguin que els ibers vivien despullats o es vestien amb pells és revelador del preconcepte iber-prehistòric-primitiu lligat a la qüestió número

cinc ja comentada. Per altra banda, cal dir també que és més freqüent trobar iconografia sobre cases ibèriques, que no pas sobre homes i dones de l'època ibèrica vestits amb tota la seva indumentària; la investigació arqueològica a casa nostra ha estat contrària a fer representacions de iconografia didàctica, i les recreacions arquitectòniques dibuixades sovint anaven sense figures humanes²⁴⁵.

■ Pregunta 9:

Gràfica 9

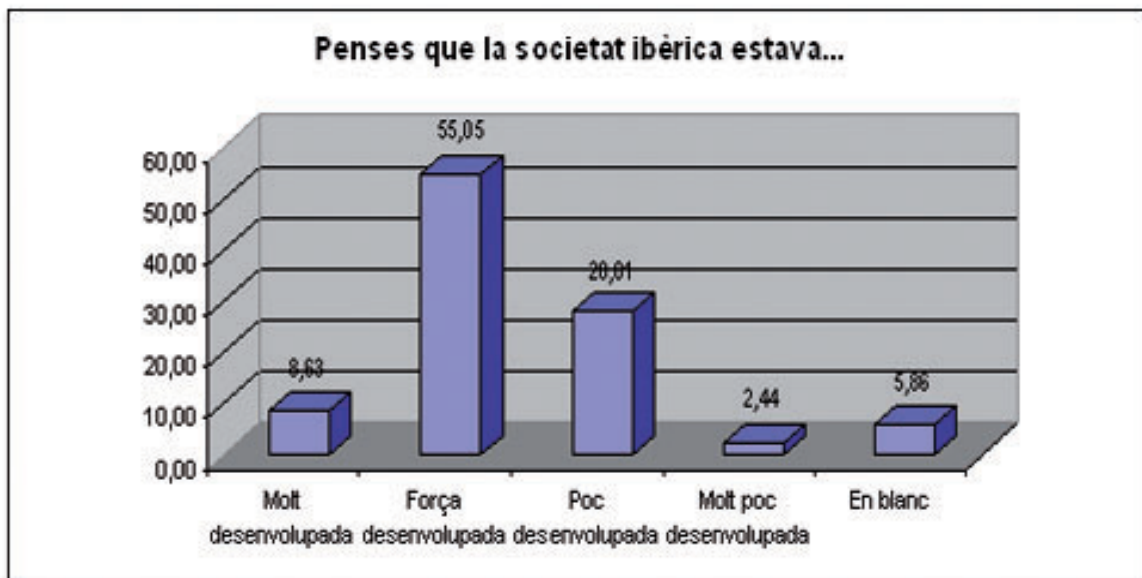
D'un total de 603 respostes, un 47,23% apunten que els poblats ibers els imaginen com un entramat de carrers i places de manera poc organitzada, enfront el 30,13 % que asseguren la cultura ibèrica concebia les ciutats de manera planificada amb diferents espais d'ús públic i privat. La majoria d'enquestats han respost que no hi havia gaire organització en l'urbanisme dels poblats ibers.

²⁴⁵ La presència de figures humanes en la representació del món ibèric és un fet relativament recent; el seu impuls es deu a teòrics de la didàctica com Francesc Xavier Hernández i sobretot a il·lustradors rigorosos com Francesc Riart. Ens atreviríem a dir que la gran majoria d'il·lustracions realitzades abans del 2000 corresponen a aquest il·lustrador que, de la mà d'alguns investigadors ha creat una iconografia rigurosa sobre els ibers.

Finalment, un 20,85 % dels enquestes eludeixen que els ibers vivien en grups de cabanes aïllades pel bosc i pel camp.

És evident que la pregunta era difícil de respondre, ja que les respostes podien estar molt condicionades pel tipus de jaciment que es visitava. Certament, la societat ibèrica era una cultura aldeana, que havia assolit l'estadi urbà. Per tant, tenia planificació urbana però no va arribar mai al grau d'urbanisme de pobles coetanis com per exemple els romans. Constitueix una exageració creure que els assentaments dels ibers tenien planificacions regulars, geomètriques o ortogonals, tot i que aquest fet es dona en alguns jaciments. La majoria tenen una planificació molt simple, ja sigui basada en anelles concèntriques, o bé, en un carrer central i barris laterals. De fet, l'única resposta clarament errònia és la que situa els ibers en cabanes aïllades al bosc, i representa un 20,85%. Aquest percentatge cal correlacionar-lo amb el 27,36% de respostes de la pregunta número vuit que fan referència al vestit dels ibers, i que afirmaven que anaven despullats o vestien amb pells animals; es tracta del preconcepte de societat primitiva a la que ja hem fet esment; la resta de la població enquestada, el 77,36% considera que els ibers vivien en societats aldeanes o, fins i tot, urbanes, respostes que són correctes.

■ Pregunta 10:

Gràfica 10

Davant la pregunta de quin grau de desenvolupament, dels quatre que es proposen, pensa el visitant que tenia la cultura ibèrica, una mica més de la meitat de les 578 enquestes respostes, un 55,05% la defineix com una cultura força desenvolupada a la que podríem afegir el matis del 8,63% que la presenta com a molt desenvolupada davant d'un 28,01% que la imagina poc desenvolupada, a la que pot sumar-s'hi el 2,44% que la veu molt poc desenvolupada.

Aquesta pregunta, en realitat és una pregunta resum, ja que el concepte de desenvolupament és ambigu i ampli. Els resultats per tant són coherents amb les preguntes cinc, sis, set, vuit i nou, ja que un 28,01% considera la societat ibèrica poc desenvolupada, però el gruix de les respostes, el 63,68% les considera molt o força desenvolupades.

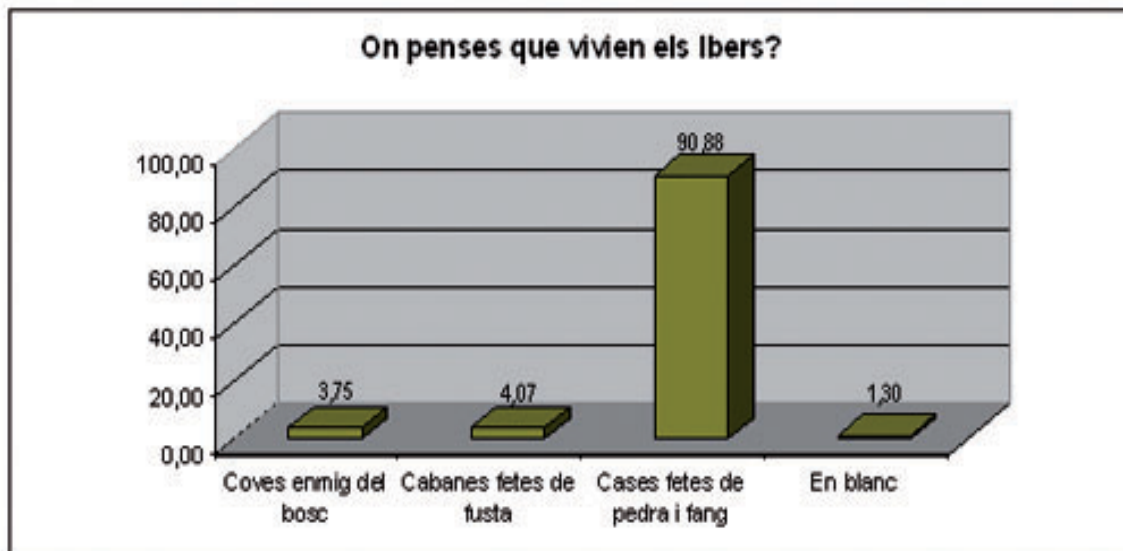
3.2.1.1.4.- Conclusions al bloc 2:

Els resultats d'aquest bloc són molt coherents i ens demostren un perfil de visitant de cultura mitja, coneixedor del període cultural que visita amb conceptes relativament clars respecte a les formes d'hàbitat i els nivells de cultura material, no exempts d'alguns tòpics com el de societats primitives que, per altra banda, han estat alimentats per l'escola i per la iconografia fins fa ben poc. En l'imaginari del visitant, la societat ibèrica no s'allunya gaire del que devia ser, ja que per una banda, tenen present el factor urbà i, per altra, el d'una cultura material que, sense dir-ho explícitament, s'assimila a les cultures agràries i ramaderes. Estem doncs davant d'uns visitants que, en gran part, saben el que van a veure sense ser-ne especialistes, tal com reflecteix la pregunta quatre del bloc anterior.

3.2.1.1.5.- Bloc 3:

Aquest és el bloc en el qual s'han fet preguntes de caire més personal per tal de conèixer el perfil dels visitants, preguntes com edat, sexe, procedència, nivell d'estudis i professió. Es tracta doncs de conèixer els nostres enquestats.

■ Pregunta 11:

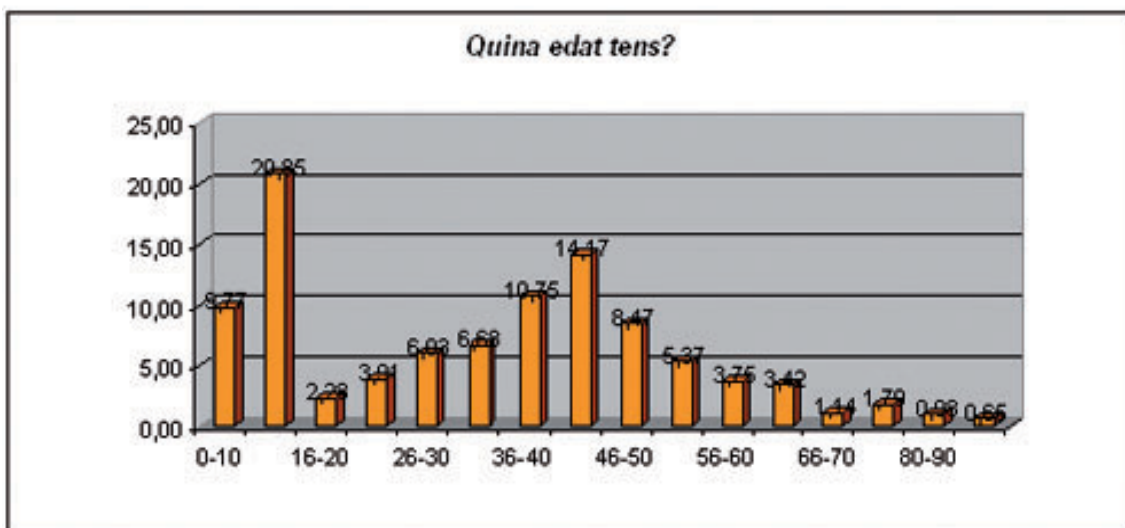
Gràfica 11

ANÀLISI I INTERPRETACIÓ DE LES RESPOSTES

De les 607 persones que han respost l'enquesta d'entrada si eren homes o dones, un 52,93% dels enquestats són dones i un 45,93% homes. En algunes enquestes s'ha donat el cas que la mare de la família responia juntament amb el fill o filla, tot i que se'ls hi havia apuntat la individualitat alhora de fer l'enquesta.

Encara que els visitants solen ser grups familiars com ja s'ha dit a la pregunta quatre del bloc 1, les respostes corresponents a persones del sexe femení superen en set punts a les del sexe masculí. Aquest fet creiem que és rellevant, ja que en general la iniciativa del turisme cultural i dels desplaçaments familiars sembla que el marquen les dones; tal vegada són elles les que tenen més interessos d'oci cultural²⁴⁶.

■ Pregunta 12:

Gràfica 12

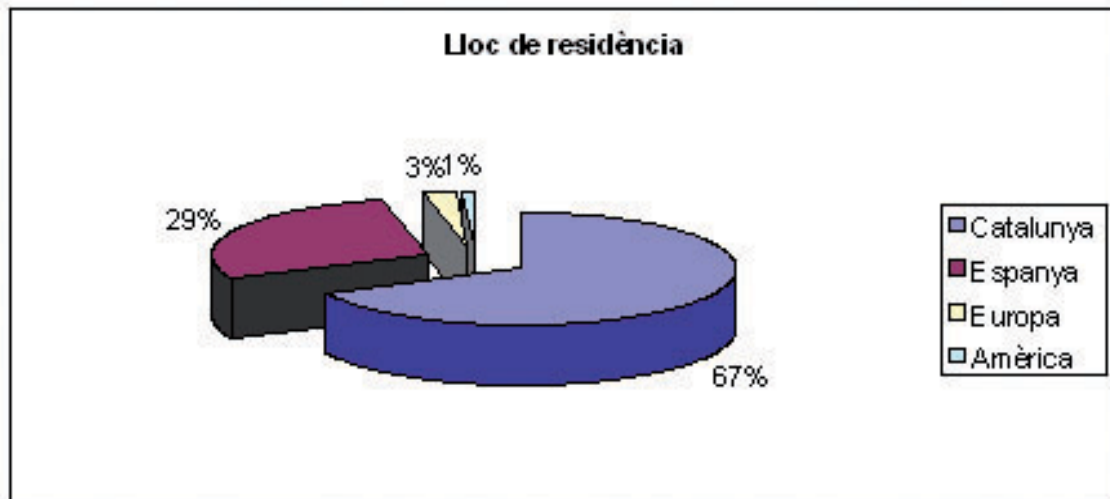
²⁴⁶ És difícil interpretar aquesta dada sense més estudis però creiem que es pot apuntar a nivell d'hipòtesi que les dones de mitjana edat han desenvolupat més interessos de turisme cultural probablement per disposar de més temps d'oci i també pel fet que freqüentment l'educació dels fills ha recaigut damunt d'elles, i per aquesta raó s'han vist obligades a freqüentar espais d'oci que els homes han eludit.

De les 610 respostes per saber l'edat dels enquestats en aquest qüestionari d'entrada, en general es percep que són dos grups els que prenen protagonisme, per una banda el grup de les etapes de l'educació primària (de 6 a 12 anys) i secundària obligatòria (de 12 a 16 anys) i, per altra banda, el grup comprès entre els 36 i 50 anys que, probablement estaria format pels pares i mares del primer grup, així com els professors/es i mestres també del primer grup.

Podem concloure dient que si el primer grup infantil-juvenil és un grup captiu, ja que no hi va lliurement sinó aconduït per pares o per mestres, el segon grup és el tronc central de la nostra societat, i respon al gruix de la població activa. Es troba a faltar el públic de la tercera edat que és clarament minoritari, i que en altres indrets de l'espai europeu són protagonistes del turisme arqueològic. Per tant, el que sorprèn no és el perfil d'edat dels visitants sinó dels no visitants. Els motius pels quals el públic de la tercera edat està absent d'aquest tipus de visita són variats i caldria estudiar-ho. Amb tot, a nivell d'hipòtesi es pot avançar alguna idea en relació a la sociologia d'aquests grups que es van educar a la dècada dels quaranta i començaments de la del cinquanta del segle XX. Van patir un sistema educatiu en el qual la cultura ibèrica era pràcticament inexistent²⁴⁷. Per altra banda, aquests grups d'edat no han desenvolupat activitats d'oci cultural durant una bona part de la seva vida activa, a excepció feta de la classe mitjana més intel·lectualitzada i de professions liberals. Finalment, l'absència de visites en jaciments arqueològics cal relacionar-la també amb la manca d'equipaments de la majoria de jaciments arqueològics i el fet que molts d'ells no estan directament relacionats amb establiments de restauració o hostaleria. Per tant, es tracta d'un fenomen estructural que no té massa a veure amb els equipaments arqueològics pròpiament dits.

²⁴⁷ El Franquisme l'amagava perquè creia que venien d'Àfrica i els contraposava en els celtes procedents de l'Europa civilitzada i habitants de l'altiplà central. En aquest sentit, vegeu: Santacana, J. & Hernández, F.X. (1999) Op. Cit.

■ Pregunta 13:

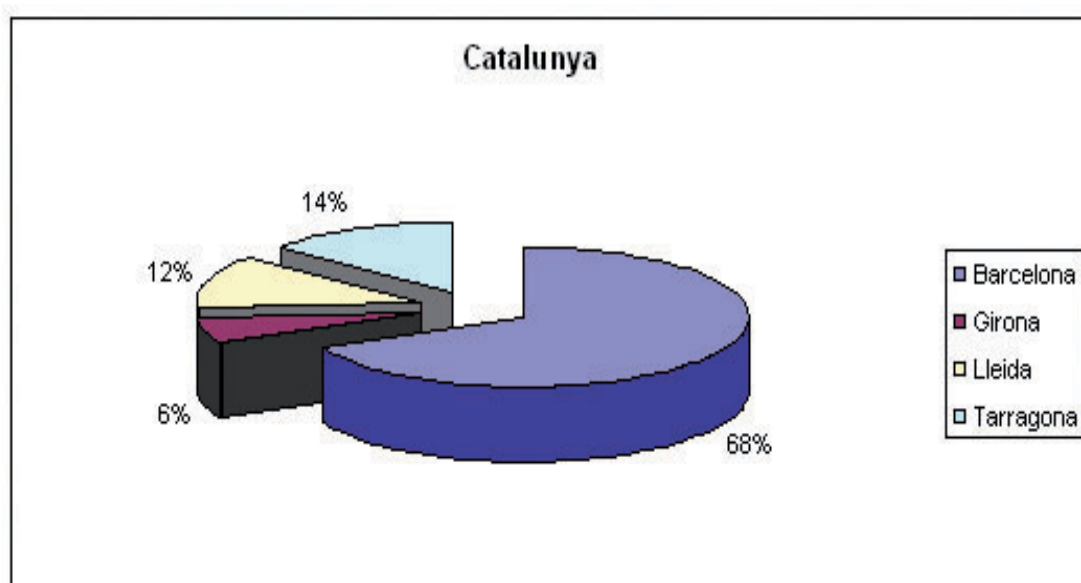

Gràfica 13

Referent al lloc de residència habitual dels visitants enquestats, en tots cinc jaciments, un 67%, del total de les 608 respostes, viuen a Catalunya, majoritàriament a la província de Barcelona, seguida de la de Tarragona, pel fet que s'han avaluat dos jaciments d'aquesta província, i després Lleida i Girona. Un 29% resideix a diferents comunitats autònomes espanyoles, de les que en destaca el visitant d'Aragó, per la seva proximitat geogràfica, amb un 21% del total dels espanyols enquestats, Madrid amb un 18% seguit de Navarra, Euskadi i La Rioja. Un 3% dels visitants provenen d'Europa – Andorra, Àustria, Bèlgica, Alemanya i Regne Unit – i tan sols un 1% hauria creuat l'Atlàntic des de Mèxic i els Estats Units d'Amèrica. Per tant, podríem apuntar que el públic dels centres enquestats es divideix entre el turista de curta i/o llarga durada, amb el visitant escolar que usa aquests indrets com a producte didàctic complementari de les classes.

ANÀLISI I INTERPRETACIÓ DE LES RESPOSTES

Es tracta doncs d'un visitant que és més abundant com més pròxim és, fonamentalment del territori català seguit d'Espanya. El públic de l'espai europeu i americà és clarament una minoria com hem vist. Les causes d'aquesta distribució s'han de relacionar amb la pregunta número u del bloc 1, on es fa evident que els jaciments arqueològics es coneixen pel boca orella i no pas per les guies o altres elements complementaris. Naturalment, el boca orella és més eficaç en les zones pròximes, i és inexistent en el turisme de llarga distància. Per altra banda, a Catalunya, tal com passa a Espanya i a la resta d'Europa, les guies turístiques impreses, no solen parlar massa d'aquesta mena d'equipaments, i tan sols en algunes guies s'hi fa una petita referència, tal com s'ha vist en l'anàlisi de l'apartat primer d'aquest capítol.

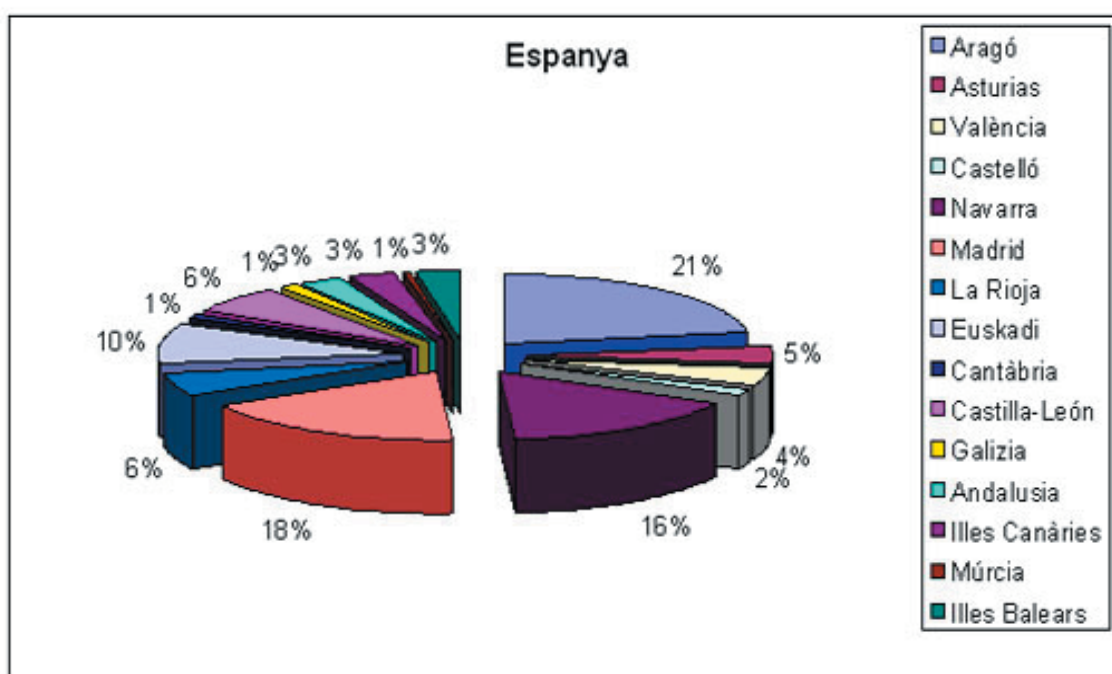

Gràfica 14

La distribució de visitants procedents de l'àrea catalana, com ja hem dit, està relacionada amb la dissimetria de localització dels jaciments, encara que hi ha un factor evident i que no cal comentar i és el pes demogràfic de la conurbació de Barcelona respecte a Catalunya. Aquest sol factor podria explicar els resultats de l'enquesta. Per altra banda, és ben sabut que els visitants d'un

ANÀLISI I INTERPRETACIÓ DE LES RESPOSTES

jaciment arqueològic rares vegades són els habitants de la pròpia població o dels voltants, ja que aquests probablement van fer una visita al jaciment i passen molts anys fins que hi tornen. Això explica que Girona generi poques visites malgrat que Ullastret és el centre més visitat. Els únics visitants locals d'un jaciment arqueològic solen ser els escolars, però aquests com hem dit són públic captiu i en l'època que es va fer aquesta enquesta a Ullastret les escoles ja havien clausurat el curs.

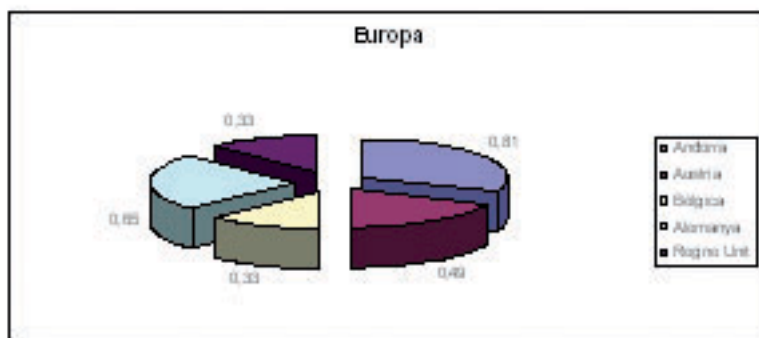

Gràfica 15

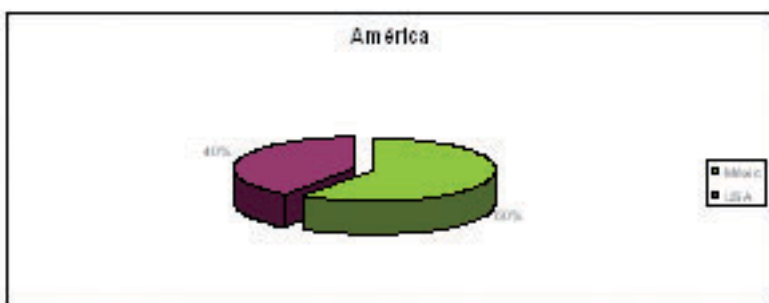
Pel que fa a la distribució de visites procedents d'altres indrets de l'Estat, sembla que cal relacionar-les amb el factor vacances i línia de costa. En efecte, una bona part del turisme costaner, de tipus familiar, de la costa catalana és població procedent del nord de la península i de l'Aragó i aquest fet es reflecteix en les enquestes, ja que malgrat que el seu turisme no necessàriament és cultural, un percentatge d'aquest grup té interessos culturals

ANÀLISI I INTERPRETACIÓ DE LES RESPOSTES

i, per altra banda, com que el seu turisme està molt vinculat al clima, quan aquest no és propici aprofiten el temps visitant jaciments arqueològics entre d'altres. El cas dels visitants procedents de l'àrea de Madrid cal relacionar-ho no només amb el fenomen anteriorment explicat, sinó també el pes demogràfic de la conurbació madrilenya que, a l'igual que Barcelona, decanta les enquestes.

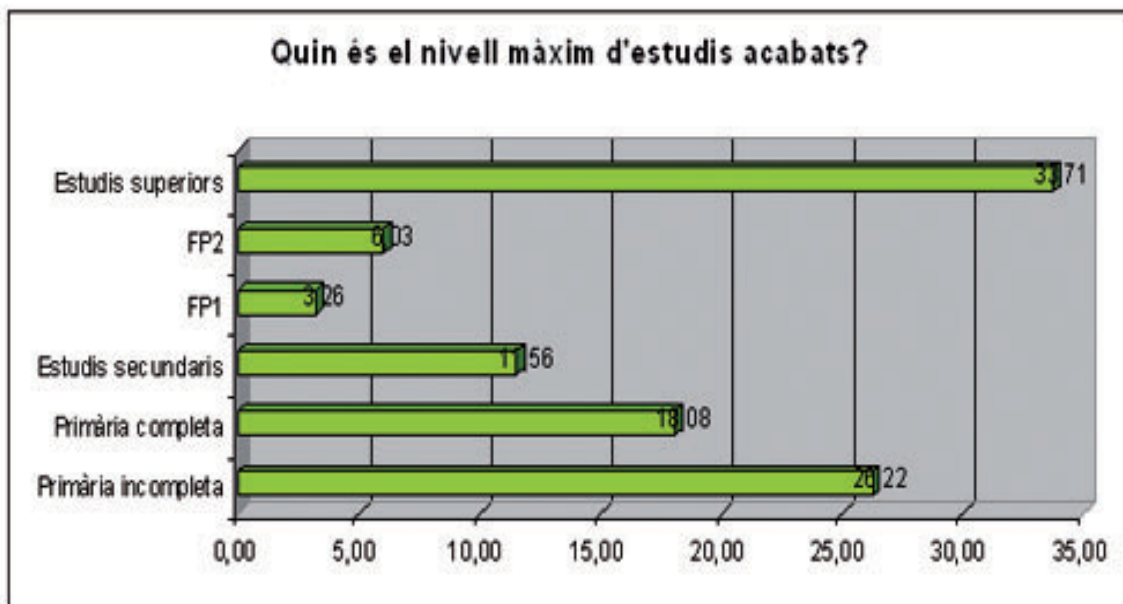
Gràfica 16

Gràfica 17

Pel que fa als visitants procedents de l'àrea europea i americana, cal dir que el baix percentatge enregistrat – un 4 % en total – no permet extreure'n conclusions de cap mena; en general es tracta d'un turisme ocasional que en cap cas supera les cinc persones per nacionalitat i, per tant, el fet aleatori d'entrevistar una o dues persones més poden fer decantar l'enquesta. En conclusió, d'aquest grup de població creiem que no se'n pot dir res amb els instruments estadístics que tenim a la mà.

■ Pregunta 15:

Gràfica 18

De les 607 persones que han respost quin és el seu nivell màxim d'estudis acabats, hi ha un clar domini d'aquelles persones amb estudis superiors universitaris acabats, un total d'un 33,71%, seguit per nens/es i adults que no tenen la primària completa, un 26,22%. Aquest fet estaria relacionat amb el que hem comentat anteriorment de les edats que més participen d'aquests recursos culturals.

El resultat d'aquesta pregunta és especialment rellevant, ja que confirma que el grup més important de població visitant, amb un 35% té estudis superiors, aquest fet cal relacionar-lo amb els resultats del bloc 2 on es fa evident que el visitant sap molt bé i coneix els paràmetres fonamentals de la cultura ibèrica objecte de visita. El percentatge relativament elevat, un 26,22% de persones que no tenen estudis primaris, és evident que es tracta dels escolars, encara que hi ha un petit percentatge indiferenciat en l'estadística de persones sense estudis. El total de persones que únicament tenen estudis de tipus mitjà és del 20,85% - on s'inclou l'FP1, FP2 i estudis secundaris -.

■ Pregunta 16:

Gràfica 19

Els dos grans blocs de visitants dels jaciments arqueològics ibèrics del país estan representats en un 41,21% per aquelles persones amb una feina a temps complet i un 7,49 a temps parcial, per tant, un 48,70% del públic és població activa i un 34,20% són estudiants de totes les edats. Amb percentatges molt més baixos trobem els jubilats i pensionistes amb un 7,17%; les persones que es dediquen a feines de la llar amb un 3,91%; aturats amb un 1,14% i incapacitats amb un 0,65%. El grup de discapacitats és molt minoritari, fet que es pot deure a una mala adaptació d'aquests espais a persones amb cadires de rodes o altres disminucions sensorials.

És important adonar-se, que la població que figura com a jubilada i pensionista amb un 7,17% és extraordinàriament baixa i aquesta dada es correspon estrictament amb les observacions que ja hem fet en la pregunta número dotze al parlar dels grups d'edat. Amb tot, cal dir que, moltes de les persones que en

ANÀLISI I INTERPRETACIÓ DE LES RESPOSTES

l'enquesta figuren com a jubilats i pensionistes, si es poguessin correlacionar amb el nivell d'estudis, trobaríem que es tracta de professions liberals amb estudis superiors.

■ Pregunta17:

Gràfica 20

Dins el grup de persones que treballen a temps complet i parcial, un 48,70 % comptabilitzat a l'anterior pregunta, dels quals un 33,22% són professionals liberals i tècnics d'administracions públiques, seguit del 10,26 % de persones dedicades a serveis administratius. Podem apuntar doncs que el col·lectiu de professionals amb una renda econòmica mitja-alta i amb un horari laboral més o menys fix i amb forces hores de lleure, és el perfil de visitant predominant.

El resultat d'aquesta pregunta és definitiu alhora d'establir la radiografia del visitant, ja que confirma absolutament el predomini de les professions liberals tècniques i administratives a gran distància de tots els altres.

3.2.1.1.6.- Conclusions al bloc 3:

El resultat d'aquest bloc ens dona un perfil de visitant equilibrat, encara que més dones que homes, residents a les àrees regionals pròximes amb predomini de les grans conurbacions, amb un nivell d'estudis elevat i desenvolupant tasques de tipus professional tècnic o administratiu. En resum, és un perfil que encaixa molt bé amb els nivells de coneixement als quals ja hem fet al·lusió al bloc 2.

3.2.1.2.- Enquesta B (sortida):

Aquesta enquesta ha estat realitzada en els cinc jaciments ibèrics de Catalunya que tenen un registre de visitants: Ullastret (Girona), El Molí de l'Espígol (Lleida), Turó de Ca n'Olivé (Barcelona), La ciutadella de Calafell (Tarragona) i La Moleta del Remei (Tarragona). L'enquesta B es va realitzar de forma aleatòria i tan sols algunes de les persones enquestades a l'entrada també van respondre a la sortida.

També està composta de tres blocs. En el primer es fan preguntes per tal de conèixer el nivell de satisfacció del visitant vers la visita que ha realitzat. En el segon bloc s'hi troben les mateixes preguntes del segon bloc de l'entrada que volen averiguar el coneixement que el públic té sobre la cultura ibèrica i s'hi ha diferència amb el coneixement que adquireix quan surt de la visita. El tercer bloc, igual que el tercer bloc de l'enquesta A, respon a preguntes per saber el perfil de visitant que respon l'enquesta i poder-ho comparar amb les altres respostes. Així doncs, passarem a descriure les respostes de les preguntes fetes en aquesta segona enquesta per posteriorment relacionar-les entre elles.

3.2.1.2.1.- Bloc 1:

Aquest primer bloc de l'enquesta de sortida difereix amb el primer bloc de l'enquesta d'entrada, ja que es vol conèixer el resultat de la visita, en especial el tipus de visita efectuat i la satisfacció de l'usuari. Naturalment, aquest bloc no és contrastable amb l'enquesta d'entrada, ja que en aquesta encara no s'havia realitzat la visita.

■ Pregunta 1:

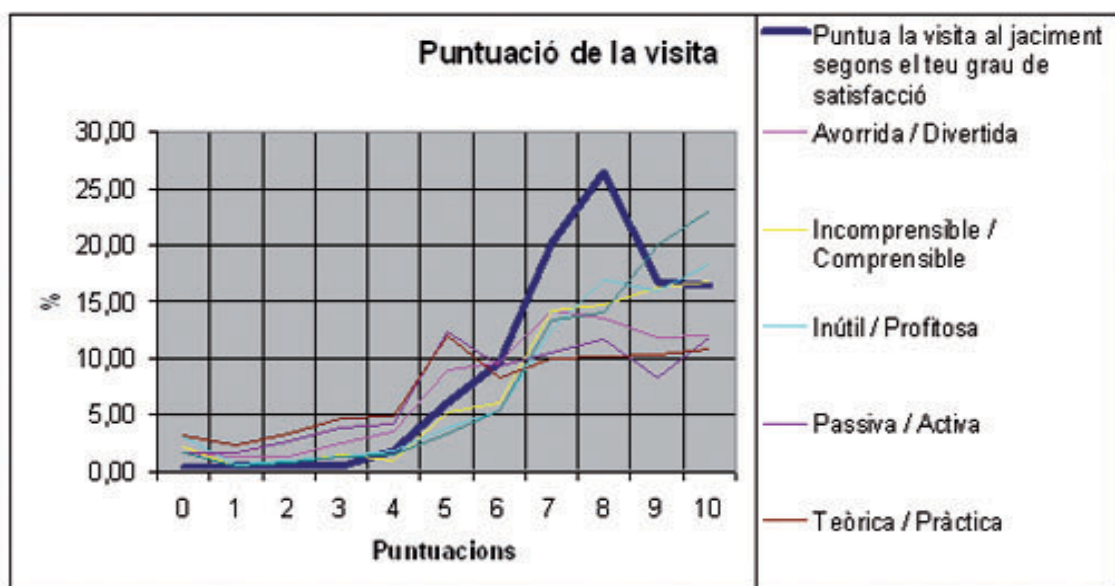
Gràfica 21

La major part de les visites es fan a través d'un guia o monitor/a, un total de 34,84%, seguit per les visites lliures, un 32,66% - ja que no tots els jaciments ofereixen visites guiades - i les realitzades amb l'ajuda d'una audioguia, un 24,57% - aquesta és una opció que tan sols trobem al jaciment ibèric de Calafell -. Per tant, podem afirmar que la tipologia de visites que es fan en la major part de jaciments arqueològics ibèrics són aquelles que utilitzen el recurs oral o bé de plafons, ambdós formules instiguen la passivitat del visitant amb el qual la interacció i interès pel lloc pot aconseguir-se més o menys segons la professionalitat, personalitat i manera de fer i explicar del monitor/a.

ANÀLISI I INTERPRETACIÓ DE LES RESPOSTES

Aquest resultat que acabem d'explicitar pot induir a errors; cal tenir en compte que els recursos que permeten tipus de visita diferents, no són uniformes a tots els jaciments; així les audioguies sols es troben en un jaciment – la Ciutadella ibèrica de Calafell – i, els monitors o guies sols els trobem a Calafell, Turó de ca n'Olivé i la Moleta del Remei -. En tot cas, en jaciments molt importants pel número d'enquestes realitzades com el d'Ullastret, no té ni audioguia ni guia de forma permanent i, a excepció de la ciutadella ibèrica de Calafell, la resta de jaciments el guia és ocasional. Per tant, els sistemes no són uniformes i els resultats de l'enquesta reflecteixen aquesta desigual situació. Malgrat tot això, hi ha un fet comú i és que si sumem les visites realitzades amb un monitor i les de l'audioguia, el resultat que se'n obté és que un 59,87% dels visitants han fet una visita fonamentalment passiva, i sols un 4,67% ha estat sotmès a alguna activitat de taller o similar. Cal dir a aquest respecte que els tallers es conceben única i exclusivament a l'ensenyament reglat; no hi ha res d'això pel públic adult. La passivitat de la visita i la visita lliure – 33,13% - és doncs el comú denominador dels jaciments ibèrics analitzats.

■ Pregunta 2 i 3:

Gràfica 22

En aquest apartat s'analitzen les preguntes número dos i tres, pel fet que ambdues corresponen a una puntuació general i concreta de la visita. De fet, la pregunta tres desglossa els elements que componen la pregunta dos. Per tant, mitjançant la pregunta tres comprovem la validesa de la pregunta dos.

Aquestes preguntes es van formular de manera que el visitant pogués puntuar el gaudi general de la visita que a aquí es marca amb una línia blava gruixuda i, seguidament, una sèrie d'adjectius oposats, altrament dits antònims, per tal d'ajudar-nos a definir les emocions i sensacions de l'usuari. Cal tenir en compte, com s'ha apuntat al principi d'aquest capítol, que l'enquestat sol respondre d'una forma políticament correcte i, a més, quan es tracta d'una activitat d'oci on no s'arriba a ser tan exigent com en altres àmbits.

Tot i que la puntuació més alta en conjunt l'ha rebut l'avaluació global de la visita, un 26,44% dels enquestats li donen una nota de 8. Tot seguit, un 23,02 % troben la visita molt interessant ja que puntuen aquest adjectiu amb un 10. Que la visita ha estat molt profitosa i puntuen amb un 10 són el 18,35% dels enquestats, i el 16,80 % troben la visita molt comprensible. Les puntuacions més baixes i que, per tant, es decanten per l'adjectiu més negatiu són un 14,15% que puntuen la visita amb un 7 en avall, per tant, la troben més aviat avorrida. Els dos adjectius que com a puntuació més alta han rebut un 5 pelat són un 12,29% que troben la visita passiva i un 11,98% que la troben massa teòrica. Per tant, aquests són aspectes que caldria tenir en compte alhora de millorar els equipaments.

El resultat global de satisfacció de la visita és molt positiu, la qual cosa no es correspon amb el nivell d'adequació de la majoria de jaciments per un públic no expert, en efecte, els jaciments arqueològics grans com Ullastret o Olèrdola, que tenen a darrera entitats poderoses com les diputacions provincials o la mateixa administració autonòmica, disposen de personal de neteja, jardineria, manteniment i vigilància, i malgrat que aquest sempre es considera insuficient,

l'aspecte general del jaciment és coherent amb les expectatives del visitant que moltes vegades és això el que n'espera. En altres jaciments més petits que tenen darrera administracions municipals – Moleta del Remei amb el museu del Montsià o el turó de ca n'Olivé amb l'ajuntament de Cerdanyola del Vallès – la situació és més precària i els jaciments no estant oberts tot l'any ni tots els dies, tenen un manteniment esporàdic, una neteja i vigilància insuficient. Amb tot, si es té en compte que la majoria de jaciments arqueològics d'altres períodes que hi ha a Catalunya – a excepció feta dels grans monuments romans – estant pràcticament abandonats, la situació dels petits jaciments ibèrics esmentats no es considera dolenta. Finalment, alguns jaciments com el de Calafell, en mans de societats limitades privades, sense capacitat d'inversió i tutelats per municipis poc sensibles pel patrimoni cultural i arqueològic, es valoren pel fet que la museografia és original o fins i tot única i, per tant, aquest fet ajuda a pujar la valoració del conjunt. Encara que les enquestes no ho reflecteixen, ja que no es va preguntar sobre aquest punt, és probable que una bona part del públic visitant desconegui altres models de presentació del patrimoni arqueològic diferents als que hi ha a Espanya. Per tant, no hi ha termes comparatius ni jaciments de referència. En aquesta situació el visitant és indulgent, agraeix l'assistència del guia quan n'hi ha i valora positivament tota iniciativa que tendeixi a fer-li comprensible el jaciment arqueològic.

Amb tot, i malgrat la valoració aparentment positiva, hi ha un indicador en aquesta qüestió que fa desconfiar d'aquesta “bona nota”, ens referim als ítems passiu/actiu i teòric/pràctic on gairebé la meitat dels enquestats, segons el cas, consideren que es tracta d'una visita passiva i excessivament teòrica. En la mesura que la passivitat i la teoria s'assimilen a avorriments, mentre que l'activitat i la pràctica s'assimilen a interessant i/o divertit, podem interpretar que, una part important dels visitants en el seu interior no es senten satisfets del tot, malgrat que les respostes són correctes i tendeixen a valorar els aspectes positius.

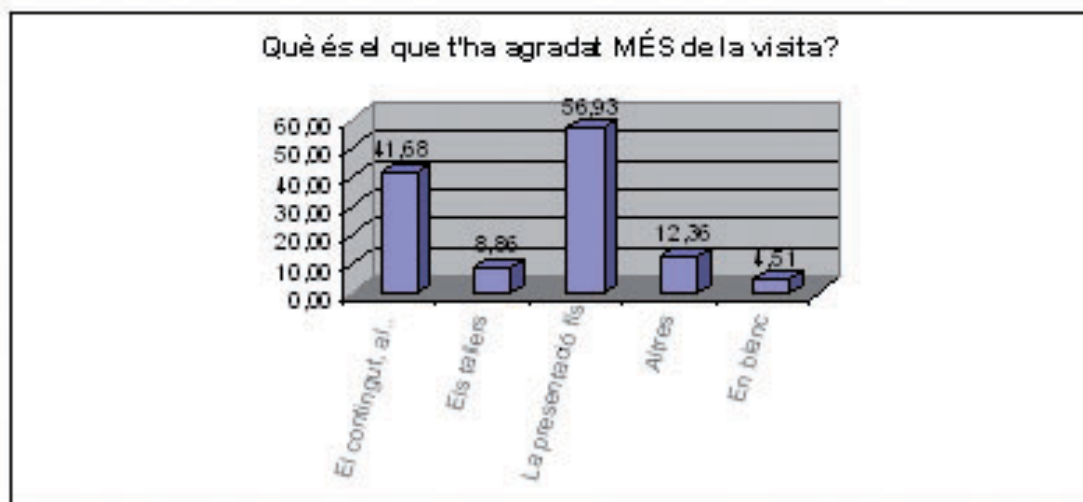
Pregunta 4:

Gràfica 23

Gairebé la totalitat d'enquestats, un 91,45%, després de la visita que han fet voldrien visitar un altre jaciment ibèric, per tant, pensem que el grau de satisfacció és alt. Tan sols un 7,47% han respost que no voldrien repetir l'experiència. Per tant, el resultat de la pregunta valida les respostes a les preguntes dos i tres, en el sentit que si la visita no els hi hagués agradat, no es manifestarien a favor de

Pregunta 5:

Gràfica 24

Aquesta és una pregunta que s'ha donat l'opció de respondre, per una banda, a través de tres opcions tancades en les que es podia escollir més d'una opció i, per altra banda, mitjançant una opció de resposta oberta on el visitant podia expressar lliurement allò que més li havia agradat. Pel que fa a les respostes tancades, aquestes eren:

- a) El contingut – allò que s'explica –
- b) Els tallers
- c) La presentació física del jaciment
- d) Altres

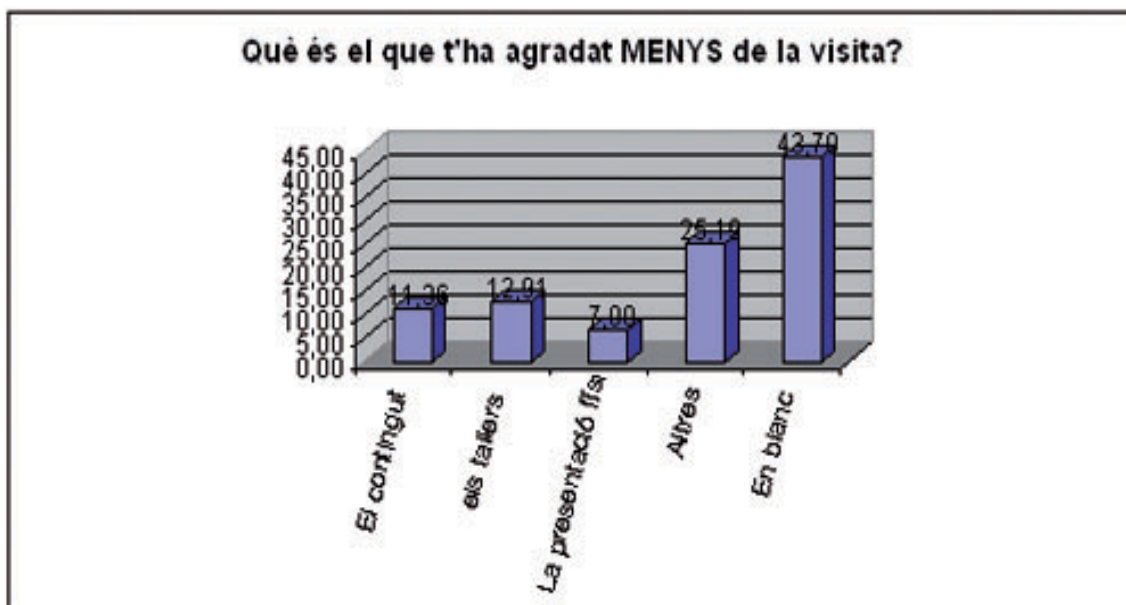
La opció més votada ha estat del 56,93% pels que el que més els hi ha agradat ha estat la presentació física del jaciment, ara caldria veure en quin percentatge això passa per jaciments, però apreciem que hi ha una clara inclinació per visitar aquests indrets per les restes mateixes i pel seu entorn, deixant una mica de banda el què és el contingut, allò que es pot explicar a través de les ruïnes que és el que més interessa a un 41,68 %. Pel que fa als tallers, aquesta és una opció que no es dona en tots els jaciments analitzats i, per tant, el seu percentatge és òbviament baix.

Per altra banda, la quarta opció de resposta d'aquesta pregunta deixava camp obert a respondre aquells elements que havien agradat més. El resultat d'aquesta pregunta oberta es presenta en la taula adjunta i s'hi aprecia que els resultats més alts són per aquells que s'expressen en termes absoluts i apunten que els hi ha agradat tot, un 2,34%. Un dels elements que també agraden més són els museus o centres de interpretació que hi ha adjacents en alguns jaciments, seria el cas d'Ullastret (Girona) i el Molí d'Espígol (Lleida).

Altres	Percentatge
Centre interpretació entrada	0,16
Cisternes	0,16
Coses exposades	0,16
Monitor / a	0,64
El magatzem del gra	0,16
El museu	1,88
Paisatge	0,32
Les armes	0,31
Les ombres	0,16
Les vistes	0,16
Tot	2,34
Res	0,47

■ Pregunta 6:

La mateixa pregunta s'ha realitzat buscant aquells aspectes que menys agraden als visitants dels centres analitzats. En aquesta ocasió, el format de la pregunta i les respostes ha estat el mateix presentat en l'anterior pregunta però el percentatge de respostes en blanc ha estat molt elevat en comparació amb l'anterior, un 43,70%, per tant, comprovem que el públic està mitjanament content amb la visita. En la relació d'aspectes que han agradat menys en la visita, el major percentatge se l'emporta el concepte "altres" amb un 25,19%. Tot seguit, aquells que han contestat aquesta pregunta no els hi ha agradat els tallers, un 12,91%, tot i que no especifiquen el perquè. Per altra banda, entre el contingut i la presentació física del jaciment, aquell aspecte que menys ha agradat és el contingut – allò que s'explica – en general als centres, un 11,36%; cal apuntar que moltes persones estant en desacord amb el contingut que s'explica en els jaciments per un fet idiomàtic, és a dir, perquè estant en desacord amb l'idioma amb el qual es comunica. Tan sols un 7% no li ha agradat com es presenta físicament el jaciment.

Gràfica 25

Pel que fa al 25,19% del concepte “altres”, podem apuntar una varietat d’aspectes que no han agradat de la visita, en el que més persones han coincidit han estat les altes temperatures dels mesos de Maig – Juny – Juliol del 2006 que feien que la visita es fes més pesada; alguns han suggerit un canvi en l’horari d’obertura dels jaciments per tal que la visita es faci més agradable. Tot i que en el nostre país és costum obrir els jaciments arqueològics durant tot l’any, hem comprovat que en els països de centre i nord d’Europa, degut a les baixes temperatures que registren a l’hivern, opten per tancar des del Novembre fins el mes d’abril, mesos en els que es dediquen a manteniment i recerca. Tanmateix, en el cas que ens ocupa, els mesos de més calor també coincideixen amb els de més afluència turística i la solució que han trobat en altres països en enfrontar-se amb temperatures extremes, no pot aplicar-se en el nostre cas.

Un altre dels temes que han agradat menys, i que ja hem apuntat anteriorment, ha estat la qüestió idiomàtica, sobretot de les persones que provenen de la resta de l’estat espanyol i que sols dominen un idioma.

Aquest factor no és exclusiu de la presentació de jaciments arqueològics i es dóna en molts altres equipaments, des del cinema al teatre, passant per les cartes dels restaurants i, naturalment, els equipaments culturals. Els ciutadans provinents de territoris amb llengües minoritàries, com holandesos, italians, flamencs, hongaresos, polonesos, suecs o danesos, estan acostumats a parlar llengües diverses i, comprenen perfectament que la seva llengua només ha de ser dominant en el seu país; per tant, no protesten. Al contrari, els ciutadans provinents de grans espais territorials que tenen llengües parlades per milions de persones però que aquestes llengües no són dominants en el camp de la cultura, no solen comprendre que en un país o territori, per ells desconegut, la seva llengua hi sigui absent i reaccionen negativament. Aquest sol ser el cas dels ciutadans francòfons, una llengua sens dubte important però que ha perdut pes en l'àmbit europeu. El cas del castellà s'inscriu dins d'aquest darrer grup, encara que en aquest cas s'hi barregen consideracions de caràcter polític o ideològic que queden fora del nostre camp d'anàlisi²⁴⁸. El tercer element que menys ha agradat han estat alguns monitors/es en els diferents assentaments, aquest és un criteri molt subjectiu i que depèn de la persona que hagi fet la guia, de la seva gràcia personal, preparació i formació. Altres aspectes citats han estat l'accessibilitat, la incomprendibilitat del recorregut i la manca de manteniment i animació. També s'han apuntat algunes crítiques vers la reconstrucció i la falta de realisme en el que és l'únic assentament ibèric reconstruït del país, la Ciutadella ibèrica de Calafell.

²⁴⁸ Les objeccions per motius lingüístics, malgrat tot, són poques ja que n'hi ha onze pel que fa al castellà i tres pel que fa l'alemany d'un total de 643 respostes

Concepte	Percentatge
Temperatura (canvi d'horari)	6,56
Monitor/a	1,11
Idioma	3,01
Paisatge o entorns	0,64
Accessibilitat	0,96
El recorregut	0,96
Passivitat / avorrit	0,63
Informació poca	0,63
Falta escenografia, filmació	0,64
Falta realisme	0,16
Manteniment	0,95
Llum interior habitacions	0,47
Les reixes	0,31
Massa reconstruït	0,63
Encara queda per excavar	0,47
res	7
tot	0,63

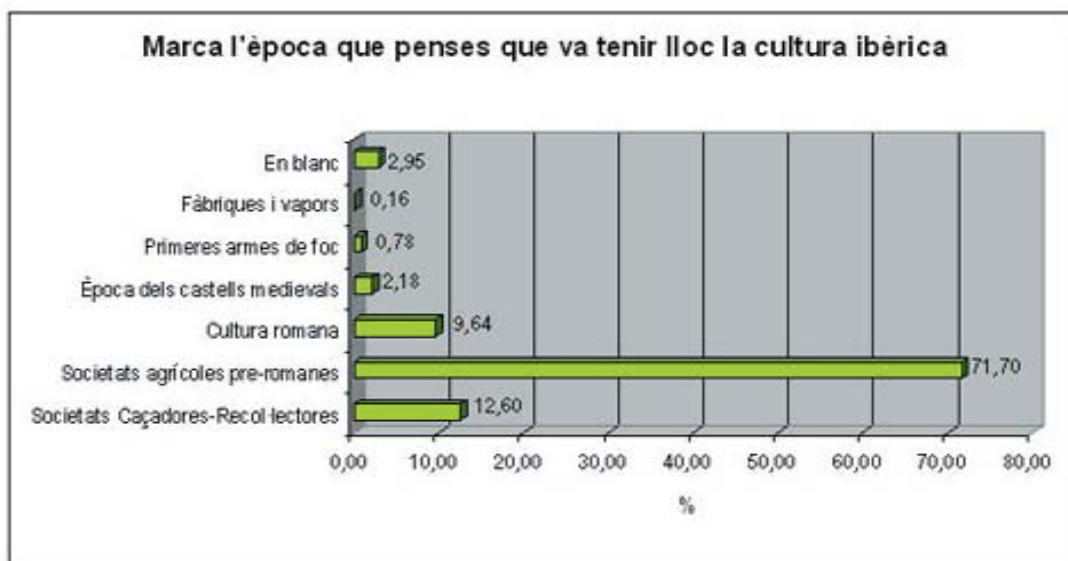
3.2.1.2.2.- Conclusions del bloc 1:

Des del punt de vista de la satisfacció que produeix la visita a aquest tipus de jaciments arqueològics, en resum, cal dir que la majoria de la gent fa visites passives sovint sense cap mena de guia o explicació, i que malgrat això consideren que han fet una bona visita, sobretot profitosa, i manifesten la voluntat de visitar més jaciments arqueològics. Atorguen un gran valor a la presentació i al contingut, mentre que solen senyalar molt pocs elements negatius. Per tant, els visitants són en general molt indulgents amb els equipaments i amb els guies i, normalment, les seves crítiques apunten a factors que estan fora de l'abast dels responsables.

3.2.1.2.3.- Bloc 2:

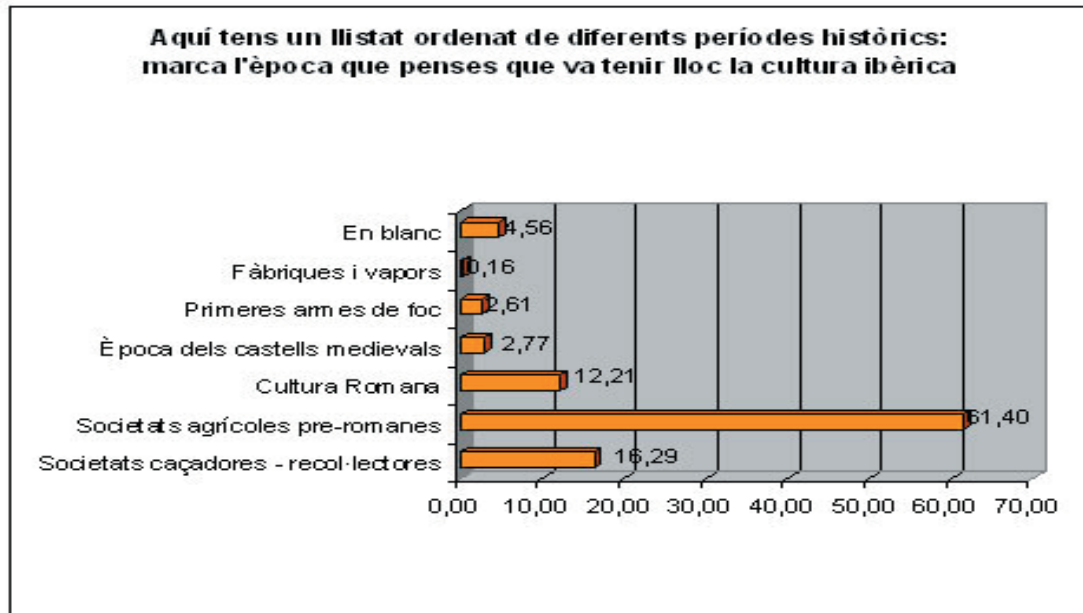
En aquest segon bloc de l'enquesta que s'ha fet al públic després de fer la visita s'ha volgut valorar el coneixement adquirit sobre la cultura ibèrica. Es tracta d'esbrinar els conceptes fonamentals que ha obtingut el visitant, la seva capacitat de relacionar jaciments ibèrics en el context històric del món antic, i sobretot de conceptualitzar el temps. Les qüestions que proposem en aquest bloc són idèntiques a les del mateix bloc de l'enquesta d'entrada i sovint fan referència al coneixement del que podríem anomenar "vida quotidiana" o "formes de vida". El que més interessa, de les enquestes d'aquest bloc, és establir l'avaluació comparativa d'aquests resultats obtinguts en l'enquesta d'entrada o abans de fer la visita i, per tant, presentarem en primer lloc la gràfica corresponent a l'enquesta de sortida i una gràfica de recordatori ja presentada en les enquestes d'entrada.

■ Pregunta 7:

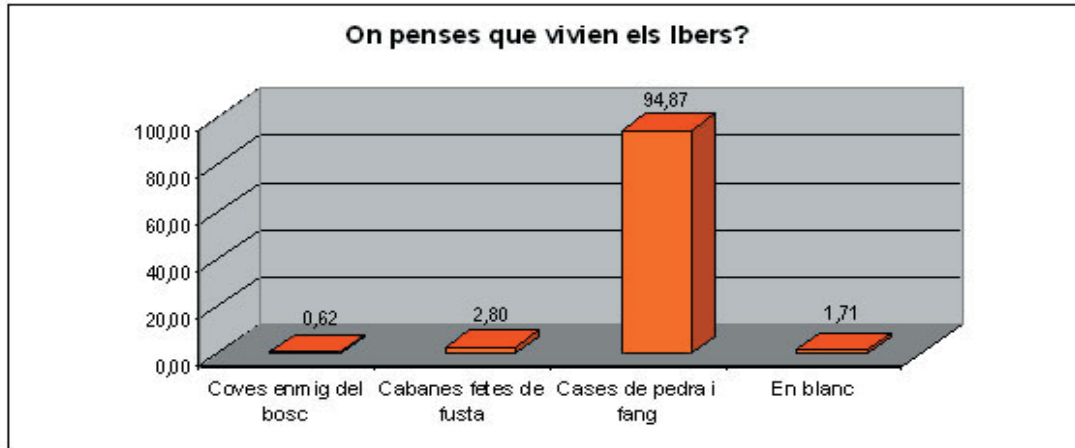
Gràfica 26

ANÀLISI I INTERPRETACIÓ DE LES RESPOSTES

En aquesta segona enquesta s'han volgut fer les mateixes preguntes del bloc 2 de l'enquesta d'entrada, per tal de comprovar s'hi havia algun canvi en el coneixement de la cultura ibèrica després de la visita. En aquesta primera pregunta del segon bloc, hi ha un clar predomini dels que la situen dins l'àmbit de les societats agrícoles preromanes, un 71,70%, passant pels que l'ubiquen en les societats caçadores - recol·lectores, un 12,60 % i dins la cultura romana un 9,64%. Per tant, els coneixements adquirits respecte aquesta qüestió entre l'entrada i la sortida afecten a poques persones i els resultats no semblen molt significatius. Aquesta situació, probablement es deu al fet que la majoria de visitants, com ja hem comentat ja tenien una resposta correcta abans d'entrar, i aquells que no la tenien eren pocs però el seu desconeixement era tan profund que la visita no els ha servit per canviar el preconcepte. Per tant, sols un 10,30% de visitants han canviat el concepte que tenien sobre la ubicació cronològica i cultural de la cultura ibèrica després de visitar el jaciment.

■ Pregunta 8:

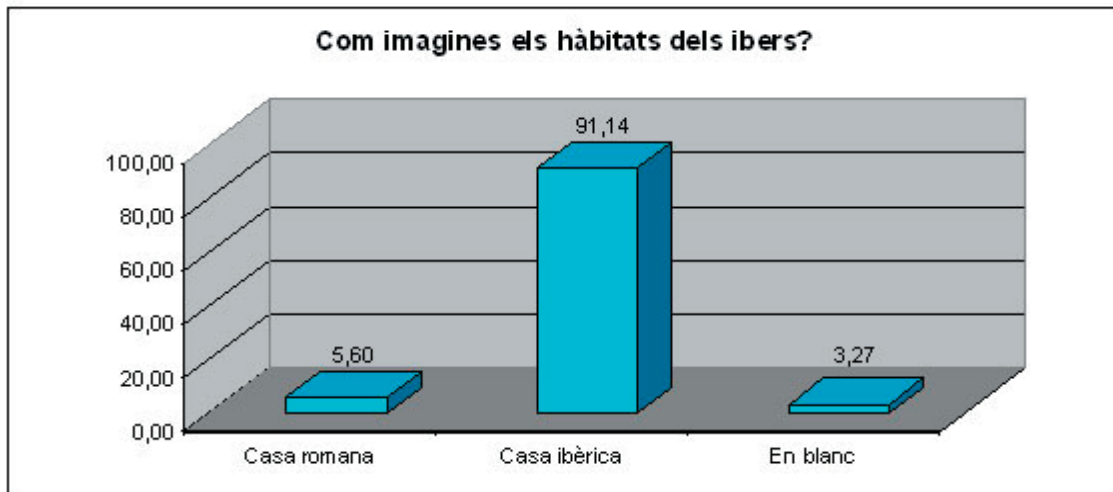

Gràfica 27

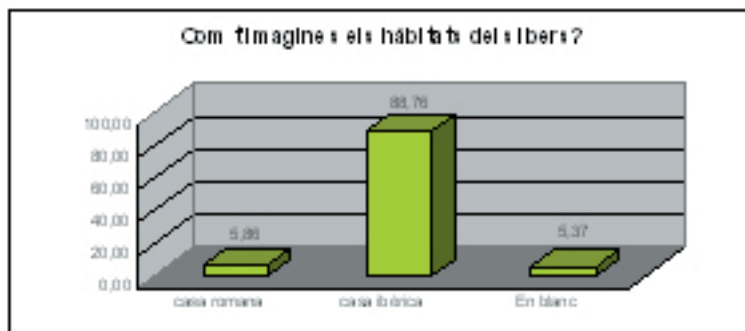

En aquesta segona pregunta, igual que l'anterior, també veiem que respecte a la primera enquesta hi ha un predomini clar de la resposta encertada, en aquest cas, un 94,87% dels enquestats afirmen que els Ibers vivien en cases de pedra i fang. Per tant, podem afirmar que si que hi ha un canvi en el coneixement de la cultura ibèrica després d'haver realitzat una visita en el jaciment escollit, encara que aquest canvi tan sols afecta al 3,99%. En resum, en aquesta qüestió es pot veure que li són aplicables els mateixos comentaris que hem fet a la qüestió número set. Amb tot, cal adonar-se que el concepte que els ibers vivien en coves encara que no ha desaparegut del tot es pot dir que s'ha modificat.

■ Pregunta 9:

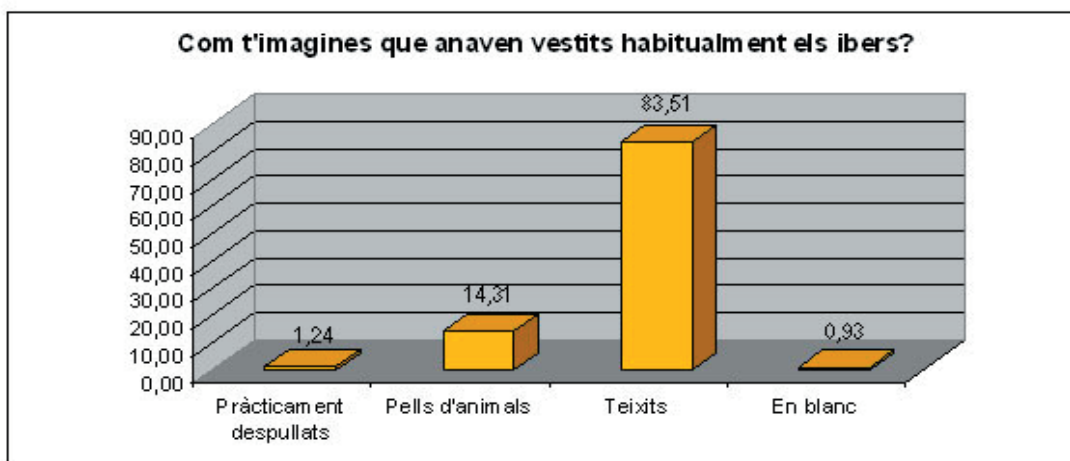

Gràfica 28

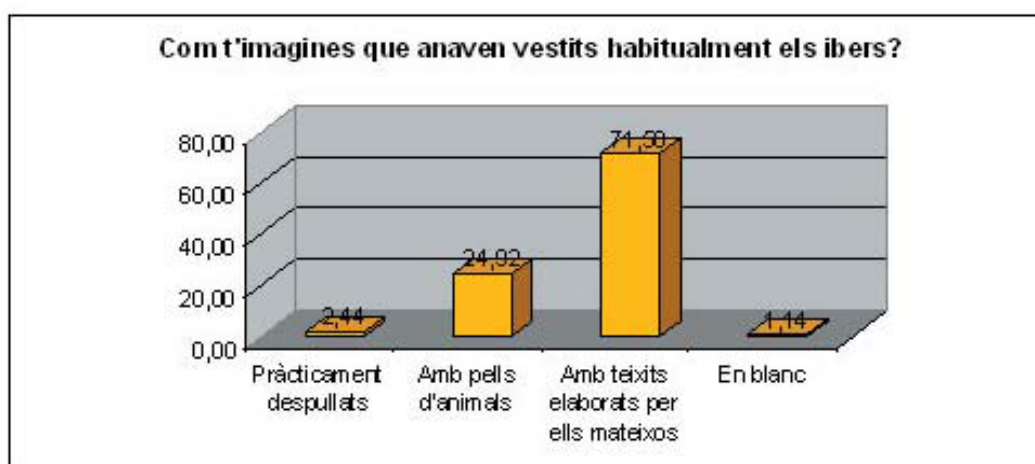

Després d'haver visitat el respectiu assentament ibèric, gairebé la totalitat dels enquestats, un 91,14% encerten en relacionar el què han vist amb el dibuix de dues cases que se'ls hi presenta a l'enquesta una romana i l'altra ibèrica. Tan sols un 5,60% dels enquestats relacionen erròniament i senyalen que el que han vist és similar a una casa romana amb teulades de teules. Diferències significatives n'hi ha poques entre les dues enquestes, encara que després de la visita la variació, pel que fa a la casa ibèrica, és un 2,38%; un petit percentatge de visitants que en l'enquesta d'entrada no opinava i deixava la resposta en blanc, ara a l'enquesta de sortida si que ho fa, amb una variació de l' 1,59%.

■ Pregunta 10:

Gràfica 29

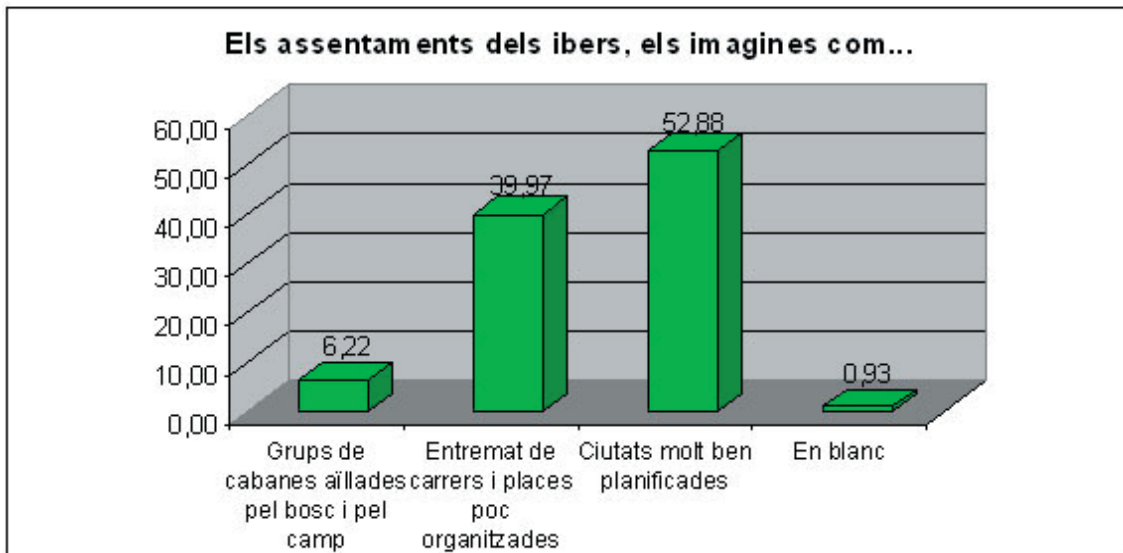

La major part dels enquestats, un 83,51% afirmen que els ibers anaven vestits amb teixits elaborats per ells mateixos, mentre que un 14,31%, després de la visita encara apunten que vestien amb pells d'animals. Comparant les gràfiques d'entrada i sortida s'observa, en aquest cas, una diferència realment significativa de més de 12 punts. Disminueixen també les respostes en blanc i, naturalment, disminueixen els dos conceptes erronis: que anaven despullats i que vestien amb pells.

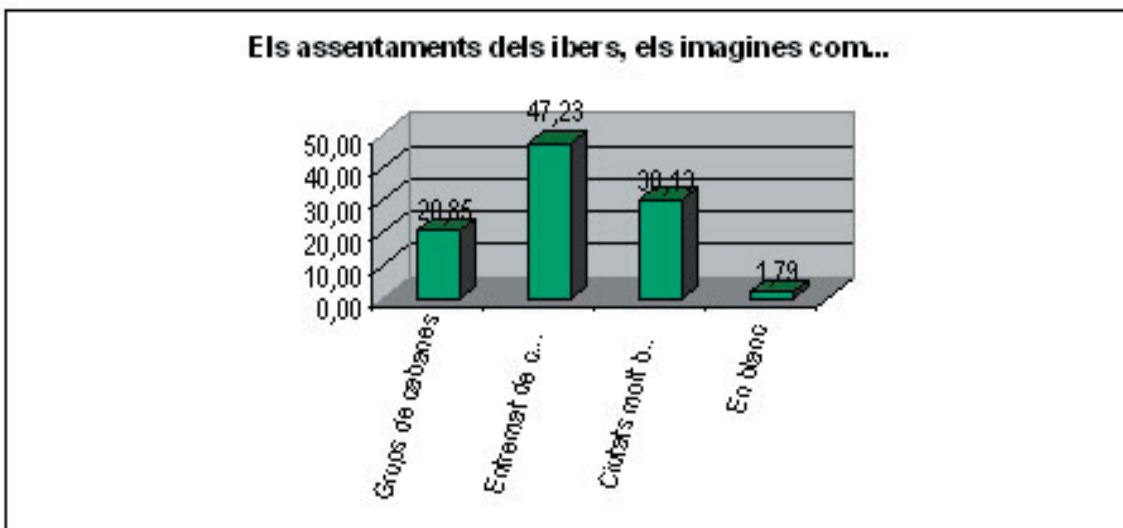
ANÀLISI I INTERPRETACIÓ DE LES RESPOSTES

És difícil trobar explicacions a aquest fet i les causes poden ser molt variades; tal vegada apunten al fet que la iconografia, tan si són els panells com si hi ha altres sistemes visuals, sorprèn molt a determinats visitants però no és fàcil explicar-nos les causes per les quals no s'adonen que les construccions fonamentalment són cases de pedres i fang i no cabanes al mig del bosc. Amb el material de l'enquesta a la mà, aquest extrem no el podem aclarir.

■ Pregunta 11:

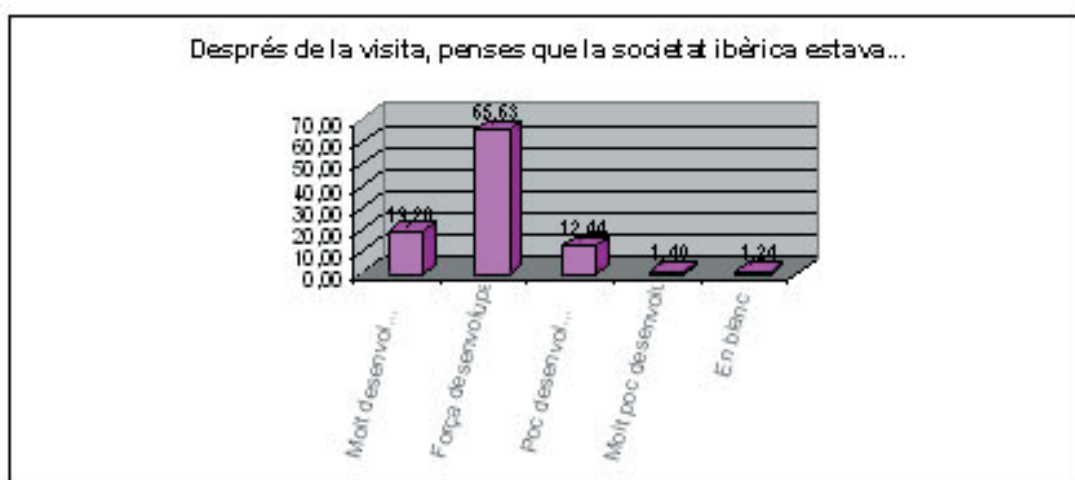

Gràfica 30

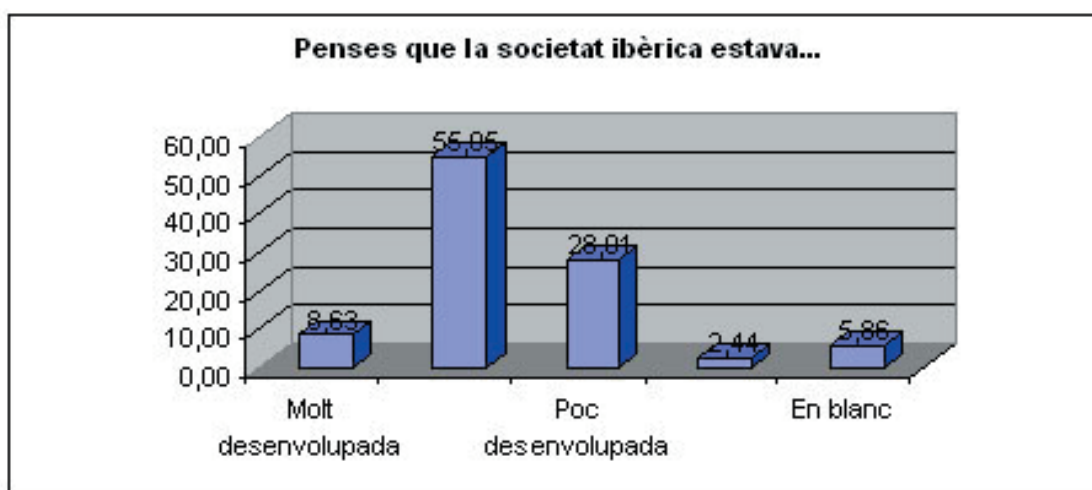

La resposta d'aquesta pregunta resulta tenir dues respostes molt properes en percentatge una de l'altra. En primer lloc la que ha estat més marcada, 52,88% és la que afirma que els assentaments dels ibers eren ciutats molt ben planificades, ja que s'hi denota un urbanisme pensat prèviament on s'hi organitzen espais públics i privats. Un 39,97% dels enquestats apunta que els assentaments dels ibers estaven dissenyats per un entramat de carrers i places de forma poc organitzada. Un 6,22% continua pensant, després de visitar l'urbanisme d'un assentament ibèric, que els ibers vivien en grups de cabanes aïllades pel bosc i el camp. Comparat amb la gràfica d'entrada, hi ha diferències molt significatives, la qual cosa vol dir que molts visitants han canviat el concepte: un 22,65% més d'enquestats creuen que els ibers vivien amb un urbanisme ben planificat semblant a ciutats; per altra banda, un 9,16% ha variat també el seu concepte sobre l'existència d'un urbanisme poc organitzat i més primitiu. És especialment significatiu el fet que la gent que pensava que vivien en cabanes ha passat d'un 20,85% a un 6,22% amb una variació de més del 14,63% i també hi ha un percentatge més elevat de persones que ara opinen i en l'enquesta d'entrada ho van deixar en blanc. En aquest punt és doncs on es veu i es posa de manifest que la visita als jaciments arqueològics ha afectat a un número significatiu de visitants fent-los canviar la idea que en tenien. A més, el fet que alguns dels jaciments visitats siguin complexos arqueològics grans, com és el cas d'Ullastret, Olèrdola o Molí de l'Espígol, ha decantat a molts visitants a parlar de societats urbanes.

■ **Pregunta 12:**

Gràfica 31

El 65,63% dels enquestats afirmen que la societat ibèrica estava força desenvolupada, aquest alt percentatge també el podem apreciar en l'enquesta d'entrada en elaborar la mateixa pregunta. El que sí que sorprèn és el canvi que hi ha respecte els dos adverbis de quantitat, el molt i el poc.

ANÀLISI I INTERPRETACIÓ DE LES RESPOSTES

En l'enquesta d'entrada, un 28,01% apuntava que la societat ibèrica estava poc desenvolupada i un 8,63% que estava molt desenvolupada; en l'enquesta de sortida aquestes diferències entre el molt i el poc queden més suavitzades i un 19,28% afirma que la societat ibèrica estava molt desenvolupada enfront un 12,44% que apunta que estava poc desenvolupada. En la mesura que aquesta qüestió és de síntesi, ja que el mot "desenvolupat" implica un nombre elevat de factors implícits, les visites han servit per introduir canvis en la visió que es té d'aquest món. Si aquests canvis no són més nombrosos segurament es deu al fet que molts dels visitants, com ja s'ha dit, coneixien perfectament el concepte que s'amaga darrera dels termes cultura ibèrica.

■ Pregunta 13:

Aquesta pregunta no s'ha elaborat en l'enquesta d'entrada ja que es tracta d'una autoavaluació que la persona fa en sortir de la visita, per si realment pensa que després de la visita té un millor o pitjor coneixement de la cultura ibèrica.

Gràfica 32

Poc o molt el 96,42% dels enquestats afirmen que després de la visita tenen un millor coneixement de les condicions de vida dels Ibers. És evident que aquesta resposta cal relacionar-la amb les respostes del bloc 1 de l'enquesta de sortida en les quals es reflecteix el grau de satisfacció de la visita.

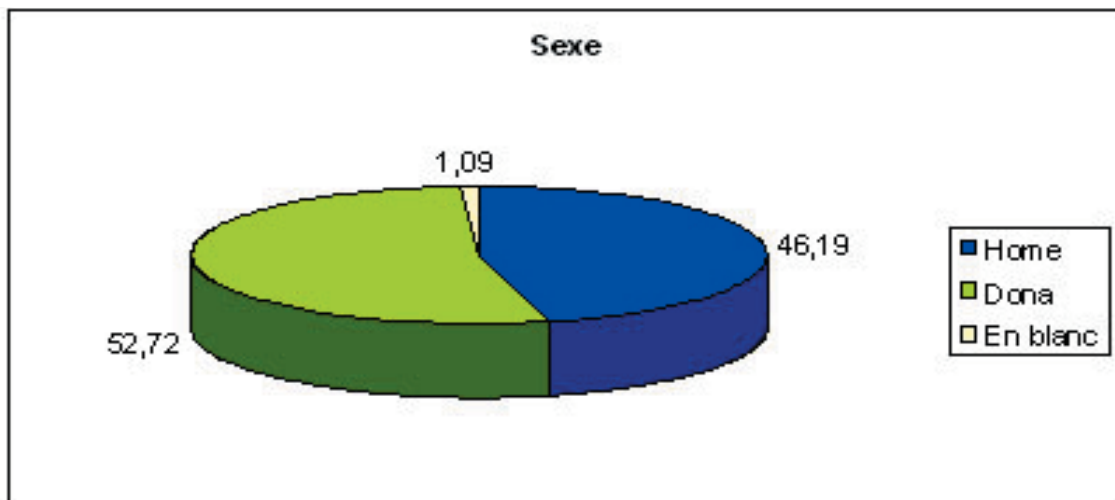
3.2.1.2.4.- Conclusions al bloc 2:

La visita als jaciments arqueològics analitzats ens mostren, com a resum, que si bé la majoria de visitants ja sabien el que anaven a veure, hi ha molts aspectes en els quals la observació o les explicacions, malgrat ser teòriques i passives, han estat eficients, ja que un número variable però significatiu de persones han canviat el concepte i, per tant, han après alguna cosa. Tot i això, també és cert que hi resta un número no molt alt però tampoc menyspreable de visitants que malgrat les evidències de la cultura material i les explicacions de guies i cartells mantenen conceptes falsos que estant en contradicció amb allò evident. Com que no s'ha individualitzat aquest grup és impossible ara saber-ne les causes i, certament, mereixerien un estudi a part.

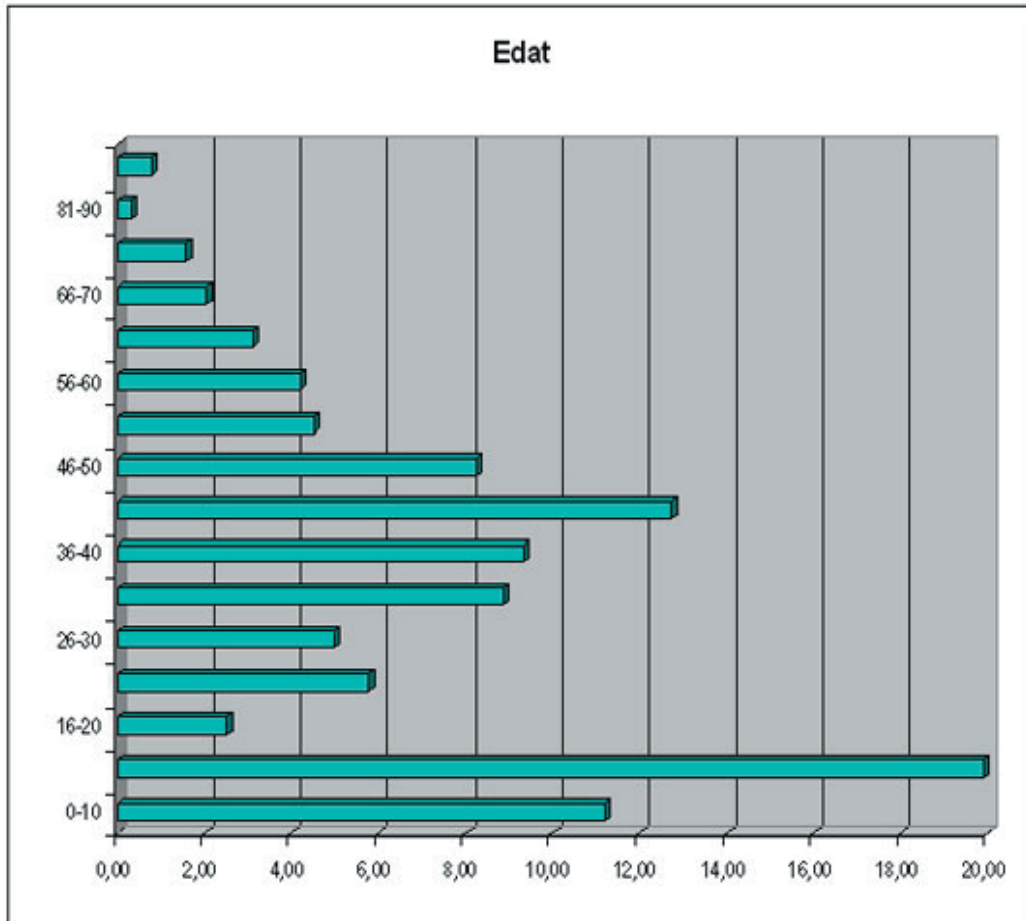
3.2.1.2.5.- Bloc 3:

En aquest darrer bloc s'ha volgut conèixer el perfil de visitant de les instal·lacions analitzades. Hem recollit dades com el sexe, l'edat, el lloc de residència i la professió. Podria semblar que les preguntes d'aquest tercer bloc són innecessàries, ja que el perfil de les enquestes de sortida hauria de ser igual al de les persones entrevistades a l'entrada. Amb tot, això no és ben bé cert, ja que si bé les enquestes s'efectuen al mateix dia i per les mateixes persones, els visitants concrets que s'entrevisten a la sortida podrien haver estat diferents dels que s'entrevisten a l'entrada, ja que aquestes són aleatòries. Per tant, si el perfil dels visitants de sortida hagués estat massa diferent dels visitants d'entrada,

ja que aquestes són aleatòries. Per tant, si el perfil dels visitants de sortida hagués estat massa diferent dels visitants d'entrada, es podria plantejar la validesa d'alguns dels paràmetres de la recerca i era necessari assegurar aquesta comprovació aparentment innecessària. Naturalment, la pràctica identitat de resultats ens estalviarà ara, tornar-ne a fer un comentari analític i les oferim únicament com a demostració de la identitat i coherència dels grups analitzats a l'entrada i a la sortida.

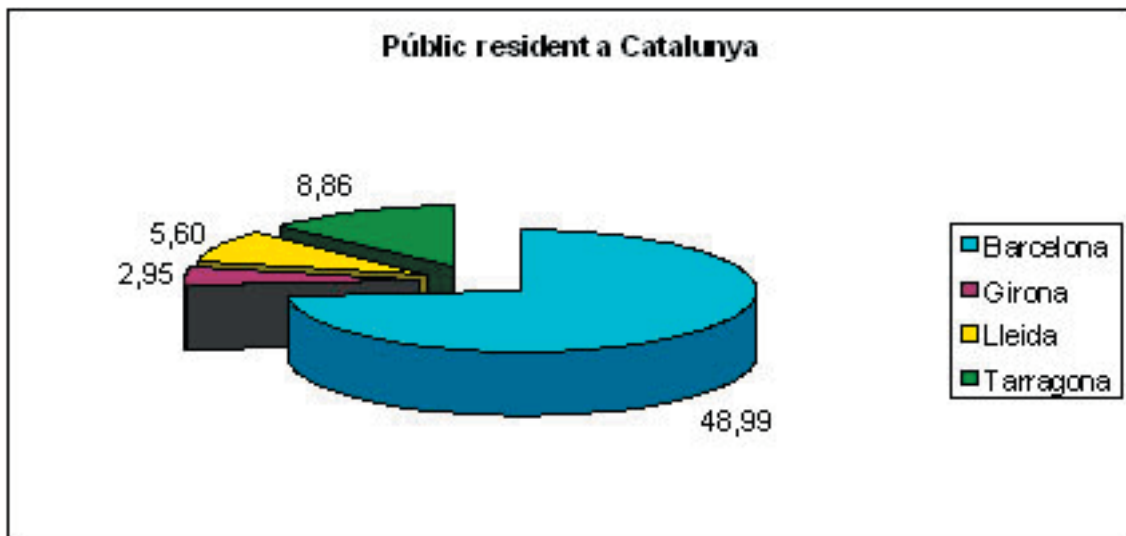

Gràfica 33

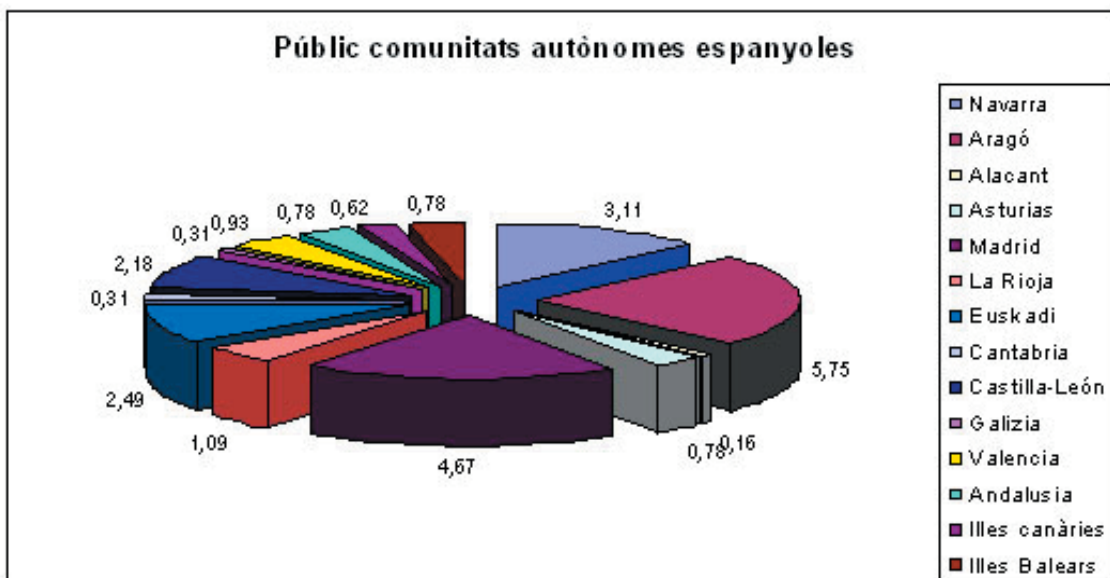
Gràfica 34

De nou, al mateix que el públic registrat en l'enquesta d'entrada, observem que hi ha dos grups que destaquen, el d'11 a 15 anys que englobaria l'educació primària de cicle superior i l'educació secundària obligatòria i el grup de 41 a 45 anys que hem analitzat amb anterioritat.

Gràfica 35

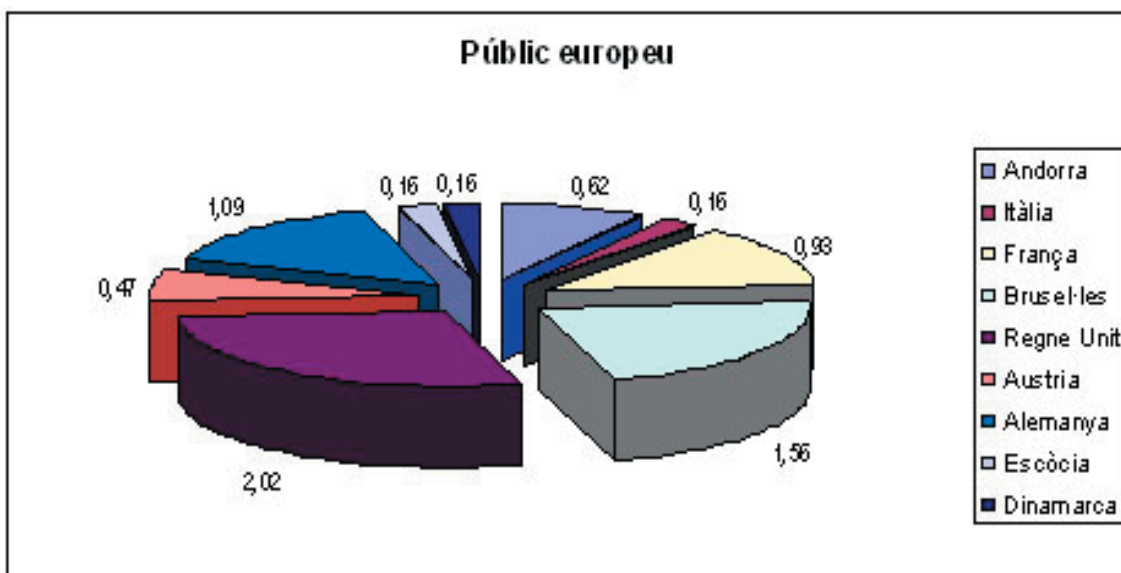
El públic que prové del territori català, en la seva majoria resideix a Barcelona, un 48,99%. El gran número de persones que resideixen a Tarragona es deu al fet que són dos els assentaments estudiats localitzats en aquesta província, el de La Moleta del Remei a Alcanar i el de la Ciutadella ibèrica de Calafell al Penedès. Posteriorment, són visitants de la província de Lleida en un 5,60% i de Girona en un 2,95% els que han visitat alguns dels jaciments ibèrics estudiats.

Gràfica 36

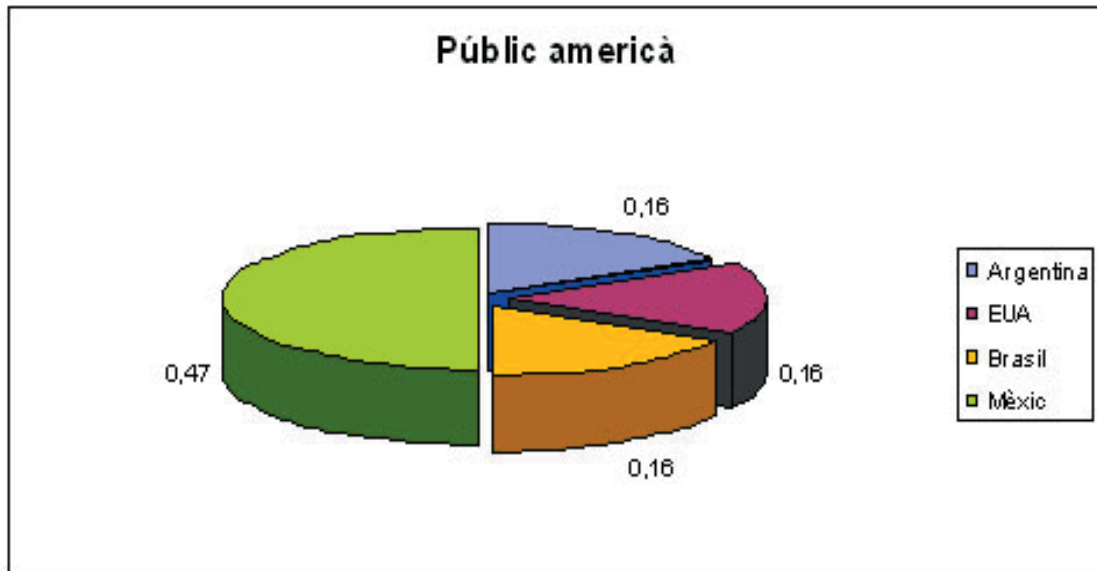
ANÀLISI I INTERPRETACIÓ DE LES RESPOSTES

Pel que fa al públic per comunitats autònomes, les més representades són Aragó amb un 5,75%, segurament per la seva proximitat els aragonesos venen a Catalunya per la platja i aprofiten per fer sortides culturals. Madrid amb un 4,67% és la capital d'Espanya i, per tant, on hi viu un alt percentatge de persones amb una alta mobilitat. Euskadi amb un 2,49% dels visitants, Navarra amb un 3,11% i La Rioja amb un 1,09% també són comunitats pròximes a Catalunya on observem que a voltes hi ha una unió ideològico-nacional que fa que vinguin a passar les vacances a Catalunya.

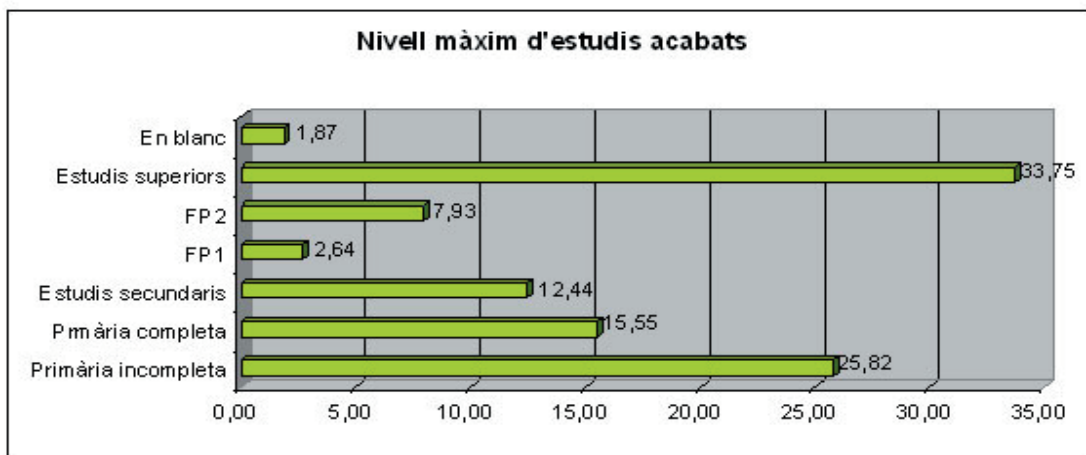
Gràfica 37

Els quatre països més representats en els jaciments ibèrics de Catalunya són amb un 2,02% el Regne Unit, seguit de Bèlgica amb un 1,56%, Alemanya amb un 1,09% i França amb un 0,93%. Tot i que les enquestes van ser traduïdes al castellà, francès, alemany i anglès; el públic amb el que era més senzill comunicar-s'hi, a part de l'espanyol, fou l'anglosaxó, ja que era la llengua més dominada per les persones que van passar les enquestes.

Gràfica 38

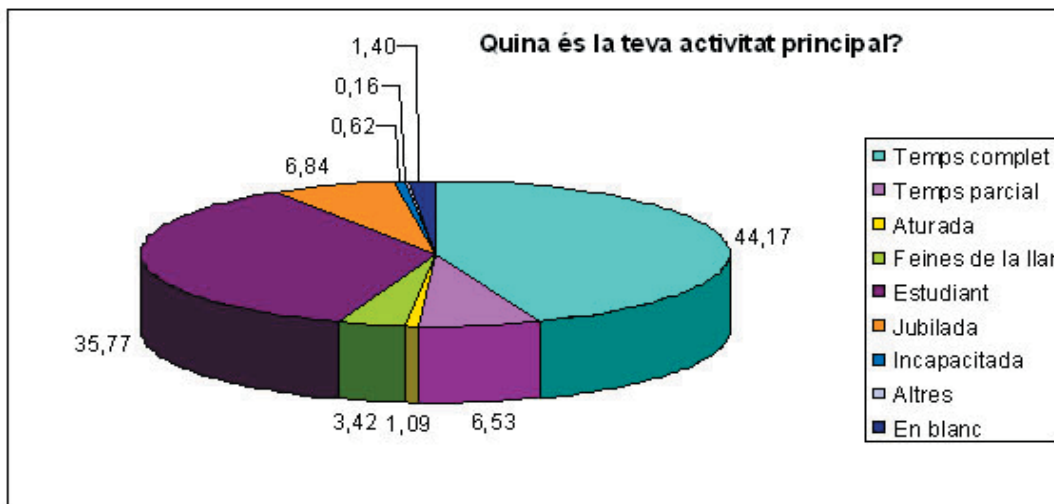
El públic extraeuropeu que s'interessa i visita alguns jaciments ibèrics és bàsicament, del continent americà, ja que no tenim testimoni de visitants africans, asiàtics o d'Oceania. Dins el continent americà, el que predomina és aquell de parla hispànica ja que els hi és més senzill entendre les explicacions i poden tenir certa proximitat històrica.

Gràfica 39

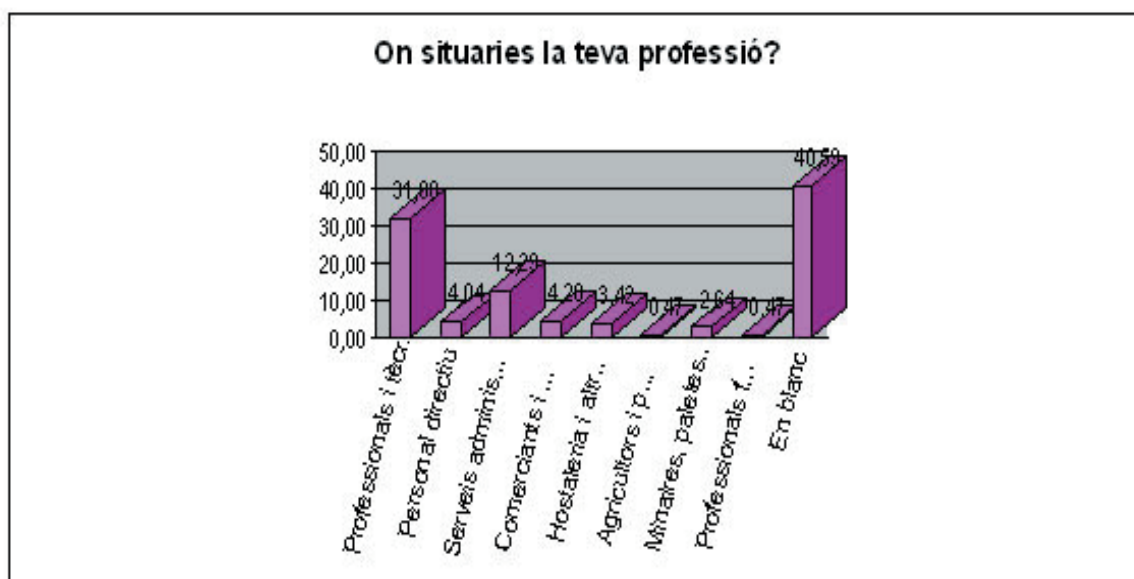
ANÀLISI I INTERPRETACIÓ DE LES RESPOSTES

Pel que fa al nivell d'estudis del públic enquestat, la gràfica surt molt semblant a la presentada en l'enquesta d'entrada, és a dir, predomina el visitant amb estudis superiors, un 33,75% on s'hi poden comptabilitzar pares i professors/es, i el públic escolar amb un 25,82% amb la primària incompleta.

Gràfica 40

Laboralment, gairebé la meitat dels enquestats, si sumem els que tenen una dedicació a temps complet i parcial un 50,70%, treballen i un 35,77% són estudiants. Aquests dos grups són el públic majoritari dels centres estudiats.

Gràfica 41

Finalment, pel que fa a les professions del públic enquestat i laboralment actiu els professionals i tècnics tenen major representativitat amb un 31,88% seguit del personal de serveis administratius amb un 12,29%.

3.3.- Anàlisi comparada: Jaciments Consolidats versus Jaciments Reconstituïts a mida real

Fins aquí hem vist els resultats descriptius directes de l'enquesta d'entrada i de sortida per tots els jaciments estudiats. Si bé es tracta de resultats interessants respecte a diferents aspectes dels visitants de jaciments arqueològics a Catalunya en el seu conjunt, aquestes dades no donen resposta als objectius d'aquesta investigació: les diferències comunicatives existents entre els JR i els consolidats. A continuació durem a terme doncs, l'anàlisi comparada dels resultats obtinguts en les enquestes, distingint entre els JR a escala 1:1 (des d'ara JR) i els JC o sense reconstruir (a partir d'ara JC)²⁴⁹. S'ha volgut detectar així si existeixen diferències entre els perfils de visitants, el grau de satisfacció d'aquests i, el més important, els coneixements que tenen i que adquireixen els visitants de cada tipus de jaciment. D'aquesta manera ens serà possible examinar l'evolució i l'aprenentatge que experimenten els visitants en un i altre grup i si existeixen diferències significatives entre cadascun. És així com contrastarem empíricament la hipòtesi principal d'aquesta recerca: la suposada major eficàcia didàctica dels JR.

²⁴⁹ És important destacar, que en aquesta part de la recerca s'ha dut a terme una reformulació de variables a partir de la qual s'han agrupat els quatre JC en un sol grup amb la finalitat de contraposar-ho a l'únic JR d'aquest període existent a Catalunya. D'aquesta forma doncs, la distinció entre JR i no reconstruïts, fa referència a la Ciutadella de Calafell pel que fa al primer grup i la resta de jaciments - Ullastret, Moleta del Remei, Turó de Ca n'Olivé, El Molí de l'Espígol - pel que fa al segon grup.

És important destacar que no analitzarem a continuació totes les preguntes realitzades a l'enquesta en funció del tipus de jaciment visitat. Per contra, hem recollit únicament aquells casos en que l'anàlisi dels estadístics d'associació ha estat significatiu (amb valors inferiors al 0,005²⁵⁰). Es tracta doncs, d'aquells casos on trobem relació d'associació entre les variables que es creuen. Malgrat que aquest ha estat el criteri general que s'ha seguit, –quan hem considerat que els resultats eren particularment interessants- hem inclòs també creuaments on la relació no era estadísticament significativa.

3.3.1.- Enquesta d'entrada comparada

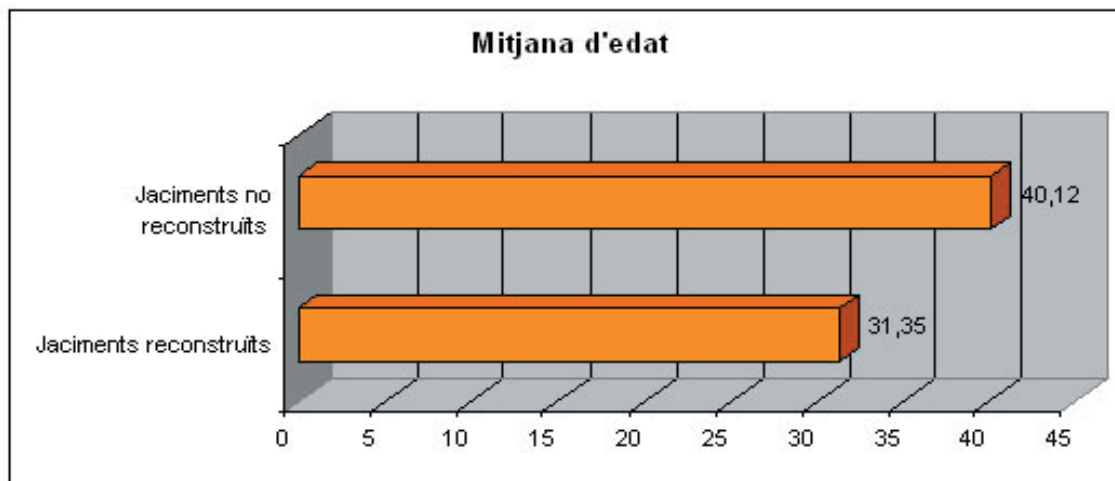
3.3.1.1.- Perfils de visitants

Per observar si existeixen diferències significatives en els perfils dels visitants enquestats d'ambdós grups a l'enquesta A, ens fixarem en primer lloc en la seva edat. Es tracta, com veurem, d'una de les variables que més ha determinat els resultats obtinguts en cada escenari.

Tal i com es pot observar, en el següent gràfic de comparació de mitjanes, la població enquestada als JR és sensiblement més jove (31,3 anys de mitjana) que la dels JC (40,1 anys de mitjana), amb pràcticament 9 anys de diferència. Una diferència de mitjanes que és estadísticament significativa²⁵¹. La desviació estàndard ens senyala com, a banda del fet que en ambdós grups és notablement alta, és menor en el grup de visitants dels JR. Es tracta doncs d'un grup de població més homogeni a nivell d'edat.

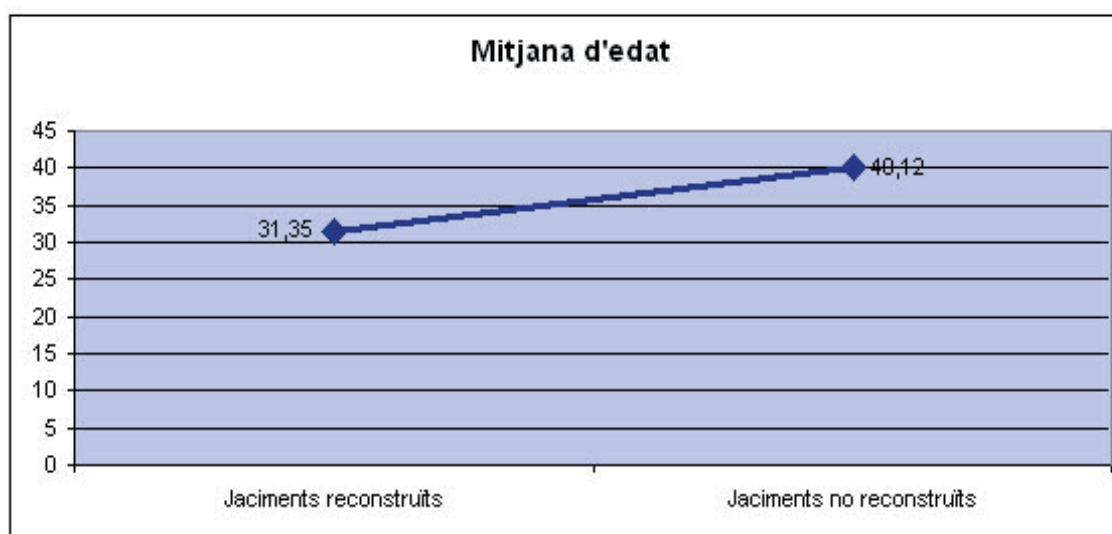
²⁵⁰ Els estadístics d'associació utilitzats per a aquesta anàlisi han estat el Txi Quadrat i l'anàlisi Anova d'un factor.

²⁵¹ L'anàlisi Anova d'un factor mostra significació de 0,000.

Gràfica 42

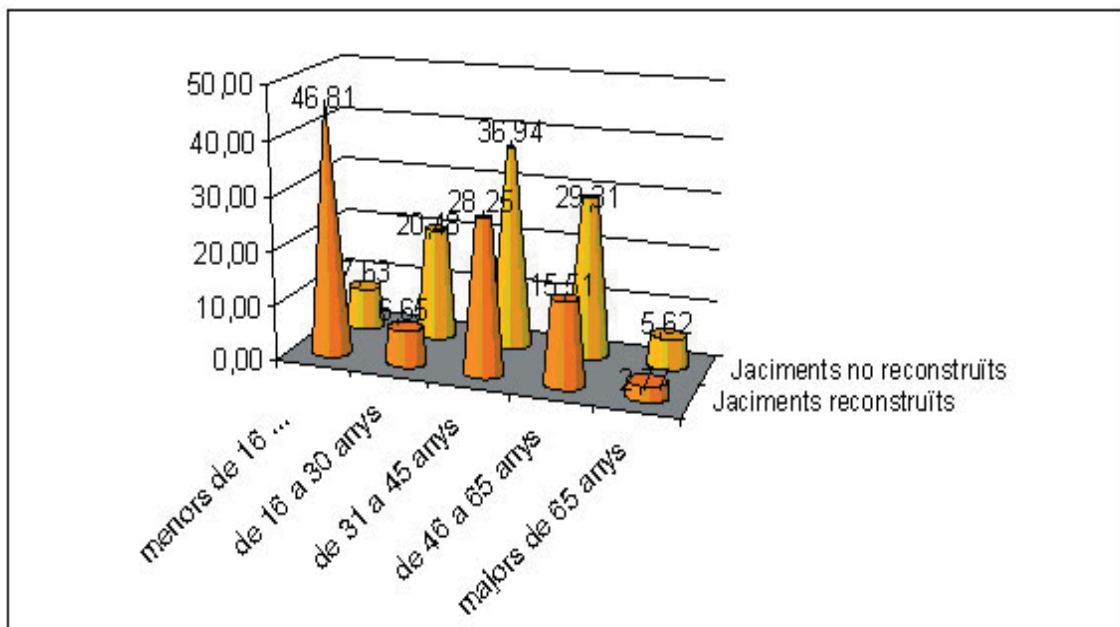
Tipus de jaciment	Mitjana	Número	Std. desviació
JR	31,35	310	18,706
Jaciments no reconstruïts	40,12	243	15,868
Total	35,20	553	18,035

Gràfica 43

ANÀLISI I INTERPRETACIÓ DE LES RESPOSTES

Analitzem aquestes dades amb més detall i veiem ara com es distribueixen els enquestats anteriors a partir de grups d'edat. Com es pot observar en la següent gràfica, la major part dels visitants dels JR es concentra - amb prop de la meitat dels enquestats - entre els menors de 16 anys (46,8%), seguit a molta distància dels grups de 31 a 45 anys i 46 a 65 anys (28,2% i 15,5% respectivament). Per contra, el contingent principal dels visitants dels jaciments no reconstruïts (JC) es troba a aquesta última franja (amb un 36,9% i un 29,3% respectivament). Alhora, els menors de 16 anys es troben als JC molt menys representats, amb únicament un 7,6% del total.

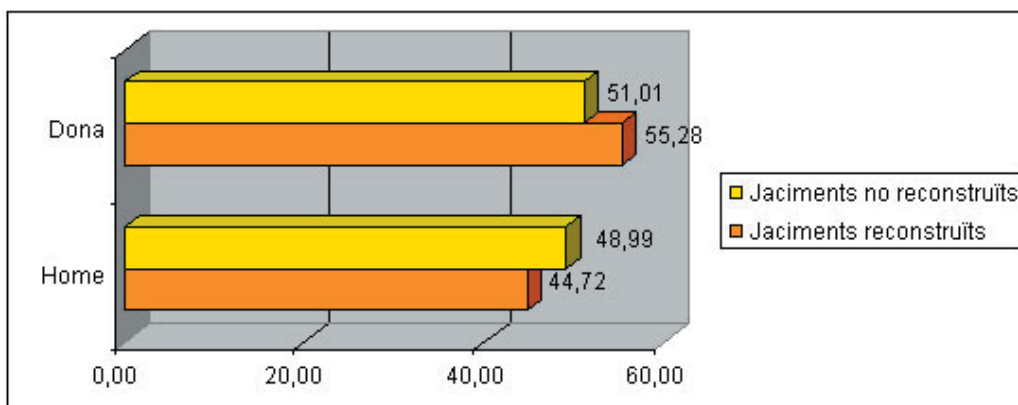

Gràfica 44

Cal fer notar, per últim, un element que ja hem destacat anteriorment però que pren rellevància en aquest punt de l'anàlisi. Les circumstàncies en què es dué a terme el treball de camp i les diferents dates en què es realitzaren les

enquestes²⁵², han determinat de forma substancial el perfil dels visitants que hem observat en cada tipus de jaciment. Per tant, no deduïm dels resultats, tot just presentats, que el públic dels JR sigui sempre més jove que el dels JC. Es tracta, en canvi, d'un element conjuntural derivat de les dates en què es realitzà el treball de camp. Més enllà d'això, com veurem, és un element que en certa forma ha esdevingut distorsionador dels resultats en el sentit que no tenim els mateixos perfils en cada grup i que procurarem neutralitzar en les següents passes de l'anàlisi. En tot cas però, aquest element no treu valor a la nostra anàlisi ja que el que volem descobrir és si existeix una evolució en els coneixements abans i després d'una visita estudiant els grups per separat, un aspecte en el què l'edat no hauria de tenir una incidència remarcable.

Les importants diferències d'edat observades entre els grups no es donen, en canvi, en relació al sexe dels visitants. En la gràfica 45, veiem com si bé hi ha major presència de dones en els JR (55,3% davant del 51%), les dades no són significativament diferents entre jaciments.

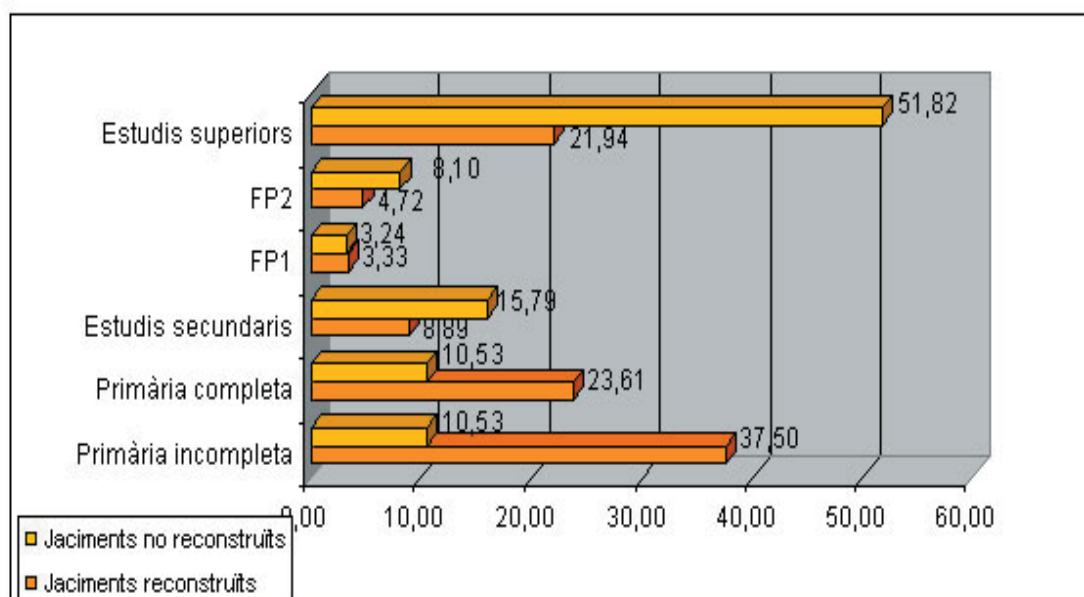
** Estadístic d'associació del χ^2 és de 0,3.

Gràfica 45

²⁵² Tal com es pot comprovar a la taula presentada a l'annex núm. 11

ANÀLISI I INTERPRETACIÓ DE LES RESPOSTES

El nivell d'instrucció del públic que acudeix a cada tipus de jaciment sí que és, en canvi, singularment diferent. Així, s'observa, en la següent gràfica 46, com el 37,5% dels visitants dels JR tenen estudis de primària no finalitzats davant del 10,5% dels visitants dels JC. Aquest element, clarament vinculat al fet que la major part dels enquestats a Calafell són públic en edat escolar, també determinarà –de nou– les respostes de les qüestions referides als coneixements previs. Però més sorprenent resulten encara els resultats respecte a la població amb estudis superiors: representen el 51,8% dels visitants dels JC mentre que en els JR aquesta xifra baixa fins al 21,9%. En aquest cas, els estadístics d'associació mostren clarament que existeix una relació entre les variables.

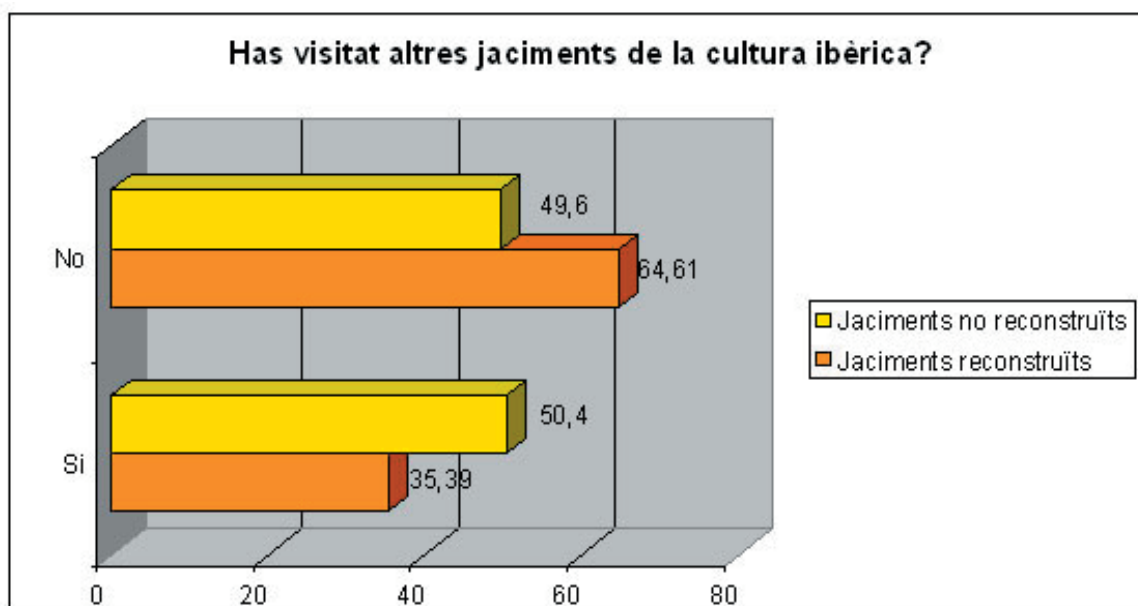
** Estadístic d'associació del χ^2 és de 0,00.

Gràfica 46

Pel què fa referència a la resta de preguntes relacionades amb el perfil dels enquestats, no hem detectat diferències significatives en funció del tipus de jaciments que es visita i, per tant, no hem cregut rellevant mostrar-ne els resultats.

3.3.1.2.- Coneixement i comunicació de l'assentament

Un cop detectades aquelles dades més bàsiques en relació al perfil de visitants com són l'edat, el sexe i el nivell d'estudis, hem volgut veure les diferències pel què fa a la difusió i coneixement dels jaciments. Ens fixem així en si el visitant és la primera vegada que visita un jaciment arqueològic de la cultura ibèrica, o bé, si ja n'ha visitat en anteriors ocasions; quin ha estat el canal pel qual ha tingut coneixement del lloc; i, per últim, el motiu pel qual visita l'indret. La comparació d'aquestes dades es fa en ambdós tipologies de jaciments definits amb anterioritat.

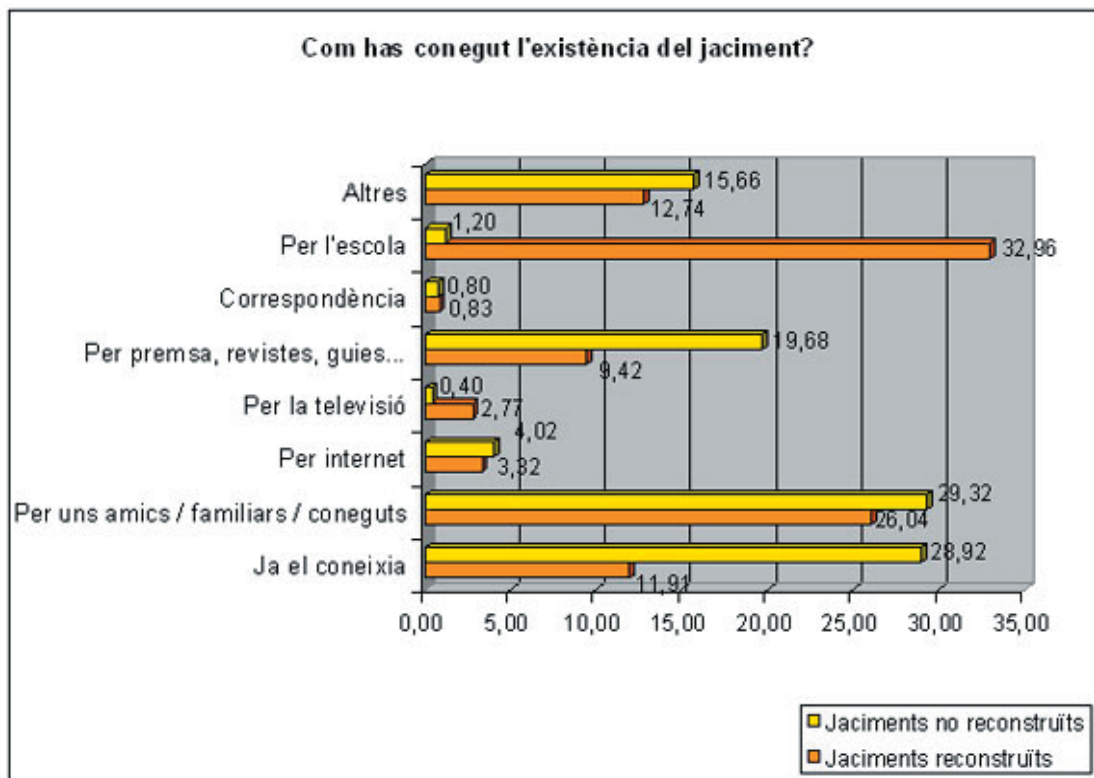
** Estadístic d'associació del Txi² és de 0,00.

Gràfica 47

Les dades mostren de nou diferències significatives: per més de la meitat dels enquestats dels JR - un 64,61% -, és la primera vegada que es visita un espai arqueològic de la cultura ibèrica, davant del 49,60% dels visitants dels JC.

ANÀLISI I INTERPRETACIÓ DE LES RESPOSTES

Per tant, podríem dir que el públic dels JC és més habitual a aquest tipus de centre que el dels JR. Es tracta d'un element que estarà en concordança no només amb l'edat dels visitants²⁵³, sinó també amb els coneixements que mostra cada grup tal i com veurem més endavant.

** Estadístic d'associació del T_{xi^2} és de 0,00.

Gràfica 48

El canal de comunicació de més èxit en ambdós tipologies de jaciments, si obviem l'escola, és el que podríem anomenar com el "boca-orella" i que en l'enquesta s'ha plasmat amb "per uns amics /familiars/ coneguts".

²⁵³ Les proves estadístiques mostren que existeix associació entre les variables edat i la visita anterior a jaciments arqueològics (la significació del T_{xi^2} és de 0,000).

Tanmateix, la diferència és notòria entre aquells que visiten els JC i que ja coneixien l'indret (28,92%), enfront aquelles persones que visiten un JR i que ja el coneixien (11,91%). Aquest fet podem dir que es deu a tres causes importants:

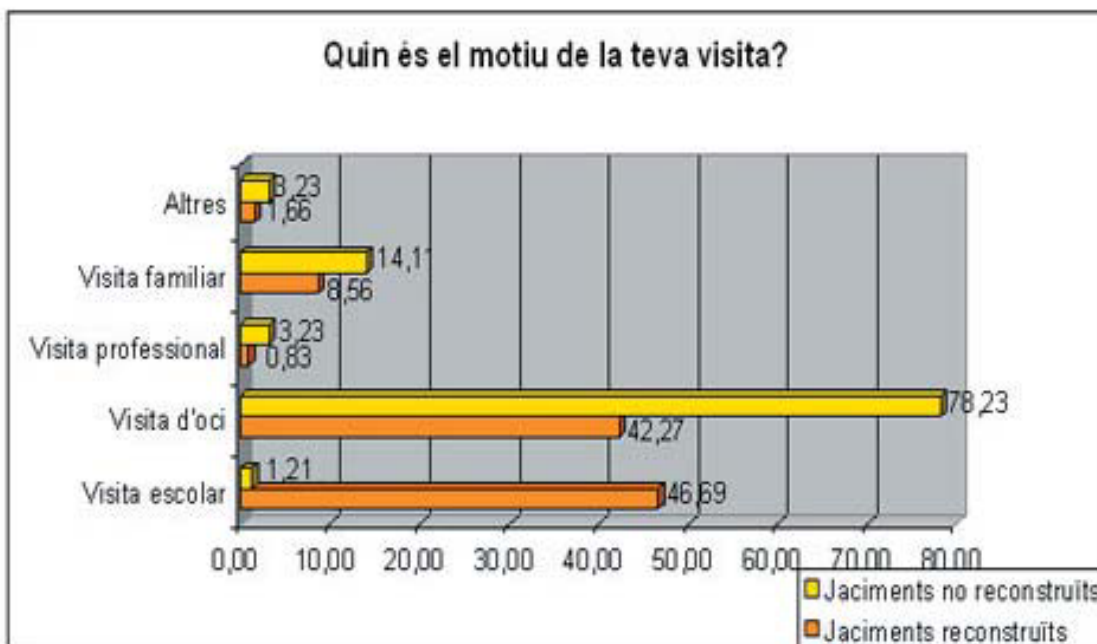
- Per una banda, i com tal com hem vist en altres gràfiques, hi ha el factor de tipus de públic que visita els JC i que es defineix per tenir un nivell d'estudis més elevat i de més edat. Això comporta que puguin tenir més coneixement de quins jaciments de la cultura ibèrica existeixen a Catalunya.

- Per altra banda, cal dir que els JC d'època ibèrica que es troben a Catalunya, conformen una tradició arqueològica, són coneguts de fa dècades i han esdevingut una icona historico-arqueològica del país. Al contrari que el JR objecte del nostre estudi, que resulta ser una excavació més recent²⁵⁴ en comparació a les dels JC.

- Per últim, apuntar que el JR de Calafell és sobretot conegut en àmbits escolars, ja que ha significat una eina de difusió de l'arqueològica ibèrica d'alt grau en àmbits d'ensenyament sobretot formal.

Fixem-nos, per tancar aquest apartat, en el què fa referència a la tipologia i motiu de la visita. Aquesta pregunta va molt vinculada, de fet, a la pregunta anterior. Aquí, en els JR un 46,69% apunta que hi va motivat per ser una visita escolar, enfront de l'1,21% dels JC. La segona opció més marcada en relació al motiu de la visita, ha estat la realitzada per oci, a la que li sumem la realitzada amb família, ja que pensem que ambdues poden agrupar-se sota el mateix concepte d'"oci". Si considerem conjuntament, doncs, aquestes dues categories, en els JC fins un 92,34 % realitza la visita per oci, enfront del 50,83 % del JR.

²⁵⁴ Sanmartí, J. & Santacana, J. (1992) Op. Cit.

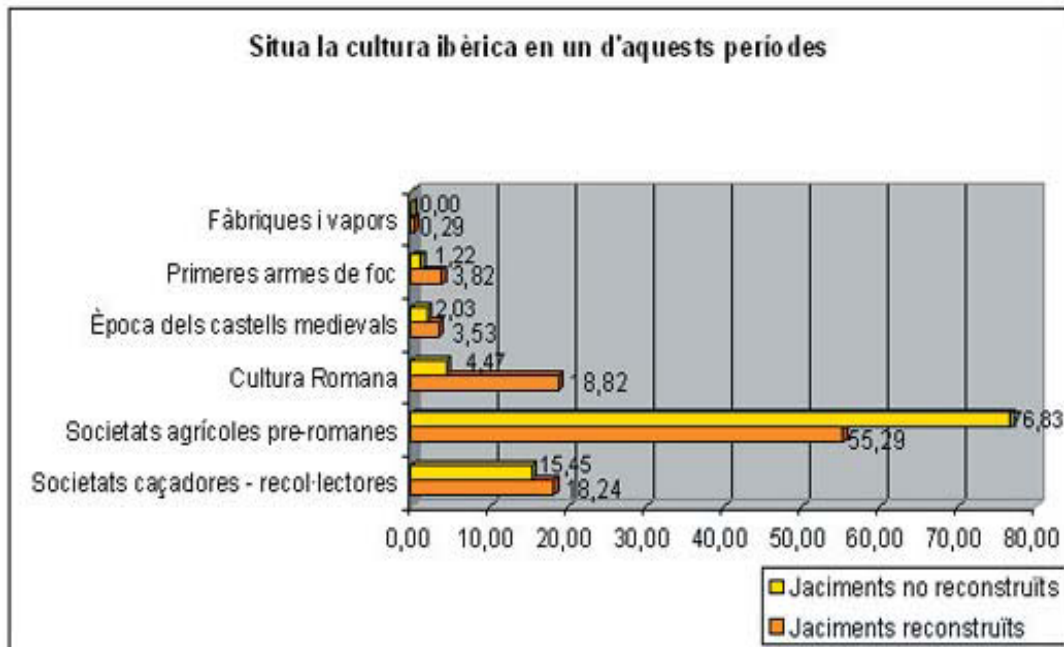
** Estadístic d'associació del Txi² és de 0,00.

Gràfica 49

3.3.1.3.- Coneixements previs sobre la cultura ibèrica

En l'apartat anterior a l'anàlisi comparativa, hem vist quins eren els coneixements generals dels visitants sobre la cultura ibèrica abans i després de la visita als jaciments. A continuació, ens fixarem s'hi ha diferències rellevants en els resultats en funció del tipus de jaciment visitat.

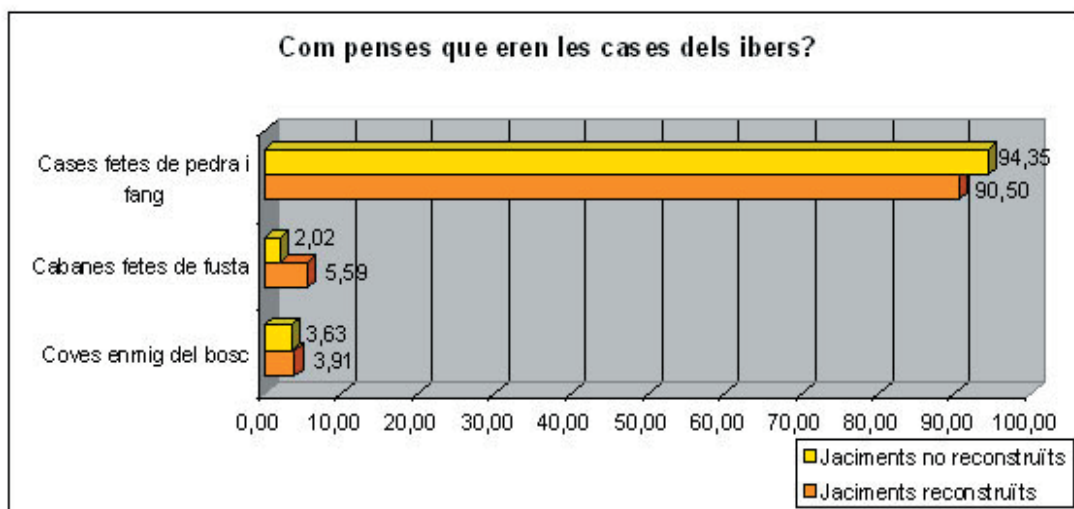
En la primera pregunta de coneixement demanàvem al públic que situés la cultura ibèrica en un eix cronològic format per sis àmbits. Els resultats mostren una tendència que haurem de veure confirmada en la resta de preguntes: hi ha un major coneixement previ dels visitants dels JC. Així, destaca el 76,83% de respostes encertades en els JC enfront el 55,29% del JR. Si bé en els JC hi ha un 15% que situa la cultura ibèrica entre les societats caçadores, en els JR aquesta xifra puja fins al 18,2%, a la qual cal afegir un 18,8% que la situen en la cultura romana. La resta de respostes són poc nombroses en ambdós grups.

** Estadístic d'associació del Txi² és de 0,00.

Gràfica 50

Si bé els JC mostren sempre uns millors resultats, no trobem en la resta de preguntes ones diferències tant marcades com en l'anterior pregunta. D'aquesta forma, si bé es detecten resultats diferents, les diferències entre els grups no són significatives.

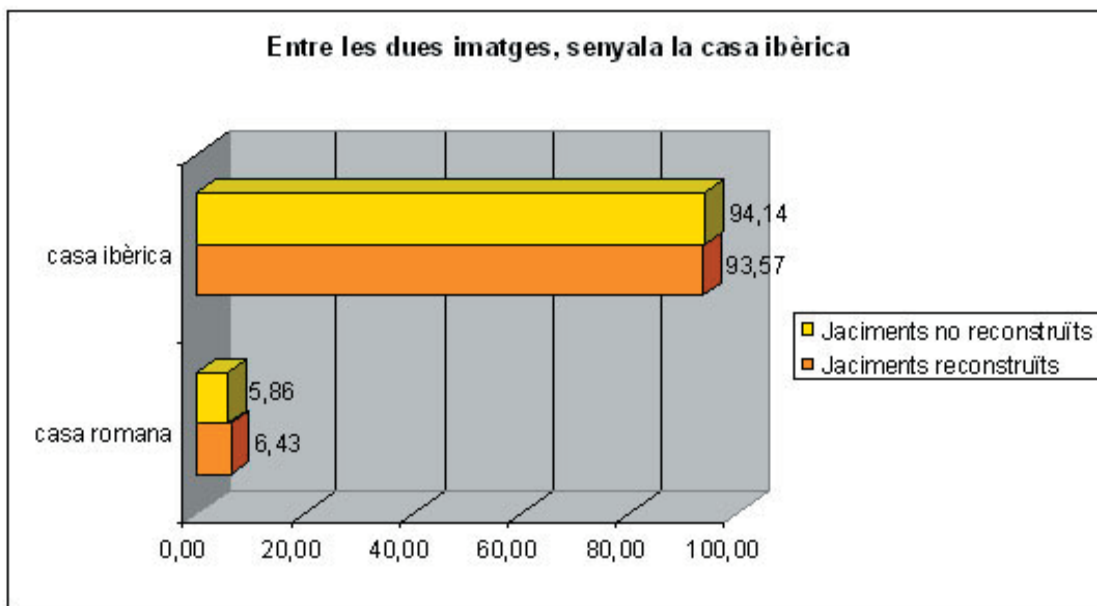

** Estadístic d'associació del Txi² és de 0,091

Gràfica 51

ANÀLISI I INTERPRETACIÓ DE LES RESPOSTES

A la pregunta realitzada sobre la tipologia d'arquitectura emprada, com es pot observar, els resultats són àmpliament satisfactoris per ambdós grups. De nou, el públic dels JC es desmarca sensiblement amb un 94,35% de respostes correctes davant del 90,50% del JR, és a dir, uns quatre punts de diferència. En aquest cas però, cal apuntar que l'estadístic del T_{xi}^2 no és significatiu i, per tant, no s'estableix una associació significativa entre el tipus de jaciment i la resposta senyalada per part del públic.

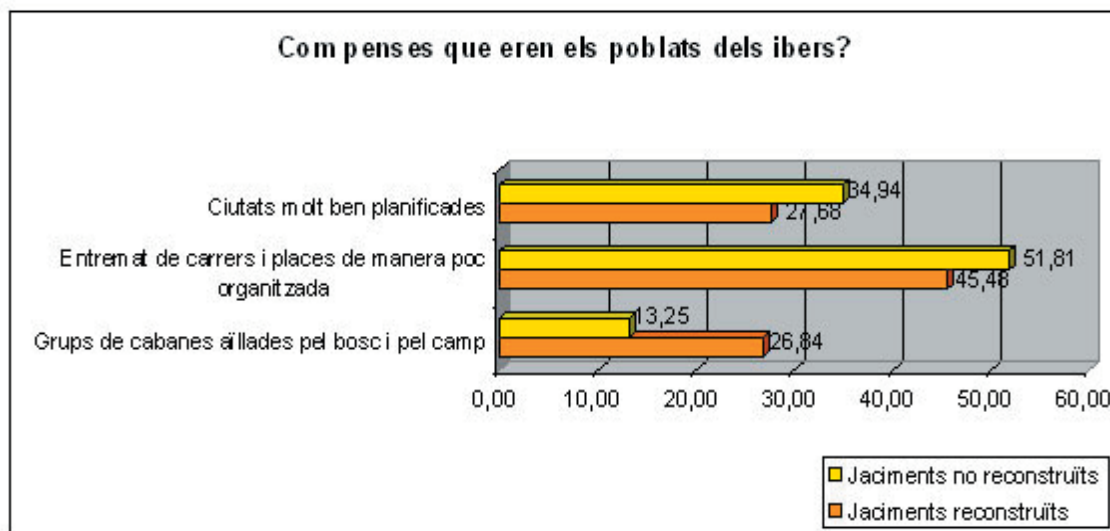
** Estadístic d'associació del T_{xi}^2 és de 0,091

Gràfica 52

En una línia similar a l'anterior pregunta, l'enquesta presentava la imatge d'una casa ibèrica i d'una casa romana reproduïdes en un dibuix de tres dimensions.

ANÀLISI I INTERPRETACIÓ DE LES RESPOSTES

Tampoc aquí els resultats comparatius evidencien diferències molt marcades i s'escull la resposta correcta amb un alt percentatge en ambdós tipus de jaciments. Així, en els JC trobem un 94,14% de respostes encertades davant del 93,67% del JR. Si bé es tracta d'una de les preguntes on existeix una menor distància entre grups, es continua corroborant un nivell de coneixements més elevat en el públic d'entrada dels JC.

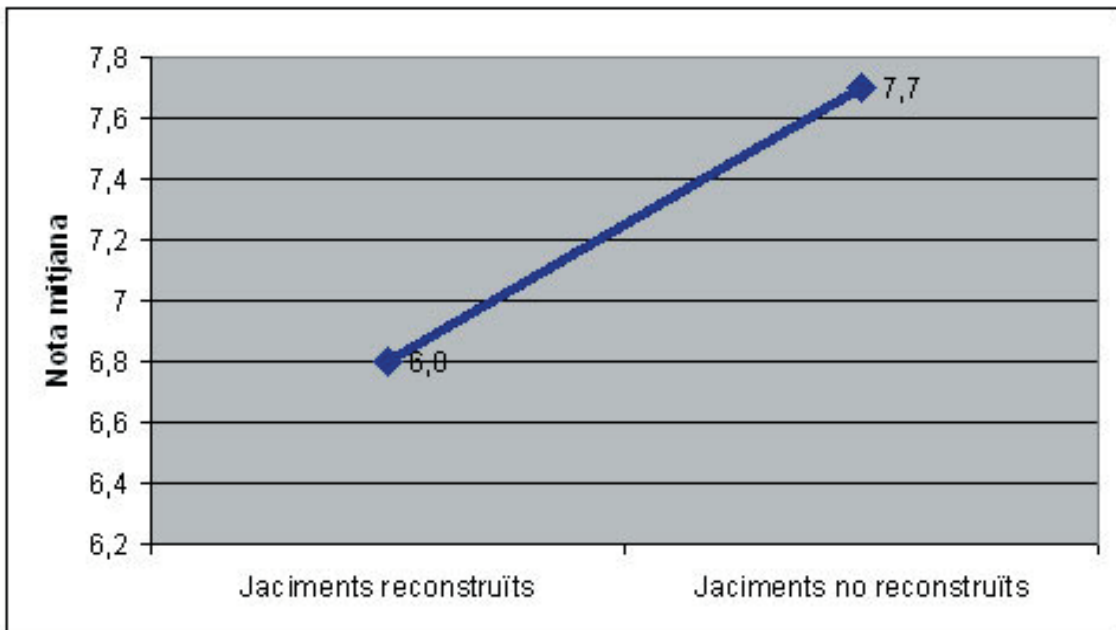

** Estadistic d'associació del Txi² és de 0,00

Gràfica 53

Finalment, la darrera pregunta confirma el que acabem d'apuntar en demanar com s'imaginen els visitants els poblats ibèrics. Els resultats són d'un 51,81% en els JC i un 45,48% en els JR de respostes correctes, amb una diferència de més de 6 punts. Si bé aquí detectem una de les preguntes amb un pitjor resultat, es tracta en tot cas d'un desconeixement compartit en ambdós grups. En aquest cas, l'estadístic d'associació del Txi² és significatiu.

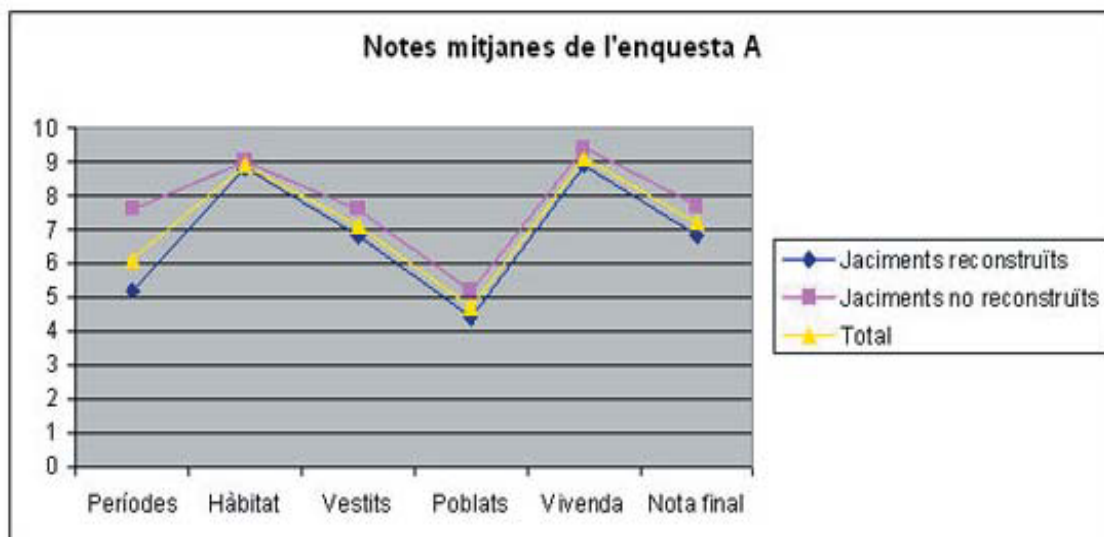
En resum doncs, de forma global podem afirmar que existeix un major coneixement previ de la cultura ibèrica entre els visitants dels JC respecte els del JR tal i com es pot observar en totes les preguntes de coneixement. De totes maneres, hem volgut comprovar les diferències de forma agrupada comparant els resultats mitjos dels dos grups en funció de l'escala 0-10 que hem establert per a la recodificació de les variables sobre coneixements. Els resultats són, de nou, prou clars: els visitants dels JR obtenen una mitja de 6,8 davant del 7,7 dels JC. Es pot observar en la següent gràfica núm. 54.

Gràfica 54

Aquesta diferència de pràcticament 1 punt és estadísticament significativa segons l'anàlisi Anova realitzat (significació de 0,000).

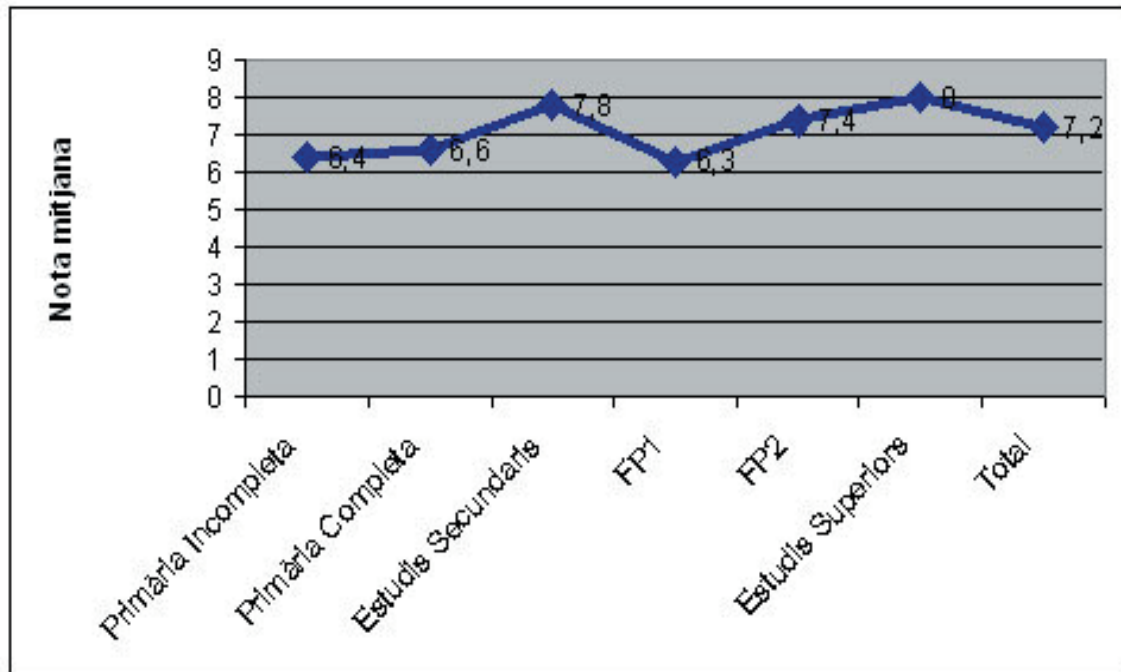
Per tal de posar un xic més la lupa sobre les respostes de l'enquesta d'entrada, veient la puntuació del 0 al 10 per tipus de jaciment i pregunta de contingut feta, presentem la següent gràfica:

Gràfica 55

Analitzem doncs aquest resultat. Hem senyalat com la diferent procedència del públic és segurament el principal factor explicatiu d'aquest fet. Aprofundint una mica més en aquest sentit veiem com la procedència (la majoria de públic escolar present als JR) està molt altament relacionada amb el nivell d'estudis dels visitants. I és de fet això últim –el nivell d'instrucció amb el qual arriba el visitant al jaciment – el que explica clarament els resultats observats fins aquí.

En efecte, tal i com s'observa en la següent gràfica, existeix una relació positiva entre el nivell d'estudis assolits i un coneixement satisfactori de les preguntes de coneixements que es presentaven a l'enquesta. Els visitants amb estudis superiors en primer lloc, seguit dels visitants amb estudis secundaris, mostren uns coneixements força superiors als de la resta. És interessant destacar com l'últim lloc l'ocupen els visitants amb estudis de FP1, a 2,7 punts de distància dels visitants amb estudis superiors. De nou, també aquí els estadístics mostren associació entre la variable formació i la puntuació mitja de les preguntes de coneixements. Més enllà de la constatació d'aquesta dada, cal destacar la relació que al nostre entendre existeix entre aquest element i els diferents resultats observats en la comparació entre el públic dels JR i la resta.

Gràfica 56

Ras i curt, el perfil dels visitants dels JC –generalment de major edat i més formació–, explica parcialment els resultats observats en les preguntes sobre coneixements.

Aquest element, tal i com era d'esperar, el retrobarem en l'anàlisi comparada dels resultats de la segona enquesta. Provarem, tanmateix d'aïllar aquests factors per tal de veure l'eficàcia dels JR (JR) sobre els no reconstruïts o consolidats (JC). I és que no ens interessa tant veure quin és el coneixement final que mostra el públic de cada tipus de jaciment –més encara si tenim en compte les diferències de partida que es mostren entre grups- sinó quina és l'evolució experimentada després de la visita. És d'aquesta manera com podrem comprovar l'eficàcia real de cada proposta de presentació de les restes arqueològiques.

Vegem però, abans, quins són els resultats obtinguts en la segona part de l'enquesta.

3.3.2.- Enquesta de sortida comparada

Abans d'iniciar aquest apartat cal recordar que el qüestionari realitzat al públic sortint de la visita ha estat concebut per detectar, en primer lloc, quina és l'aprehensió que demostren els visitants dels continguts bàsics transmesos en els jaciments objecte d'estudi²⁵⁵. En aquest sentit, la distinció entre els resultats de les preguntes de continguts segons el tipus de jaciment és particularment interessant de cara a conèixer el nivell d'eficàcia comunicativa de cadascun.

A banda d'aquests elements però, amb el qüestionari de sortida es buscava contrastar un altre element central de les nostres preguntes de recerca: quina és l'acceptació que mostren els visitants de la forma de transmetre els continguts dels jaciments. En aquest sentit, si la nostra hipòtesi s'acompleix, hauríem de descobrir un major grau de satisfacció dels visitants dels JR que el dels visitants de jaciments no reconstruïts. Això ho hem volgut conèixer tant pel què fa a la satisfacció del conjunt del jaciment, com pel què fa referència a diversos aspectes específics. Uns aspectes que hem considerat cabdals des d'una perspectiva didàctica.

3.3.2.1.- Nivells de satisfacció

En primer lloc ens fixem, justament, en les qüestions que fan referència a la satisfacció incloses en el segon qüestionari. Recordem que per a aquestes preguntes, les mitjanes altes s'associen a una major satisfacció dels visitants. A fi de dur a terme l'anàlisi comparada, tal i com hem fet en l'apartat anterior, distingirem entre els visitants de JR (JR) i els de jaciments no reconstruïts o consolidats (JC).

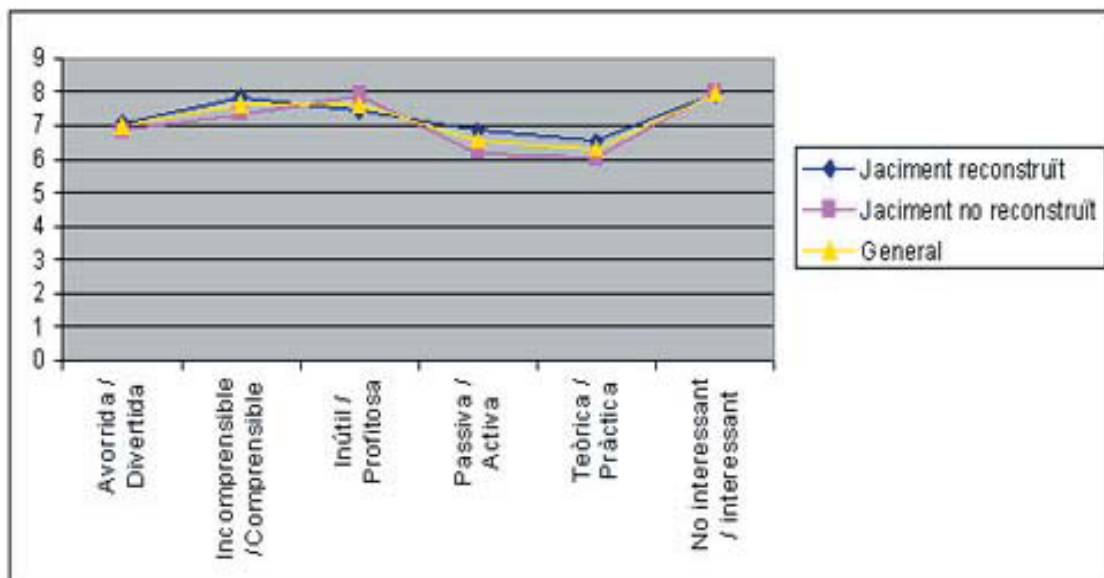
²⁵⁵ Es tracta, en tot cas, de coneixements bàsics sobre les formes de vida en les societats ibèriques. Tal i com hem presentat en l'enquesta A doncs, hem defugit preguntes sobre continguts específics que es transmeten a cada jaciment

ANÀLISI I INTERPRETACIÓ DE LES RESPOSTES

En primer lloc, cal recordar els bons resultats obtinguts de forma global. La nota més baixa observada per a totes les preguntes no és inferior al 6.

Ara bé, deixant de banda els resultats globalment bons, si analitzem una mica més en detall les dades observem com les puntuacions varien en funció de tipus de jaciment que es visita. D'aquesta manera, la comparació de mitjanes que es presenta en el següent quadre mostra que, amb l'excepció de l'escala "inútil/profitosa" i "interessant / no interessant" (aquesta última amb molt poca diferència), en la resta de casos els JR obtenen un millor resultat.

Per a una millor comprensió dels resultats i facilitar-ne la comparació, hem agrupat en una sola gràfica totes les preguntes sobre satisfacció distingint les mitjanes segons el tipus de jaciment (colors blau, lila i groc per a JR, JC i totals generals respectivament) i les mitjanes generals.

Gràfica 57

ANÀLISI I INTERPRETACIÓ DE LES RESPOSTES

	Avorrida / Divertida	Incomprensible /Comprensible	Inútil / Profitosa	Passiva / Activa	Teòrica / Pràctica	No interessant / interessant
JR	7,1	7,87	7,45	6,86	6,53	7,97
JC	6,85	7,35	7,89	6,19	6,02	8,01
General	7	7,65	7,64	6,57	6,31	7,99

Tal i com es pot observar, la valoració que fan els visitants entre si la visita ha resultat interessant o no interessant és la més alta de totes amb una puntuació general de 8 punts. Aquí les diferències entre jaciments són pràcticament nul•les, amb tan sols 0,04 punts de diferència favorables als JC.

Substancialment més elevada és la diferència relativa a l'eix "avorrida/divertida", on els JR obtenen un resultat de 0,25 punts millors. Aquest era un eix on esperàvem detectar unes diferències més clares, en tot cas més de les que s'observen, degut al fet que els visitants tenen més possibilitats d'experimentació directa que en els JC. Un element que havíem associat a la diversió.

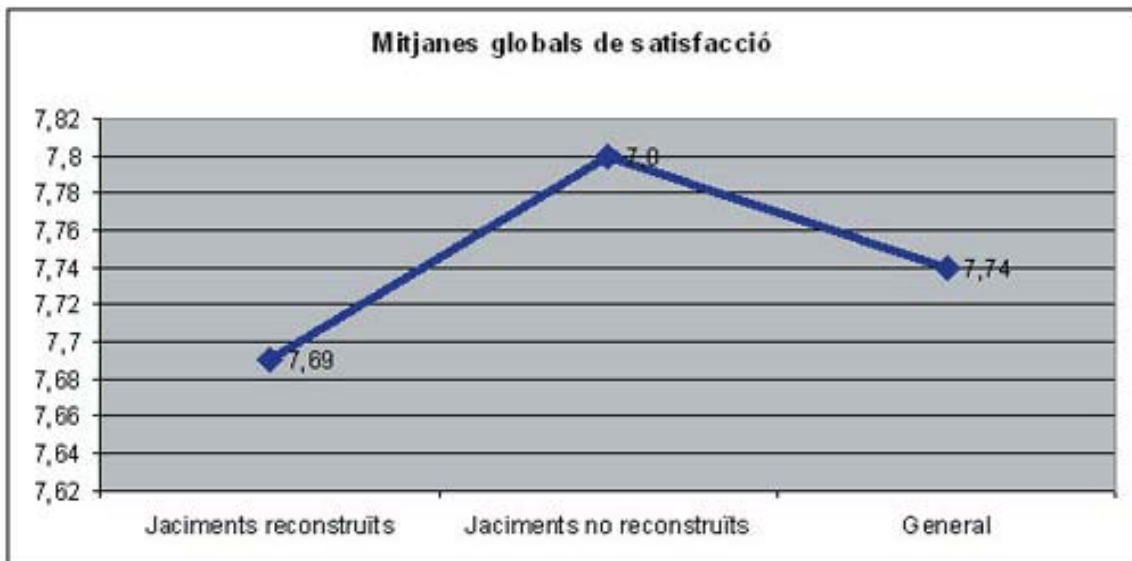
El següent eix on es detecten diferències és en la dicotomia "inútil/profitosa" en relació a la transmissió de continguts. Es tracta, de fet, de l'únic eix on trobem una millor puntuació pels JC amb 0,44 punts de diferència. A l'espera de veure com aquests resultats es distingeixen segons el perfil dels visitants, sembla deduir-se d'aquesta dada que el públic identifica com a més profitós el mètode tradicional de transmissió de continguts.

Com ja hem dit, la resta de preguntes de satisfacció obtenen millors resultats els JR. Com era d'esperar, es considera que els JR globalment són menys teòrics que els JC (eix "teòrica/pràctica"). La diferència és aquí ja notable, amb una mitja de 0,51 punts més elevada en els JR. Pràcticament hi ha la mateixa distància entre mitjanes en l'eix "incomprensible/comprensible" (0,52 punts favorable als JR).

Aquesta és una de les dades que més clarament confirmen les nostres hipòtesis de partida en el sentit que sempre hem considerat que la metodologia dels JR trencava de forma substancial les dificultats de comunicació i de transmissió de continguts dels jaciments tradicionals.

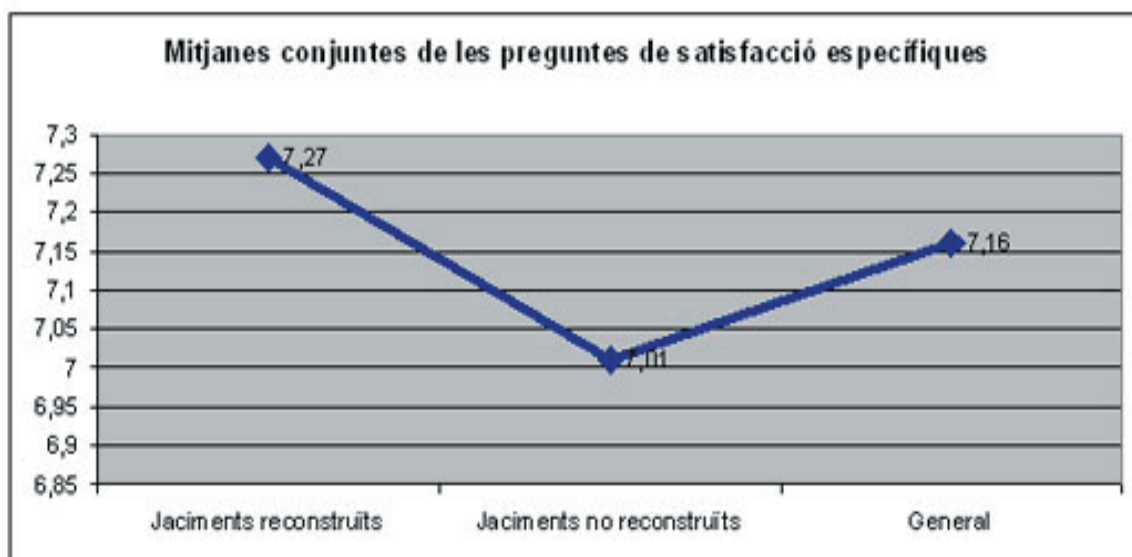
Per últim, observem com es confirma una altra de les suposicions bàsiques d'aquesta recerca amb l'eix "passiva/activa". Davant d'una concepció dels JC que percep el visitants com un mer receptor de continguts, els JR donen molt més espai al públic per a l'experimentació directa. Aquest element, en certa forma obvi des de la teorització, queda confirmat pels visitants a través d'una puntuació de 0,67 punts de diferència favorables de nou als JR.

Els resultats de satisfacció presentats fins aquí ens mostren les dades de les preguntes específiques sobre satisfacció. Hi havia però una pregunta que feia referència a la satisfacció global de la visita als jaciments. Els resultats en aquest punt són a priori desconcertants. Malgrat la millor valoració observada fins aquí és dels JR, són els jaciments no reconstruïts (JC) els que obtenen una millor valoració en aquest punt global. Es tracta, de fet, d'una diferència petita anant d'un 7,69 en els JR a un 7,80 en els JC i que en tot cas no és estadísticament significativa segons l'estadístic d'associació Anova (la significació és de 0,419).

Gràfica 58

Malgrat aquests resultats han estat extrets directament de les puntuacions directes dels visitants, són clarament contradictoris amb els resultats anteriors de les preguntes de satisfacció específiques. Tanmateix, si ens atenem al còmput de les mitjanes conjuntes agregades de les preguntes de satisfacció específiques, els JR obtenen millor puntuació que els JC tal i com es pot observar en la següent taula.

Gràfica 59

ANÀLISI I INTERPRETACIÓ DE LES RESPOSTES

En efecte, tal i com es pot veure a les dades anteriors, el còmput de mitjanes de puntuació als JR és superior als dels jaciments no reconstruïts en 0,2 punts. Tampoc aquí però, les diferències són estadísticament significatives entre grups. És important destacar, alhora, que la desviació estàndard és més alta entre els JR.

		Avorrida/ Divertida	Incomprensible/ Comprensible	Inútil/ Profitosa	Passiva/ Activa	Teòrica/ Pràctica	No interessant/ Interessant
JR	Mitjana	7,1	7,87	7,45	6,86	6,53	7,97
	Desviació	2,62	2,46	2,75	2,73	2,95	2,38
JC	Mitjana	6,85	7,35	7,89	6,19	6,02	8,01
	Desviació	1,91	1,89	1,81	2,23	2,44	1,78

D'aquesta manera, s'observa que hi ha més consens a l'hora de puntuar la visita entre els JC que no pas en els JR. Es tracta de fet, d'una observació que es pot fer extensible a totes les preguntes de satisfacció, on la desviació és sempre més alta entre els JR. Aquest fet també pot estar en relació a la mitjana d'edat del públic enquestat, ja que pels JR la majoria és un públic escolar que a voltes no es pot prendre seriosament l'enquesta, i en els JC és un públic més adult.

Com sigui, podem concloure una major satisfacció en els JR que en els JC. Ara bé, aquests millors resultats van acompanyats també d'una major capacitat de transmissió de coneixements? Vegem-ho.

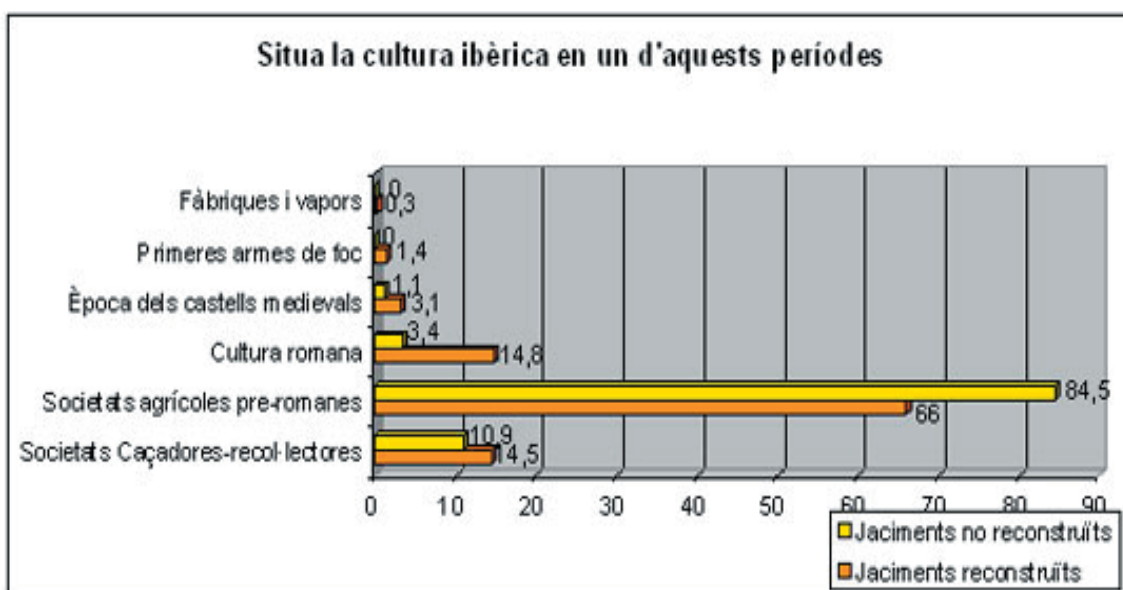
3.3.2.2.- Coneixements adquirits sobre la cultura ibèrica

Els resultats obtinguts respecte les preguntes de coneixements són, sens dubte, sorprenents. A través de l'anàlisi comparada dels resultats de cada tipus de jaciment s'observa en primer lloc que, malgrat que els resultats de l'enquesta d'entrada mostraven un major coneixement previ per part dels visitants dels JC, a la sortida de la visita (malgrat que aquests últims segueixen

ANÀLISI I INTERPRETACIÓ DE LES RESPOSTES

mostrant una millor puntuació) la distància s'ha reduït pràcticament a 0. La distància de pràcticament un punt entre els JC i JR que havíem detectat en l'enquesta A, és ara de menys d'una dècima. En tot cas, tal i com comentarem en detall, el que es detecta és una clara millora entre els visitants dels JR. Un fet que no es dona en els altres jaciments. Vegem com es concreta això en cadascuna de les preguntes de coneixements.

En la pregunta corresponent a la situació de la cultura ibèrica en l'eix cronològic, s'observa com hi ha hagut una millora substancial en els percentatges de respostes correctes en ambdós grups per bé que els visitants dels JC segueixen obtenint uns millors resultats. Així, aquests últims han passat del 76,83% de respostes encertades en l'enquesta A, al 84,5% en l'enquesta B, és a dir, que augmenten 7,67 punts. Entre els visitants del JR, la millora ha estat tanmateix lleugerament més pronunciada passant del 55,29% al 66%, per tant, un ascens de 10,71 punts. A la següent gràfica es poden observar les respostes de l'enquesta B distingint entre tipus de jaciments.

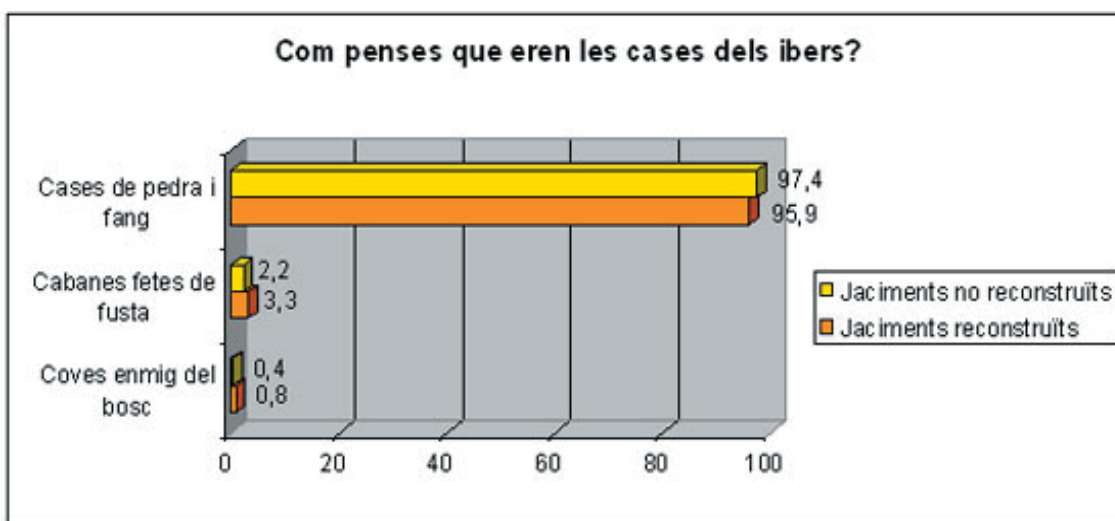

** Estadístic d'associació del Txi² és de 0,00.

Gràfica 60

ANÀLISI I INTERPRETACIÓ DE LES RESPOSTES

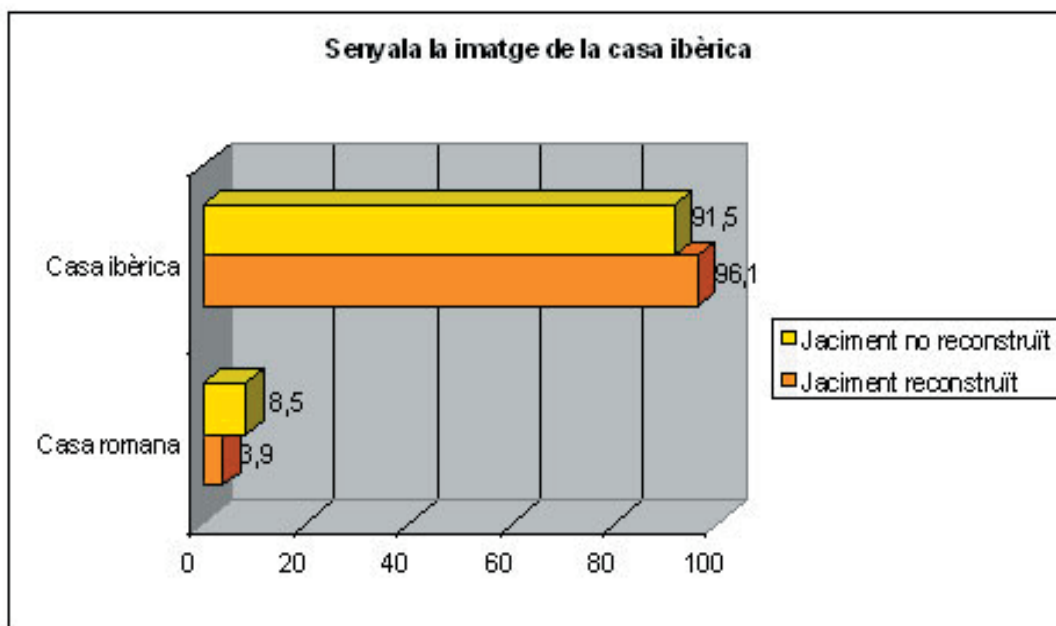
A la pregunta sobre la tipologia d'arquitectura emprada les respostes segueixen sent majoritàriament correctes en la enquesta B, amb una millora respecte l'enquesta A per ambdós grups. Ara però, la distància entre jaciments de prop de 4 punts entre els JC i els JR que observàvem en l'enquesta A s'ha reduït a 1,5 punts. El públic dels JC responen correctament un 97,4% (94,35% en l'enquesta A), mentre que en el JR s'arriba al 95,9% (90,50% a l'enquesta A). És important tenir en compte que l'estadístic d'associació del T_{xi}^2 d'aquesta pregunta és de 0,547 i que, per tant, no hi ha una associació significativa entre les variables que es presenten.

** Estadístic d'associació del T_{xi}^2 és de 0,574

Gràfica 61

En la pregunta amb les imatges d'una casa ibèrica i una casa romana, detectem un canvi substancial.

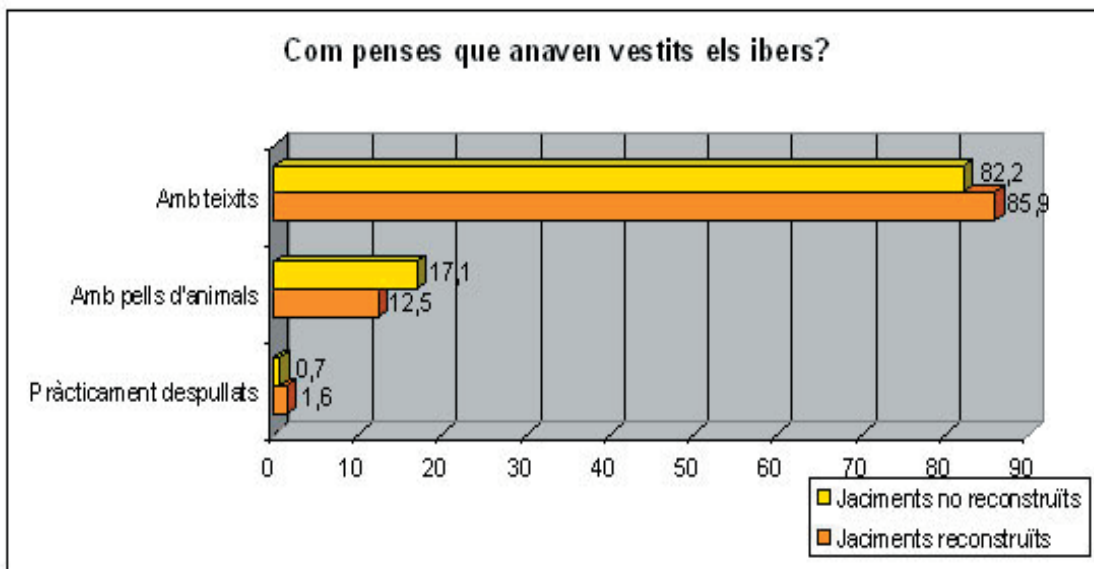

** Estadístic d'associació del T_{χ^2} és de 0,016

Gràfica 62

En l'enquesta A trobàvem un 94,14% de respostes correctes en els JC davant del 93,57% del JR. Després de la visita, aquesta situació ha canviat ja que són els visitants dels JR qui obtenen millors resultats, amb un 96,1% de les respostes davant del 91,5% dels del JC. Però més rellevant que la millor puntuació del grup de JR malgrat tenir uns coneixements de partida més baixos és el fet que, sorprenentment, els visitants dels JC obtenen pitjors resultats dels que obtenien abans d'iniciar la visita. Haurem de veure aquest element amb més detall. Cal apuntar que aquesta pregunta és prou significativa en relació a respondre la hipòtesi de partida, ja que vegem que el fet que es visualitzi el mida real de les cases del jaciment en els JR pot haver influenciat a una millor resposta.

A la pregunta següent, referida a com vestien els ibers, es repeteix la situació que acabem d'exposar. Els visitants dels JR obtenen un 85,9% de respostes correctes davant del 82,2% que obtenen els dels JC. Ara però, tots dos grups milloren la seva puntuació en comparació als seus coneixements de l'enquesta A (51,81% en els JC i un 45,48% en els JR de respostes correctes)

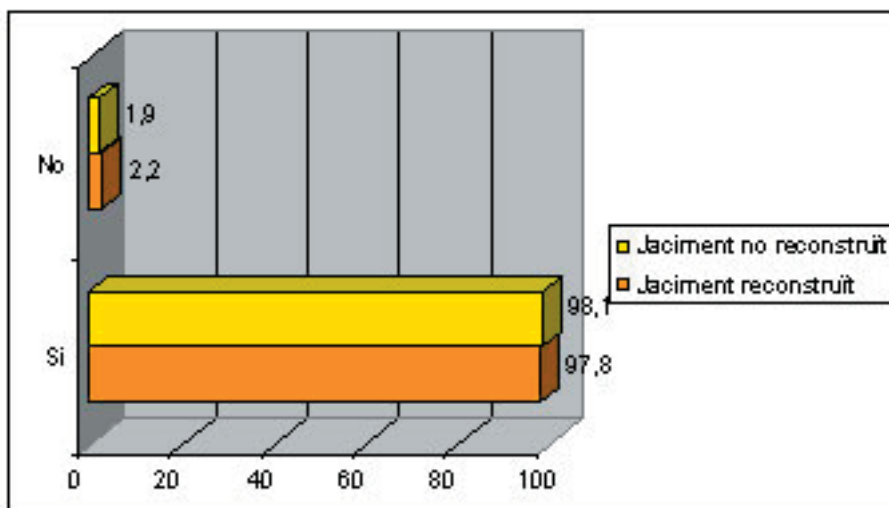

**Estadístic d'associació del Txi² és de 0,173

Gràfica 63

Per últim, a l'enquesta de sortida proposàvem en el públic efectuar una petita autoavaluació preguntant si pensaven que després de la visita adquirien un millor coneixement de la cultura ibèrica. Els resultats han estat molt positius en ambdós grups de jaciments, i pensem que responen a la pròpia predisposició per aprendre del públic – client d'aquest tipus de centres.

Autoavaluació

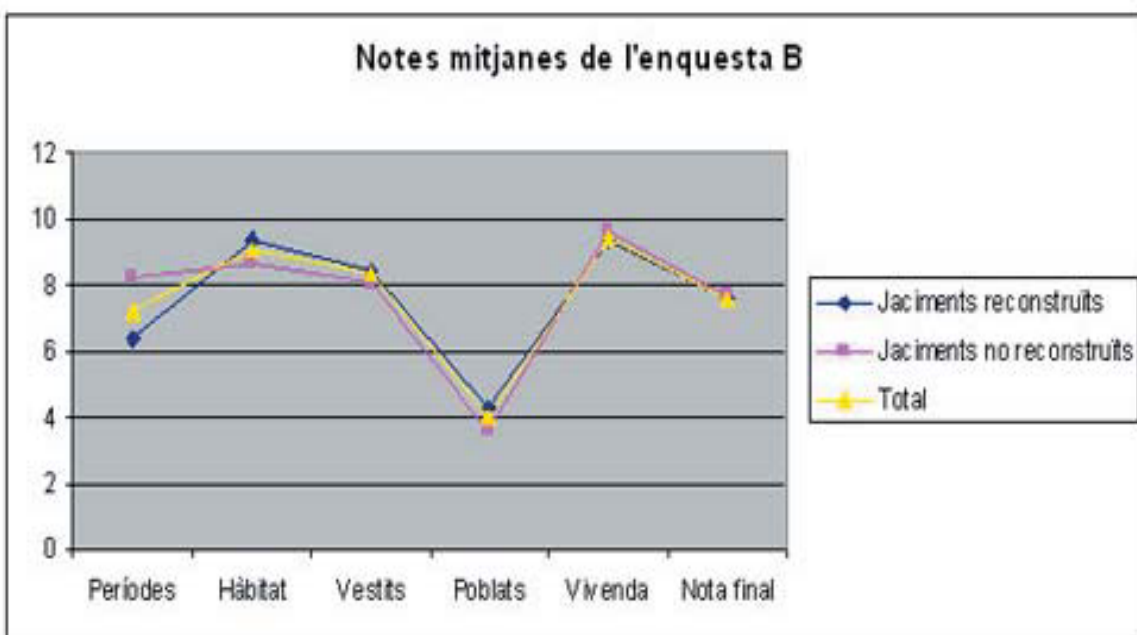
Estadístic d'associació del Txi² és de 0,784

Gràfica 64

ANÀLISI I INTERPRETACIÓ DE LES RESPOSTES

Pensem doncs que el motiu esmentat és el que porta als JC a tenir un tan per cent més elevat (un 98,1%) pel nivell del qual parteix el públic i per la predisposició amb la qual visita jaciments arqueològics. A aquest fet, cal afegir-hi però el que en un principi hem esmentat, i és la tendència a autoavaluar-se positivament, en un marc majoritàriament d'oci on no s'exigeix aprendre, sinó passar-s'ho bé.

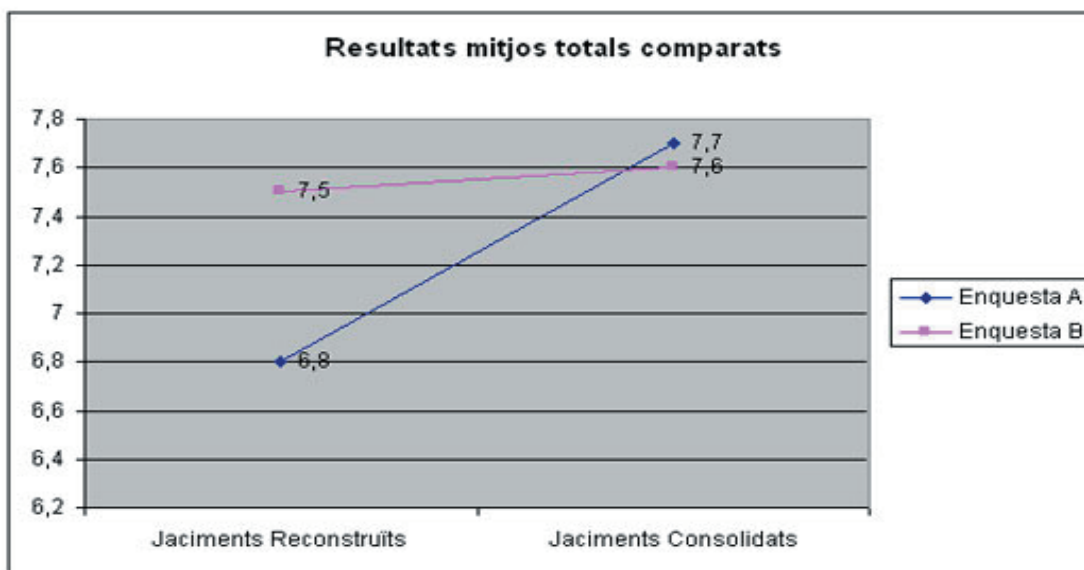
Per una millor comprensió de les dades tot just presentades, hem realitzat un gràfic comparatiu entre grups de jaciments unint totes les mitjanes obtingudes en les preguntes de coneixements.

Gràfica 65

Resumint els resultats obtinguts en l'àrea de coneixements, les dades confirmen el què apuntava la nostra hipòtesi central: l'eficàcia didàctica dels JR és superior a la que tenen els JC. Així, la mitja final agregada de cada grup mostra que els JC segueixen obtenint un millor resultats que els JR. Amb tot, el que ens interessa aquí no és tant el resultat final al sortir de la visita (sobretot tenint en compte que no partim d'un mateix nivell d'instrucció en ambdós grups), sinó la millora que

mostra cada grup respecte al seus coneixements de partida. És així com podem analitzar l'eficàcia de cada tipus de jaciments. I en aquest sentit les diferències són clares tal i com mostra el següent gràfic.

Gràfica 66

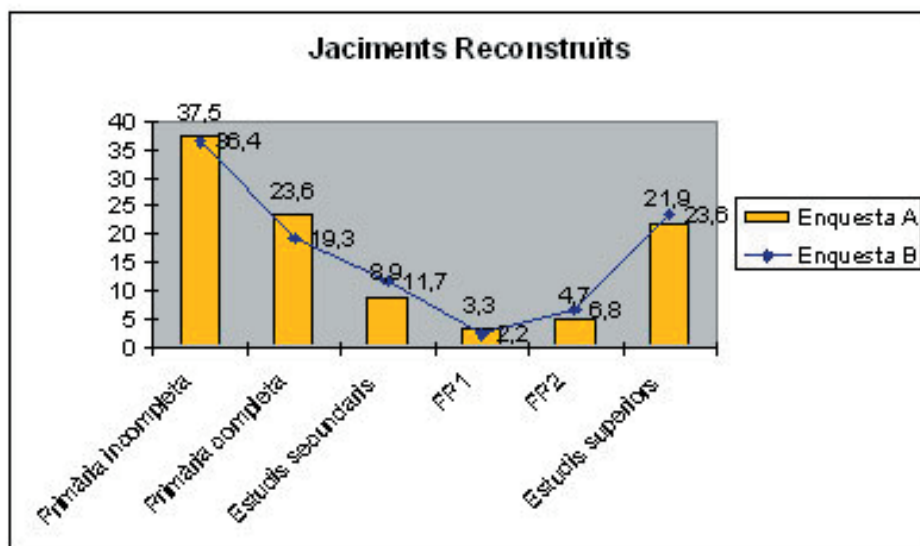
La visita ha comportat, en el cas dels visitants dels JR una clara millora en els seus coneixements respecte a la seva situació de partida. La mitja obtinguda a la sortida (7,5) supera en 0,7 punts la obtinguda a l'entrada (6,8). En el cas dels JC s'observa, en canvi, un element prou rellevant: els resultats mitjos són inferiors a la sortida que a l'entrada. En concret la nota mitja descendeix 0,1 punts. Així doncs, el què es detecta en l'anàlisi agregada és que aquest grup de visitants han desaprès aspectes que coneixien a l'inici de la visita. Queda doncs provada l'eficàcia didàctica dels JR per sobre dels consolidats.

És important comentar les dades aparentment desconcertants obtingudes en el grup de JC i les possibles causes explicatives. Els resultats sobre els que es basa aquesta recerca són sempre agregats: no s'ha dut a terme una identificació individual de les enquestes. Es tracta d'un aspecte definitivament necessari, sobretot a partir de la negativa a les proves pilot dels enquestats a

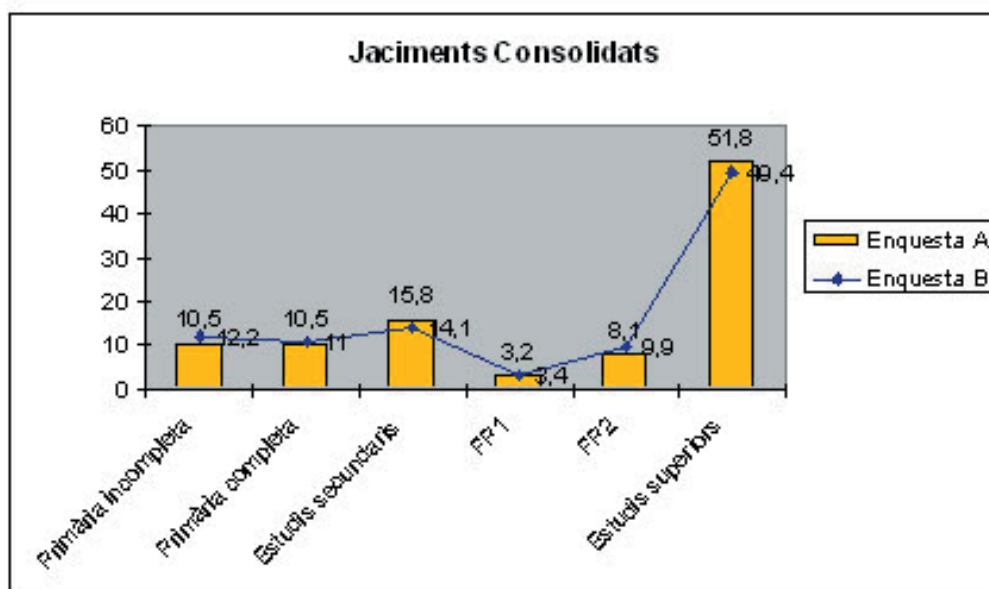
ésser identificats al percebre que se'ls podia estar examinant. Per aquest motiu es decidí no identificar les enquestes. Aquesta elecció, sens dubte la que presentava més avantatges de cara a la predisposició per part dels entrevistats, ha tingut però un element contraproductiu. Si bé, en la majoria dels casos els visitants que han estat enquestats a l'entrada també ho han estat a la sortida, hi ha una part dels enquestats amb els que no fou possible realitzar la doble enquesta. D'aquesta manera, els contingents de població que es comparen no són exactament iguals per ambdós grups. Això podria semblar a priori una causa explicativa dels resultats assenyalats. Tanmateix però, es tracta d'un element que a priori hauria d'afectar per igual ambdós grups de visitants. Malgrat tot, hem volgut veure la influència real que pot tenir aquest factor en els resultats comparatius de forma que a continuació drem a terme una anàlisi més aprofundida a partir dels perfils de cada grup de visitant de l'enquesta B.

En les taules que segueixen podem observar els nivells de formació de cada grup de visitants. Tal i com es pot veure, el nivell d'estudis assolits a l'enquesta de sortida creix lleugerament en el grup dels JR respecte als de l'enquesta d'entrada. Per contra, en el grup de JC sembla que es dona la situació inversa. Així, ha crescut el nombre de persones amb primària incompleta i completa entre els JC mentre que, molt lleugerament, baixa el contingent de persones amb estudis superiors. Es pot observar en detall en el següent gràfic.

ANÀLISI I INTERPRETACIÓ DE LES RESPOSTES

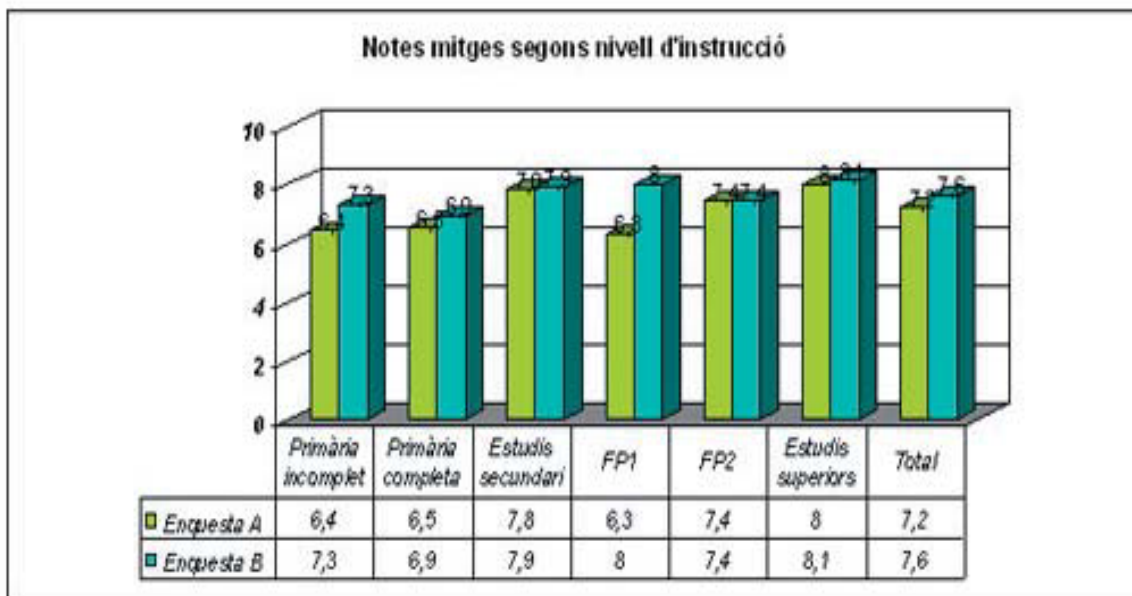
Gràfica 67

Gràfica 68

Els suaus canvis en el perfil podrien explicar la petita davallada observada entre els JC. Si observem les notes mitjanes globals de tots els jaciments segons el nivell d'instrucció dels visitants, es detecta que el nivell d'instrucció

és un factor influent. L'estadístic d'associació Anova senyala que existeixen diferències estadísticament significatives entre els grups²⁵⁶.

Gràfica 69

3.4.- Conclusions generals de l'estudi quantitatiu:

En aquest últim apartat hem volgut acabar de verificar quantitativament la hipòtesi de partida, és a dir, si els JR estudiats presenten una major comprensió enfront aquells jaciments que n'hem dit consolidats.

De l'anàlisi descriptiva dels resultats de l'enquesta d'entrada, hem aconseguit extreure un perfil del visitant de jaciments arqueològics de la cultura ibèrica de Catalunya. Dels resultats se'n desprèn que els jaciments arqueològics estudiats bàsicament són coneguts per la gent pel sistema del boca orella, mentre que els altres canals comunicatius són poc significatius. Per tant, la propaganda del

²⁵⁶ L'Anova d'aquests és de 0,000

jaciment se'l fa ell mateix si aquest dóna uns bons serveis i una bona acollida al públic. També cal pensar que alguns dels jaciments estudiats són històricament coneguts i, per tant, "ja el coneixien", això afirmen un 18,73% de persones, fet que fa pensar que aquest tipus d'equipaments estant relacionats amb el que en podríem dir els coneixements culturals previs, que normalment han estat introduïts, o bé pel sistema educatiu en els seus diversos nivells, o bé per la seva presència textual o amb imatges en llibres de text o similars. Es tracta doncs d'uns equipaments culturals estretament relacionats amb el nivell cultural del públic.

Bona part de les visites – 41,04% - corresponen a persones que són habituals d'aquesta mena de turisme i, per tant, interessades en conèixer aquest aspecte de la cultura material. Ens trobem doncs davant un tipus de públic que repeteix visites, i això significa que en fa un cert seguiment. El fet que jaciments com Ullastret, conegut i investigat des de la segona meitat del segle XX, amb una gran tradició de recerca, monumentalitzat i, en gran part, restituït, sigui el més visitat, no fa res més que reforçar la constatació anterior, i ens avança ja el que el públic deu buscar en aquest tipus de visites. Cal tenir present que Ullastret actualment presenta un aspecte de jaciment ibèric "autèntic", és a dir, sense reconstruccions de cap mena. El cert és que el seu descobridor i primer excavador, Miquel Oliva Prat, es va passar més de dues dècades reconstruint, aixecant parets i recol·locant pedres amb l'aleshores inestimable ajuda de la Diputació gironina. A l'època en la que Oliva feia aquestes reconstruccions, els criteris actuals de intervenció no existien i, per tant, no sempre es diferenciava entre allò original i allò sobreaixecat o restituït. Aquest fet confereix a Ullastret una pàtina d'autenticitat i, a la vegada monumentalitat, que explica també les preferències del públic²⁵⁷.

²⁵⁷ Martín i Ortega, M.A. (1974). En Miquel Oliva i Ullastret. Revista de Girona 1955 - 2005. 69, 67-68.

El fet que detectem que el públic majoritari és habitual d'aquest tipus d'equipament, és coherent amb la motivació personal que porta a visitar aquests centres, ja que el motiu fonamental per desplaçar-se en els jaciments és l'oci, un 56,51% del total, al que cal sumar-li un 10,75% que s'autoanomenen visites familiars.

Pel que fa a les preguntes relacionades amb el nivell de coneixements previs amb els quals el visitant arriba al jaciment, els resultats demostren un perfil de visitant de cultura mitja, coneixedor del període cultural que visita amb conceptes relativament clars respecte a les formes d'hàbitat i els nivells de cultura material, no exempts d'alguns tòpics com el de societats primitives que, per altra banda, han estat alimentats per l'escola i per la iconografia fins fa ben poc. En l'imaginari del visitant, la societat ibèrica no s'allunya gaire del que devia ser, ja que per una banda, tenen present el factor urbà i, per altra, el d'una cultura material que, sense dir-ho explícitament, s'assimila a les cultures agràries i ramaderes. Estem doncs davant d'uns visitants que, en gran part, saben el que van a veure sense ser-ne especialistes.

La majoria del públic estudiat és predominantment femení, tot i que també hi ha forces homes, resident a les àrees regionals pròximes al jaciment amb predomini d'aquells que habiten les grans ciutats; tenen un nivell d'estudis elevat i desenvolupen tasques professionals de tipus tècnic o administratiu.

En finalitzar la visita, el públic va ser preguntat sobre el nivell de satisfacció del recorregut. En general, es pot apuntar que la majoria de la gent fa visites passives sovint sense cap mena de guia o explicació, i que malgrat això consideren que han fet una bona visita, sobretot profitosa, i manifesten la voluntat de visitar més jaciments arqueològics. Atorguen un gran valor a la presentació i al contingut, mentre que solen senyalar molt pocs elements negatius.

Per tant, els visitants són en general molt indulgents amb els equipaments i amb els guies i, normalment, les seves crítiques apunten a factors que estan fora de l'abast dels responsables. Aquest fet es deu al poc nivell d'exigència que les persones solem tenir en visitar un espai d'oci arqueològic on no busquem obtenir un alt nivell d'aprenentatge sinó tan sols "passejar" una estona. Al mateix temps, la visita a un jaciment arqueològic a voltes pren un caire romàntic on l'espectador no busca res més que el plaer estètic que pot produir el llegat ruïnós d'una cultura antiga, és així doncs com una visita que tingui les mínimes comoditats de bancs per seure, ombres per no acalorar-se, camins no confosos, de fàcil ascens i descens, fonts per beure i un petit bar per descansar, proporciona tot allò que el visitant espera, deixant de banda tots els continguts que es poden desprendre de la font primària que representa un jaciment arqueològic, és a dir, obviant el seu factor didàctic.

Pel que fa a les preguntes de coneixements realitzades a la sortida, ens mostren, com a resum, que si bé la majoria de visitants ja sabien el que anaven a veure, hi ha molts aspectes en els quals la observació o les explicacions, malgrat ser teòriques i passives, han estat eficients, ja que un número variable però significatiu de persones han canviat el concepte i, per tant, han après alguna cosa. Tot i això, també és cert que hi ha un número no molt alt però tampoc menyspreable de visitants que malgrat les evidències de la cultura material i les explicacions de guies i cartells mantenen conceptes falsos que estant en contradicció amb allò evident. Com que no s'ha individualitzat aquest grup és impossible ara saber-ne les causes i, certament, mereixerien un estudi a part.

En relació a l'anàlisi comparativa entre JR (JR) i no reconstruïts (JC), podem apuntar que el perfil de visitants difereix lleugerament. Per un costat, i tal com s'ha mostrat en les darreres gràfiques, el perfil de visitant dels JR té un nivell d'estudis

més baix, fet que també coincideix amb l'edat majoritàriament representada, la columna més representada és la que no té els estudis primaris acabats. En gran diferència dels JC on la columna majoritària amb un alt percentatge, una mica més de la meitat, té estudis superiors. Tot i que com s'ha esmentat diferents vegades, aquest fet es deu al fet que el JR estudiat obra les portes cada dia i, per tant, s'ha realitzat l'enquesta a un elevat número d'estudiants de primària, a diferència dels JC que obra les portes al turisme de cap de setmana i les visites escolars cal concertar-les específicament. Les dates de realització de les enquestes també difereix, pel fet que en el JR es van passar a finals del curs escolar, i en alguns jaciments dels JC ja estaven al marge del curs escolar. Malgrat tots aquests factors, podem afirmar que les dades són prou representatives com per definir un perfil de visitant que no s'allunya de la realitat d'aquests centres.

Els resultats més sorprenents, han estat les respostes a les preguntes sobre coneixement realitzades en entrar al jaciment amb la finalitat de detectar els coneixements previs del visitant, i en sortir per tal d'observar s'hi havia hagut una millora en el coneixement de la cultura ibèrica. Els resultats comparats de l'enquesta d'entrada, ens mostraven un nivell força diferenciat entre el públic dels diferents tipus de jaciments. Per una banda, els visitants dels JR presentaven un nivell de coneixement més baix, en comparació amb els visitants dels JC que arribaven amb una base més sòlida sobre qui eren i com vivien els ibers. El que més ens ha sorprès ha estat que en les enquestes de sortida, els visitants dels JR sortien amb uns coneixements molt sòlids de la cultura ibèrica havent realitzat una evolució ascendent molt marcada entre els coneixements que tenien en arribar i amb els que sortien. Per altra banda, els visitants dels JC que arribaven amb una base bastant sòlida de coneixements de la cultura ibèrica, no només no mantenien el seu nivell de coneixement, sinó que els seus resultats descendien i, per tant, en sortir del jaciment, els conceptes sobre cultura ibèrica els tenien més confosos i, en conseqüència desaprenien.

Un últim bloc que relacionem amb el grau d'eficàcia d'un tipus i altre de jaciment, és el de la satisfacció que han experimentat els visitants en realitzar la visita. La pregunta sobre satisfacció ha estat doble, per un costat hi havia una pregunta global en la qual els JC han obtingut una lleugera més bona nota que els JR, tot i que l'anàlisi Anova mostrava que no era significativa. Per altra banda, una segona pregunta més específica en la qual calia escollir adjectius contraposats, donava com a resposta global una millor puntuació als JR. Aquests eren adjectivats com a més divertits, comprensibles, on hi ha una participació més activa de la persona i amb unes explicacions de caire més pràctic, en comparació amb els JC. Els JC es valoraven per ser més profitosos i interessants. De nou, podem relacionar aquesta resposta tan per el motiu pel qual es visiten aquests centres, pensem que la majoria del públic dels JR és escolar i realitza aquestes sortides per obligació, en contrast al públic dels JC que té una més clara predisposició vers la visita, és així doncs com la puntuació més alta dels adjectius "profitosa" i "interessant" es reserven pels JC.

En resum, podem afirmar una major eficàcia didàctica d'aquells JR enfronts els no reconstruïts o consolidats. És així doncs, com a través d'aquest estudi quantitatiu s'afirma la nostra hipòtesi plantejada amb anterioritat.